

SARI KARTTUNEN

Kuvataiteilijoiden koulutusurat

Ammattiopinnot Suomessa ja ulkomailla

Educational profiles of visual artists.
Professional studies in Finland and abroad

TILASTOTIETOA TAITEESTA N:o 37
FACTS ABOUT THE ARTS No. 37

Taiteen keskustoimikunta
Arts Council of Finland
2006

© Sari Karttunen ja Taiteen keskustoimikunta

Kansi: Kari Piippo

Taitto: Jussi Hirvi

ISBN 952-5253-60-0

ISSN 0788-0278

F.G. Lönnberg

Helsinki 2006

Alkusanat

Julkaisussa tarkastellaan kuvataiteilijoiden koulutustaustaa käyttäen aineistona Suomen Taiteilijaseuran matrikkeliä. Julkaisu on tehty osana Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön hanketta, jossa selvitetään nuorten taiteilijoiden kansainvälistymistä. Lisäksi se palvelee suomalaista taiteilijakoulutusta käsittelevää tutkimushanketta.

Kiitän kaikkia tutkimusta varten tietoja antaneita henkilöitä ja tahoja. Työtoverit Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikössä ovat jälleen auttaneet niin tutkimusta suunniteltaessa kuin sen tuloksia tulkittaessa ja raportointaessa. Käsikirjoitusta kommentoivat heidän lisäksi eri vaiheissa Ansa Aarnio (valtion kuvataidetoimikunta), Elena Näsänen (Suomen Taiteilijaseura) ja Tutta Palin (Turun yliopisto/Suomen Akatemia), mistä heille lämpimät kiitokset.

Helsingissä toukokuussa 2006

Sari Karttunen

Sisällys

Selvityksen tausta ja tavoitteet	8
Nuorten taiteilijoiden kansainvälistymistutkimus	8
Aikaisemmat selvitykset kuvataiteilijoiden koulutustasosta	12
Keskeiset tutkimuskysymykset	16
Tutkimusaineisto	17
Matrikkeli instituutiona ja aineistolähteenä	17
Tutkimusjoukko ja sen kattavuus	20
Koulutusta saaneiden osuus taiteilijakunnasta	26
Vaihtelu sukupuolen, ikäpolven ja ammattijärjestön mukaan	26
Koulutuspaikkojen määrä	32
Kotimainen taidekoulutus	34
Vaihtelu sukupuolen, ikäpolven ja ammattijärjestön mukaan	34
Koulutuspaikat Suomessa	36
Ulkomainen taidekoulutus	42
Vaihtelu sukupuolen, ikäpolven ja ammattijärjestön mukaan	42
Maantieteellinen suuntautuminen	43
Nuorten taiteilijoiden koulutusprofiili	46
Perusjoukon erityispiirteet	46
Ammatillisen taidekoulutuksen määrä ja taso	47
Koulutustaso ja -paikat Suomessa	49
Koulutus ulkomailla	50
Yhteenvedo ja päätelmiä	51
Lähteet	56
English Summary	58
Liitteet	66
Liite 1. Aineistossa käytetty ikäpolvijako	66
Liite 2. Tutkimusaineisto sukupuolen ja ikäpolven mukaan	67
Liite 3. Tutkimusaineisto sukupuolen ja ammattijärjestön mukaan	68
Liite 4. Tutkimusaineiston opiskelumaat ikäpolven ja ammattijärjestön mukaan	70

Taulukko- ja kuvioluettelo

Kuviot

Kuvio 1. Tutkimusjoukon jakauma sukupuolen, ikäpolven ja ammattijärjestön mukaan	21
Kuvio 2. Kirjamatrikkelin aineiston täydentäminen verkkomatrikkelilla ikäpolvittain	23
Kuvio 3. Kuvataiteilijajärjestöjen edustus lopullisessa tutkimusaineistossa	25
Kuvio 4. Matrikkelitaiteilijoiden taideopinnot sukupuolen ja opiskelumaan (Suomi/ulkomaat) mukaan	27
Kuvio 5. Matrikkelitaiteilijoiden taideopinnot sukupuolen ja ikäpolven mukaan	28
Kuvio 6. Matrikkelitaiteilijoiden taideopinnot ikäpolven ja opiskelumaan (Suomi/ulkomaat) mukaan	29
Kuvio 7. Matrikkelitaiteilijoiden taideopinnot sukupuolen ja ammattijärjestön mukaan	30
Kuvio 8. Matrikkelitaiteilijoiden taideopinnot ammattijärjestön ja opiskelumaan (Suomi/ulkomaat) mukaan	31
Kuvio 9. Matrikkelitaiteilijoiden opiskelupaikkojen lukumäärä	33
Kuvio 10. Kotimaista taidekoulutusta saaneiden osuudet ikäpolven ja sukupuolen mukaan	34
Kuvio 11. Kotimaista taidekoulutusta saaneiden osuudet ammattijärjestön ja sukupuolen mukaan	35
Kuvio 12. Matrikkelitaiteilijoiden opiskelupaikkojen määrä Suomessa	36
Kuvio 13. Ulkomaista taidekoulutusta saaneiden osuudet ikäpolven ja sukupuolen mukaan	42
Kuvio 14. Ulkomaista taidekoulutusta saaneiden osuudet ammattijärjestön ja sukupuolen mukaan	43
Kuvio 15. Taiteilijajärjestöjen edustus nuorimmassa taiteilijapolvessa sukupuolen mukaan	46
Kuvio 16. Nuorimman polven taiteilijoiden taideopinnot	48
Liitekuvio 1. Tutkimusaineiston naiset ja miehet ikäpolven mukaan	67
Liitekuvio 2. Tutkimusaineiston naiset ja miehet ammattijärjestön mukaan	68
Liitekuvio 3. Tutkimusaineiston ammattijärjestöt ikäpolvittain	69

Asetelmat

Asetelma 1. Matrikkelitaiteilijoiden kolme suosituinta opiskelumaata ikäpolvittain	44
Asetelma 2. Matrikkelitaiteilijoiden kolme suosituinta opiskelumaata taiteilijajärjestöittäin	45

Taulukot

Taulukko 1.	Suomen Taiteilijaseuraan kuuluvien kuvataiteilijajärjestöjen varsinaiset ja kokelasjäsenet kirjamatrikkelissa 2004	22
Taulukko 2.	Suomen Taiteilijaseuraan kuuluvien kuvataiteilijajärjestöjen jäsenmäärät ja edustus matrikkelipohjaisessa tutkimusaineistossa	22
Taulukko 3.	Keskeisiä kotimaisia taidekouluja käyneiden osuudet ikäpolvittain	38
Taulukko 4.	Keskeisiä kotimaisia taidekouluja käyneiden osuudet taiteilijajärjestöittäin	40
Taulukko 5.	Nuorten taiteilijoiden taidealan opinnot Suomessa ja ulkomailla	48
Taulukko 6.	Keskeisiä kotimaisia taidekouluja opiskelleiden osuudet nuorimmassa taiteilijapolvessa ammattijärjestöittäin	50
Liitetaulukko 1.	Tutkimusaineiston ikäpolvet sukupuolen mukaan	67
Liitetaulukko 2.	Tutkimusaineiston ammattijärjestöt sukupuolen mukaan	68
Liitetaulukko 3.	Tutkimusaineiston opiskelumaat ikäpolvittain	70
Liitetaulukko 4.	Tutkimusaineiston opiskelumaat ammattijärjestöittäin	71

Selvityksen tausta ja tavoitteet

Nuorten taiteilijoiden kansainvälistymistutkimus

Selvitys kuvataiteilijoiden koulutustaustasta on tehty Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikössä taustaksi nuorten taiteilijoiden kansainvälistymistä käsittelevälle tutkimukselle. Se palvelee myös taiteilijoiden ammatillista koulutusta koskevaa tutkimushanketta (ks. Karhunen 2004a, 2004b, 2005 ja 2006). Kansainvälistymistutkimukseen liittyen on aikaisemmin valmistunut selvitys taidetoimikuntalaitoksen vuosina 2000–2004 jakamista matka- ja residenssiavustuksista (Karttunen 2005). Siinä tarkastellaan avustusten hakijoita ja saajia taiteenalan, iän, sukupuolen, äidinkielen ja asuinpaikan mukaan sekä heidän matkojensa kohdistumista eri maihin ja maanosiin. Käsillä olevassa julkaisussa jatketaan taiteilijoiden kansainvälistymisen ja maantieteellisen suuntautumisen kartoittamista koulutuksen osalta. Vertailupohjan varmistamiseksi myös tämä taustaselvitys koskee kaikenikäisiä taiteilijoita.

Varsinainen kansainvälistymistutkimus kohdistuu kuvataiteen alalla toimiviin nuoriin taiteilijoihin. Nuorilla siinä tarkoitetaan osapuilleen alle 35-vuotiaita, siis vuonna 1970 tai sen jälkeen syntyneitä taiteilijoita. Kuvataide puolestaan ymmärretään tutkimuksessa suurin piirtein Suomen Taiteilijaseuran kokoonpanoa vastaavaksi. Taiteilijaseuraan kuuluu nykyisin viisi alakohtaista liittoa: Taidemaalari liitto (vastedes lyhennettynä TML), Suomen Kuvanveistäjäliitto (SKL), Suomen Taidegraafikot (STG), Muu ry ja Valokuvataiteilijoiden liitto (VTL)¹. Muu ry:tä lukuun ottamatta erikoisalat paljastuvat suoraan järjestöjen nimistä. Vuonna 1987 perustettu Muu edustaa kokeellisia taiteenaloja, kuten media-, video-, valo- ja äänitaidetta, uusia esittäviä taiteita, kuten performanssia ja aktioita, sekä tanssi-, teatteri-, käsite- ja ympäristötaidetta. Tosiasiassa kokeilevia, rajoja ylittäviä ja eri välineitä yhdistäviä taiteilijoita on nykyisin kaikissa edellä mainituissa järjestöissä.

Vaikka taiteenalan rajauksessa käytetään kuvataiteilijoiden valtakunnallisia ammattijärjestöjä osviittana, kansainvälistymistutkimuksen perusjoukkoa ei ole tarkoitus rajoittaa niiden jäseniin. Yksi keskeisistä kysy-

1 Lisäksi Taiteilijaseuraan kuuluu paikallisten taiteilijajyhdistysten keskuselin Suomen Kuvataidejärjestöjen liitto. Sen jäseniksi voivat päästä rekisteröidyt taiteilijaseurat, joiden jäsenistössä on kuvataiteen ammattiliittojen jäseniä. Toisin kuin alakohtaisissa järjestöissä paikallisissa taiteilijaseuroissa voi olla jäsenenä myös harrastajia.

myksistä on päinvastoin se, kuinka kiinnostuneita nuoret taiteilijat ovat kotimaisesta järjestökentästä ja muista perinteisistä kansallisista instituutioista (mukaan luettuna ”korporatiivinen” taidehallintojärjestelmä, josta käsin tätä tutkimusta tehdään).

Kuvataide näin laajasti ymmärrettynä on melko uusi asia niin järjestökentällä kuin taidepoliittisessa tutkimuksessakin. Järjestökentällä tilanne on ollut tällainen vasta viimeisten 5–10 vuoden ajan, kun ensin Valokuva-taiteilijoiden liitto (1994) ja sitten Muu ry (2001) hyväksyttiin Suomen Taiteilijaseuran jäseniksi. Taidehallinnossa kuvataiteella ja valokuvataiteella on yhä omat toimikunnat, mistä johtuen Taiteen keskustoimikunnassa tehdyissä tutkimuksissa nämä alat on ollut tapana erottaa. Kansainvälistymistutkimuksessa ne kuitenkin yhdistetään, koska nykytaiteen kentällä välinepohjaisella jaolla ei ole ratkaisevaa merkitystä, vaikka yhä on toki olemassa valokuvataiteen biennaaleja ja videotaiteen festivaaleja samoin kuin mediataiteen katselmuksia. Useat kansainvälistä näkyvyyttä saaneista suomalaisista kuvataiteilijoista käyttävät monia välineitä tai yhdistävät niitä; tyypillisesti teoksissa käytetään valokuvaa, liikkuvaa kuvaa, installaatiota ja/tai performanssia. Näillä taiteilijoilla on monesti usean erikoisalan koulutusta useista eri paikoista, ja he voivat kuulua useampiin järjestöihin tai laaja-alaiseen Muuhun. Useimmiten he myös käyttävät itsestään yleistä kuvataiteilija-nimikettä, mutta jotkut ovat monialaisuudessaan astuneet jo kuvataiteenkin rajojen yli ja nimittävät itseään pelkästään taiteilijaksi.

Metodologisesti kansainvälistymistutkimuksessa nojataan niin sanottuun triangulaatioon, eli siinä käytetään useita erilaisia aineistoja ja menetelmiä: dokumentti- ja rekisterilähteitä, matrikkeleita, näyttelyluetteloita ja lehtikirjoituksia sekä haastatteluita. Strategiana on lähestyä aihepiiriä ensin välillisesti ja haastatella taiteilijoita vasta, kun teemarunko on tarkentunut muun aineiston avulla. Tutkimuksen keskeisenä metodina on vertailu, jota tehdään ensinnäkin ajan ja paikan suhteen. Kotimaassa kuvataiteilijakunnan koostumuksesta ja sosioekonomisesta asemasta on tietoa 1970-luvun alusta lähtien (Hautala 1973, Karttunen 1988, Rensujeff 2003), ja Per Mangsetin (2004) hiljattain Norjan nuorista taiteilijoista tekemä tutkimus tarjoaa tilaisuuden kansainvälisiin aikalaisrinnastuksiin. Mangsetin kysymys taiteilijan roolin muutoksesta, erityisesti romanttisen tai ”karismaattisen” taiteilijäkäsityksen syrjäytymisestä, on tärkeä myös meillä (samasta teemasta myös hollantilainen Abbing 2002; karismaideologiasta taiteessa ks. Karttunen 2002, 56–60). Toiseksi vertailua tehdään tutkimusta varten kootun aineiston sisällä iän (ikäpolven), sukupuolen ja erikoisalan (taiteilijajärjestön) näkökulmasta. Näitä muuttujia käytetään keskeisesti tässä koulutusselvityksessä².

Nuoruuden yläikärajaksi tutkimuksessa on valittu 35 vuotta Suomen Taiteilijaseuran järjestämän Nuorten näyttelyn nykyisen käytännön perus-

2 Matka- ja residenssiavustus selvityksessä käytetty äidinkieli olisi ollut tässäkin relevantti muuttuja (erityisesti tarkasteltaessa opiskelua ulkomailla), mutta aineisto ei antanut siihen mahdollisuuksia.

teella. Valinta ei ole aivan kiistaton, eikä sitä noudateta kirjaimellisesti tilastollisia katsauksia lukuun ottamatta. Matalamman ikärajan valintaa vastaan puhuu se, että Suomessa yleissivistävän koulutuksen jälkeiset opinnot aloitetaan melko myöhään ja ne kestävät suhteellisen kauan. Tosin taiteilijan ura näyttää olevan muuttumassa muiden ”luovan luokan” ammattien tavoin entistä vahvemmin etupainotteiseksi (vrt. Florida 2002, 154–156), sillä kotimainen ja kansainvälinen näyttelytoiminta käynnistyy monella nykyisin jo opintojen aikana (ja niiden osana). Nuoruuden yläikärajaa voitaisiin toisaalta venyttää 40 vuoteen asti, mikä oli aikaisemmin myös Nuorten näyttelyn käytäntö. Sitä näkee yhä eräissä kansainvälisissä taide tapahtumissa, joskin 30 ja 35 vuotta ovat paljon yleisempiä.

Kansainvälistymisvelvityksen ikärajaa määrättäessä on muistettava, että nuori ja uransa alussa oleva taiteilija eivät aina ole sama asia. Lisäksi monen jo alalla toimineen taiteilijan ura on viimeisten 10–15 vuoden aikana kiihtyneen kansainvälistymisen myötä käynnistynyt ikään kuin uudestaan. Tähän on voinut vaikuttaa pääsy vuonna 1992 perustetun näyttelyvaihtokeskus FRAMEn toiminnan piiriin, residenssijaksot ulkomailla tai opintojen uudelleen aloittaminen. Monet 1950- ja 1960-luvulla syntyneet ovat viime vuosina palanneet taideoppilaitoksiin korottamaan tutkintoaan, hakeneet tätä kautta opiskelijavaihtoon ulkomaille ja päätyneet kansainväliseen kiertoon. Tämän vuoksi ikärajusta on tutkimuksessa voitava tarpeen tullen joustaa.

Kansainvälistymisnäkökulman vuoksi ulkomailla hankittua koulutusta tarkastellaan käsillä olevassa julkaisussa erityisen tarkasti. Paitsi sen yleisyyttä eri ikäpolvilla myös sen maantieteellistä jakaumaa tutkitaan samaan tapaan kuin aiemmassa osaselvityksessä käsiteltiin matkoja (Karttunen 2005). Ikäpolvien välillä voidaan olettaa jo aikaisempien tutkimusten perusteella olevan suuria vaihteluja ammatillisen koulutuksen määrässä ja tasossa samoin kuin sen hankintapaikoissa (vrt. Karttunen 1988).

Tutkimuksen keskeisiin oletuksiin kuuluu, että kuvataiteilijan ammatti on murroksessa, jota voitaisiin kuvata muun muassa termeillä professionalisoituminen, rationaalistuminen, maallistuminen, keskiluokkaistuminen³ ja porvarillistuminen – voitaisiin puhua myös normalisoitumisesta tai tyyppillistymisestä. Koulutus on muutoksessa keskeisessä asemassa, sillä taiteilijaksi tullaan nykyisin formaalisten opintojen ja tutkinnon kautta (vrt. Corse ja Alexander 1993). Vaikka ammattia saa yhä harjoittaa ilman minkäänlaista tutkintoa, itseoppineiden samoin kuin ”mestarilta” oppinsa saaneiden osuudet kentälle tulevista taiteilijoista ovat supistuneet olemattomiin. Kun taiteilijat vielä 1980-luvulla saattoivat jopa jättää mainitsematta saamansa taidekoulutuksen, sillä karismaattisen ideologian mukaan taiteilijaksi synnyttään (Moulin 1985), tänä päivänä koulutuspaikoilla ja tutkin-

3 Levanto (2005) kirjoittaa sekä taiteilijan keskiluokkaistumisesta että taiteilijamaisena pidetyn elämäntavan leviämisestä keskiluokkaan. Taiteilija ei hänen mukaansa ole enää ensisijaisesti ammattinimike vaan yleinen luonnehdinta; taiteilijuus on puolestaan tapa olla ja myös rooli (mas. 83).

noilla on keskeinen sija heidän ansioluettelossaan. Tutkintoja ja opiskelupaikkoja käyttävät seulonnessa hyväkseen yhtä lailla kuraattorit, galleristit ja museoammattilaiset kuin taideyleisö ja -ostajat. Tämäntyyppisten ”objektiivisten” ensi käden erotteluvälineiden tarve oletettavasti korostuu taiteilijakunnan kasvaessa. Todistuksia tarvitaan myös haettaessa opetustyötä, mikä on monelle taiteilijalle keskeinen toimeentulon lähde.

Taiteilijoiden toiminta opettajina, jatko-opiskelijoina ja tutkijoina on kiinnittänyt heitä entistä tiukemmin oppilaitoksiin ja koulutusjärjestelmään (vrt. Adler 1979), jota on Suomessa taiteen osalta jatkuvasti yhtenäistetty. Viime vuosikymmenten aikana on perustettu useita taidekouluja ja koulutusohjelmia, samoin tutkintojärjestelmä kandidaatista tohtorintutkintoon saakka on ulotettu taiteeseen (ks. Karhunen 2004b). Suomalaiset kuvataiteilijat ovat entistä useammin opiskelleet myös ulkomailla, eikä kyse enää ole yksittäisistä, irrallisista kursseista tai työpajoista vaan tutkintoon sisältyvistä opintokokonaisuuksista tai kokonaisista tutkinnoista. Varsinkin 1990-luvun puolestavälistä lähtien opiskelijoiden ja opettajien vaihto-ohjelmat ovat edistäneet merkittävästi suomalaisten taiteilijoiden kykeytymistä kansainväliseen kenttään. Taidekoulujen omiin kansainvälistämishankkeisiin on sisällynyt ulkomaalaisten opettajien ja kuraattorien kutsuminen Suomeen sekä näyttelyiden ja projektien vieminen ulkomaille.

Kansainvälistymistutkimuksen keskeisiin olettamuksiin kuuluu, että koulutuksen ohella juuri kansainvälistyminen – siis entistä vahvempi integroituminen kansainväliseen nykytaiteen kenttään, jota ruotsalainen Bydler (2004) kutsuu nimellä ”The Global Art World, Inc.” – professionalisoi suomalaisia kuvataiteilijoita. Heistä useilla on jo sopimus jonkin ulkomaisen gallerian kanssa, joka järjestää heidän näyttelyitään, välittää heidän teoksiaan ja vie niitä kansainvälisille taidemessuille. Galleristi markkinoi taiteilijaa ja pyrkii ohjaamaan tämän uraa. Vaikka galleristi toimii puskurina kaupallisuuden suuntaan, tiukka työohjelma kovassa kilpailutilanteessa on omiaan karistamaan viimeisetkin taiteilijamyytin rippeet.

Taiteilijan ”maallistuminen” tarkoittaa osaltaan sitä, että taidetyö ei ole enää suhteellisesti yhtä poikkeavaa kuin se on aikaisemmin ollut (tai millaisena sitä on pidetty). Taidealaa voidaan itse asiassa tarkastella sekä epätyypillisen työn että niin sanotun uuden työn kulttuurin koekenttänä. Osaa viimeaikaisista kehityspiirteistä voidaan pitää selkeästi kielteisinä autonomian ja vieraantumisen näkökulmista, jotka ovat olleet keskeisiä taideammattien sosiologisessa tutkimuksessa (ks. esim. Lepistö 1991). Useiden taiteilijoiden kohtalona työmarkkinoilla on ”prekaarisuus”: tilapäisistä työsuhteista saadun palkan, teosmyyntien ja sosiaaliturvan riittämättömyydestä ja satunnaisuudesta johtuva taloudellinen epävarmuus (ks. esim. Menger 2001 ja 2002). Taidetyö ei yleensä ole pysyvää, kokopäiväistä palkkatyötä yhden työnantajan palveluksessa. Luovan luokan ytimeen sijoituville taiteilijoille itse on keskeinen työväline, ja heidän työmotivaationsa on korkea ja sitoutumisensa intohimoinen. Uuden työn kulttuurin

edellytysten mukaisesti taiteilijat ovat korkeasti koulutettuja, monitaitoisia ja -kykyisiä ja liikkuvat joustavasti sektorilta toiselle. He ovat myös perinteisesti kuuluneet niihin, jotka liikkuvat laajalti kansainvälisesti, ja yleensä heidät on tällöin laskettu etuoikeutettujen ja omaehtoisten nomadien joukkoon. Kautta aikojen taiteilijoiden mobilisaatiota on kuitenkin osaltaan selittänyt yritys etsiä ja parantaa työtilaisuuksia. Tämäkin ilmiö voimistuu ammattikunnan kasvaessa, mikä on syytä muistaa myös tutkittaessa nuorten taiteilijoiden kansainvälistymistä.

Aikaisemmat selvitykset kuvataiteilijoiden koulutustasosta

Tietoa kuvataiteilijoiden ammatillisen koulutuksen tasosta ja koulutuspaikoista on saatavilla aikaisemmista tutkimuksista sekä Tilastokeskuksen viiden vuoden välein suorittamista väestölaskennoista. Kuvataiteilijoita tai koko taiteilijakuntaa kattavia tutkimuksia, jotka sisältäisivät tällaisia tietoja, on tehty lähinnä taidehallinnon piirissä (Hautala 1973, Karttunen 1988, Rensujeff 2003). Vaikka näissä tutkimuksissa on käytetty hieman toisistaan poikkeavia luokituksia johtuen osin itse koulutusjärjestelmän muutoksista viimeisten vuosikymmenten aikana, karkeimmalla tasolla (taidekoulutusta saaneet *versus* itseoppineet) ne ovat kutakuinkin vertailukelpoisia. On muistettava, että tutkimuksissa luokituksen kohteena ei ole ollut kullakin hetkellä tarjolla ollut koulutus vaan tuolloin elossa olleiden taiteilijoiden aikanaan saama koulutus. Kun taiteilijoiden ikä kussakin tapauksessa on vaihdellut osapuilleen 25–100 vuoteen, koulutusta luokiteltaessa on tyydyttävä tavoittamaan edes suuret linjat.

Hautalan tutkimuksen mukaan 1970-luvun alussa opintoja yhdessä tai useammassa taidekoulussa oli kaikkiaan runsaalla kolmella neljäsosalla suomalaisista kuvataiteilijoista. Tutkimusjoukkoon kuuluivat tuolloin kuvataiteen valtakunnallisten ammattiliittojen jäsenet sekä paikallisten taiteilijaseurojen jäsenistä ne, jotka olivat vastanneet Taiteilijaseuran matrikkelikyselyyn 1969–1971 (yhteensä 650 henkilöä). Heistä lähes joka toinen (46 %) oli opiskellut Suomen Taideakatemia koulussa (nyk. Kuvataideakatemia) ja joka kymmenes Taideteollisessa korkeakoulussa. Useampaa kuin yhtä taidekoulua oli käynyt joka viides kuvataiteilija. Pitkäaikaisten kurssien varassa oli vajaat 10 prosenttia taiteilijoista, ja täysin itseoppineiden tai pelkästään lyhyitä kursseja käyneiden osuus oli 14 prosenttia. Ulkomailla opiskelleita kuvataiteilijoista oli 24 prosenttia (naisista 33 % ja miehistä 21 %); pelkästään ulkomaisten opintojen varassa toimi kaksi prosenttia. Suosituimmat opiskelumaat olivat Ranska, Italia ja Pohjoismaat (seuraavaksi tulivat Neuvostoliitto, Saksa, Itävalta, Englanti ja Yhdysvallat). Hautala arvioi ulkomaisten opintojen merkityksen olleen vähenemäs-

sä 1970-luvulle tultaessa, sillä niitä oli yli 60-vuotiaista 38 prosentilla mutta alle 40-vuotiaista enää 16 prosentilla. (Hautala 1973, 22–24.)

1980-luvun puolessavälissä itseoppineiden osuus Suomen Taiteilijaseuran matrikkelin taiteilijoista (N=934) oli samaa luokkaa kuin 1970-luvun alussa, noin 15 prosenttia; naisista itseoppineita oli yhdeksän prosenttia ja miehistä 18 prosenttia. Tähän joukkoon on laskettu täysin itseoppineiden ohella erilaisia paikallisten taideyhdistysten tai työväenopistojen kursseja käyneet tai toisen taiteilijan johdolla opiskelleet. Vähintään kaksi vuotta jotain varsinaista taidekoulua oli käynyt 76 prosenttia matrikkelitaiteilijoista. Koulutustaso kasvoi vanhimmasta nuorimpaan polveen ja oli naistaiteilijoilla jokaisessa ikäpolvessa korkeampi kuin miehillä. Kotimaisista taidekouluista yleisimmät olivat Suomen Taideakatemian koulu (45 %), Taideteollinen korkeakoulu (28 %), Vapaa taidekoulu (15 %) ja Turun piirustuskoulu (11 %). Ikäpolvien väliset erot koulutuspaikoissa olivat suuret, esimerkiksi 1970-luvun alussa perustetun Lahden taidekoulun osuus nousi alle 35-vuotiaiden ikäluokassa 18 prosenttiin. Viidesosalla matrikkelitaiteilijoista oli koulutusta ulkomailla (naisista 30 % ja miehistä 17 %). Yleisimmät opiskelumaat olivat Ranska, Ruotsi ja Italia (sitten seurasivat Venäjä/Neuvostoliitto, Iso-Britannia ja Tanska); yhteensä oli opiskeltu yli 20:ssä eri maassa. Vanhimmasta polvesta kolmasosa (naisista peräti 42 %) oli opiskellut ulkomailla, mutta nuoremmilla ikäpolvilla osuudet jäivät 16–17 prosenttiin. Ulkomailla opiskelu oli siis harvinaistunut, kuten Hautala 1970-luvun alussa arveli. Tämä koski ennen muuta miespuolisia taiteilijoita, joista nuorimmassa polvessa ulkomailla oli opiskellut vain joka kymmenes. (Karttunen 1988, 54–57.)

Rensujeffin (2003) kyselyyn perustuvassa kaikki taiteenalat kattaneessa tutkimuksessa kuvataiteilijat nousivat esiin taiteilijaryhmänä, jossa oman alan ammatillista koulutusta saaneiden osuus oli kaikista korkein mutta toimeentulo heikoin. Vuonna 2000 taidealan tutkinto oli 86 prosentilla ja taideopintoja ilman tutkintoa yhdeksällä prosentilla kuvataiteilijoista; kaikilla taiteilijoilla nämä osuudet olivat keskimäärin 62 ja 11 prosenttia. Kuvataiteilijoista 82 prosenttia oli suorittanut tutkinnon kotimaassa ja neljä prosenttia ulkomailla (kaikilla taiteilijoilla vastaavat osuudet 58 ja 4). (Mts. 28.) Kuvataiteilijoiden kokonaistulojen mediaani vuonna 2000 oli vain 15 810 euroa, kun koko taiteilijakunnalla se oli 23 546 euroa (mts. 124)⁴. Tutkimusjoukon kriteerinä käytettiin ensisijaisesti ammattitaiteilijajärjestöjen jäsenyyttä, minkä lisäksi perusjoukkoon sisällytettiin valtion taiteilija-apurahan saajat vuodelta 2000 (kuvataiteessa N=1 373) (mts. 14–17). Kuvataidetta edustivat järjestöistä Taidemaalari liitto, Suomen Kuvataiteilijaliitto sekä Suomen Taidegraafikot. Sen sijaan Valokuvataiteilijoiden liitto oli sijoitettu Suomen Valokuvaajain liiton ja Suomen Mainosvalokuvaajien ohella valokuvataiteeseen ja Muu ry puolestaan luokkaan

4 Näissä luvuissa ovat mukana sekä valtionveronalaiset tulot että apurahat, joiden verottomuudesta saatu hyöty on otettu huomioon.

”muu”. Vastaajan taideala määräytyi kuitenkin lopulta hänen ilmoittamaansa taideammatin perusteella, mistä johtuen monet Muun jäsenet päätyivät kuvataiteen luokkaan (osa meni monialaiseen, elokuvataiteeseen tai valokuvataiteeseen).

Myös 1970- ja 1990-luvuilla taidehallinnon piirissä tehdyissä tutkimuksissa valokuvaajat ja valokuvataiteilijat pidettiin erillään kuvataiteilijoista. Sihvosen (1975) tutkimuksessa ”ammattivalokuvaajat” osoittautuivat heikosti koulutetuiksi: 35 prosenttia toimi pelkän kansakoulun tai sen osan varassa ilman mitään ammattiopintoja. Tutkimusjoukko (N=1 100) koottiin valokuvajärjestöjen ja valokuvaamojen sekä puhelinluetteloiden ja valokuvatarvikkeiden maahantuojien postituslistojen avulla. Karttusen (1993) tutkimusjoukon ytimenä sen sijaan olivat Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenet, minkä lisäksi siihen oli koottu nimiä haastatteleamalla valokuvataiteen kentän informanteja. Tällä tavoin melko suppeasti määritellyistä valokuvataiteilijoista (N=175) 67 prosentilla oli valokuva-, kuvataide- tai taideteollisen alan opintoja. Naisilla opintoja oli huomattavasti useammin kuin miehillä (93 % *versus* 60 %), samoin opinnot olivat sitä yleisempiä, mitä nuoremmista valokuvataiteilijoista oli kysymys. (Mts. 89.)

Rensujeffin (2003) tutkimuksessa ”valokuvataiteilija” määriteltiin jälleen hieman erilaisella tavalla niin, että perusjoukkoon kuuluivat VTL:n ohella Suomen Valokuvaajain liiton (studiokuvaajat) ja Suomen Mainoskuvaajien jäsenet sekä valtion apurahan valokuvataiteen kiintiöstä saaneet vuodelta 2000 (N=628). Näin rajatussa valokuvataiteessa taidealan ammatillisen koulutuksen saaneita oli ainoastaan 41 prosenttia, kun kaikilla taiteilijoilla osuus oli 63 prosenttia. Ulkomailla tutkinnon suorittaneita oli vain kaksi prosenttia. Valokuvataiteilijoiden oman alan ammatillisen koulutuksen taso oli 2000-luvun alussa kaikista taiteilijoista alhaisin, jollei oteta huomioon kirjailijoita, joilla oman alan tutkintoon johtavaa koulutusta ei ole ollut tarjolla. (Rensujeff 2003, 28–29.)

Väestölaskenta antaa samansuuntaisen käsityksen kuvataiteilijoista kuin Rensujeffin tutkimus huolimatta siitä, että taiteilija määritellään eri periaatteella. Molempien lähteiden valossa kuvataiteilijoiden koulutustaso on jatkuvasti noussut mutta tulotaso on pysynyt siihen verrattuna varsin alhaisena. Kun vuoden 1995 väestölaskennassa 10 prosentilla kuvataiteilijoista oli vähintään alemman korkea-asteen tutkinto, vuoteen 2000 mennessä osuus oli noussut jo 24 prosenttiin. Naisten koulutustaso oli noussut nopeammin kuin miesten niin, että vuonna 2000 lähes joka kolmas (31 %) kuvataiteilijanainen oli suorittanut vähintään alemman korkeakoulututkinnon. (Lagerström 2004, 112.) Miltei puolella kuvataiteilijoista (49 %) valtionveronalaiset tulot jäivät vuonna 2000 alle 12 000 euron (mts. 183).

Väestölaskenta, joka koulutustietojen osalta nojaa Tilastokeskuksen tutkintorekisteriin, antaa tiedon vain korkeimmasta taiteilijan suorittamasta tutkinnosta. Kuvataiteilijoiden keskimäärin pitkä ja monipuolinen koulutusura kotimaassa ja ulkomailla ei pääse näkyviin siinä samalla tapaa kuin aikaisemmissa koulutuksen osalta matrikkelitietoihin nojaavissa eril-

listutkimuksissa (Hautala 1973, Karttunen 1988). Lisäksi kuvataiteilijajoukko määrittäyty väestölaskennassa markkinakriteerin pohjalta, mikä ei palvele taidepoliittisen taiteilijatutkimuksen tarpeita (ks. Karttunen 2001). Nykyisen ammattiluokituksen kuvataiteilijoiden luokka (24521) vastaa sisällöltään likimain Suomen Taiteilijaseuran alakohtaisten liittojen kattamia aloja (siihen sisältyvät myös valokuvataiteilijat), mutta henkilön ammatti määrätään laskentaviikon pääasiallisen tulolähteen perusteella. Monet kuvataiteilijat, joita voidaan pitää ammattitaiteilijoina koulutuksen ja toiminnan perusteella, ansaitsevat toimeentulonsa muusta kuin taiteen tekemisestä, eikä jäsenyys kuvataiteilijajärjestöissä (toisin kuin esimerkiksi Suomen Näyttelijäliitossa) edellytä päätoimista toimeentuloa alan taiteilijana. Vuoden 2000 väestölaskennan mukaan kuvataiteilijoiden ryhmässä oli työllisiä vain 455, kun Rensujeffin (2003) samaan vuoteen kohdistuvan tutkimuksen mukaan Taidemaalariliitossa, Kuvanveistäjäliitossa ja Taidegraafikoissa oli tuolloin yhteensä 1 806 jäsentä, minkä lisäksi Muussa oli jäseniä 246 ja Valokuvataiteilijoiden liitossa 224 (mts. 99–100).⁵

Rensujeffin (2003) tutkimuksen kyselylomakkeessa taiteilijoilta tiedusteltiin ainoastaan korkeinta ammatillista koulutusta, tutkinnon suoritusvuotta ja paikkaa. Siitä ei siis saa käsillä olevassa selvityksessä kiinnostuksen kohteena olevaa tietoa päällekkäisistä ja peräkkäisistä opinnoista tai ulkomaisen koulutuksen yleisyydestä ja hankintapaikoista. Karhusen (2004a) samoin Taiteen keskustoimikunnassa tekemä kyselytutkimus kuvataiteen toisen asteen tai ammattikorkeakoulututkinnon vuosina 2000–2002 suorittaneista sen sijaan antaa vahvoja viitteitä siitä, että selvittääkseen työmarkkinoilla kuvataiteilijoiden on nykyisin kouluttauduttava useissa oppilaitoksissa ja useiden vuosien ajan. Peräti 58 prosenttia jakson aikana tutkinnon suorittaneista suunnitteli jatko- tai täydennysopintoja ja 40 prosenttia oli jo kyselyhetkellä jatkamassa opintojaan. Kyse oli useimmiten maisteritasoisista opinnoista. (Mts. 24–25.)

5 Suomen Taiteilijaseuran alaisten kuvataiteilijajärjestöjen ulkopuolella toimii oletettavasti vielä koko joukko kuvataiteen harjoittajia. Osa heistä on todennäköisesti päätenyt kuvataiteesta elantonsa hankkivina luokkaan 24521, kun osa järjestöjen jäsenistä taas on pudonnut sen ulkopuolelle, jos heidän päätulonsa tulivat laskentaviikon aikana opetustyöstä tai he olivat juuri silloin työttömänä. Pelkän apurahan varassa toimivan taiteilijan veronalaiset tulot jäävät vaaditun rajan alapuolelle, jolloin hänet saatetaan koodata jopa työllisen työvoiman ulkopuolelle. Väestölaskennan ammattilastot koskevat vain työllisiä. Tiedot kootaan erilaisista virallisista rekistereistä, kuten verohallinnon rekisteristä, Eläketurvakeskuksen työsuhderekisteristä ja työministeriön työnhakijarekisteristä.

Suomen Taiteilijaseuran alaisten kuvataiteilijajärjestöjen ulkopuolelta löytyvät esimerkiksi taideteollisen alan kuvataiteen edustajat, jotka perustivat tammikuussa 2006 Taiteilijat O -nimisen yhdistyksen. Sen tulevaisuus jäsenmääräksi arvioidaan 200–300. Yhdistys on neuvotellut jäsenyydestä sekä Suomen Taiteilijaseurassa että Teollisuustaitteen liitto Ornamossa. Uuden yhdistyksen jäsenet ovat peräisin lähinnä Ornamon alaisista järjestöistä.

Keskeiset tutkimuskysymykset

Käsillä oleva selvitys pyrkii vastaamaan nuorten kuvataiteilijoiden kansainvälistymistutkimuksen taustoittamista varten ensisijaisesti seuraaviin alan ammatillista koulutusta koskeviin kysymyksiin:

- *kuinka kuvataiteilijoiden koulutustaso ja -paikat vaihtelevat ikäpolven, sukupuolen ja erikoisalan mukaan?*
- *kuinka yleisesti kuvataiteilijat ovat opiskelleet ulkomailla ja onko tässä poikkeamia ikäpolven, sukupuolen ja erikoisalan suhteen?*
- *missä maissa kuvataiteilijat ovat opiskelleet ja minkälaisia eroja tässä on ikäpolven, sukupuolen ja erikoisalan suhteen?*
- *millainen on nuorten kuvataiteilijoiden koulutusprofiili?*

Koulutusselvityksen aineisto on peräisin Suomen Taiteilijaseuran kirja- ja verkkomuodossa julkaisemista matrikkeleista (tästä tarkemmin seuraavassa luvussa), ja tavoitteena on samalla arvioida niiden käytettävyyttä nuoria taiteilijoita tutkittaessa. Matrikkelit tarjoavat periaatteessa monenlaista tietoa taiteilijakunnan kansainvälistymisestä, kuten syntymä- ja asuinpaikan, ulkomailla opiskelun, ulkomaisen näyttelytoiminnan, ulkomaiset palkinnot, julkiset teokset sekä kokoelmat. Taiteilijoiden kokemuksista ja näkemyksistä ne eivät kerro, vaan siihen tarvitaan muita aineistoja ja menetelmiä. Tutkimusaineistona matrikkeleissa eniten pohdintaa aiheuttaa taiteilijajoukon kattavuus ja edustavuus. Yleisesti voidaan kysyä, kuinka hyvin ”matrikkeltaiteilijat”⁶ edustavat Suomessa kuvataidetta ammatikseen harjoittavia henkilöitä, eli voidaanko matrikkelin pohjalta tehdä koko kuvataiteilijakuntaa koskevia yleistyksiä. Painottuvatko matrikkelit liian vahvasti kuvataiteilijajärjestöjen jäseniin ja tätä kautta (tietyistä) taidekouluista valmistuneisiin taiteilijoihin? Kansainvälistymistutkimuksen näkökulmasta on erityisesti syytä selvittää, kuinka nopeasti nuoret tänä päivänä pääsevät matrikkeleihin ja kuinka innokkaita he ovat saamaan tietonsa julkaistuksi niissä. Jääkö keskeisiä kansainvälisesti liikkuvia nuoria taiteilijoita puuttumaan, jos haastateltavat poimitaan tästä aineistosta?

6 Tässä selvityksessä käytetään matrikkeltaiteilija-termiä teknisenä käsitteenä yksinkertaisesti viittaamaan henkilöihin, jotka ovat mukana Suomen Taiteilijaseuran kirja- tai verkkomatrikkelissa. Termin laaja viljely erityisesti taidekaupassa aiheuttaa aika ajoin keskustelua, ja sillä on pejoratiivinen sisältö ainakin osassa taidemaailmaa. Otso Kantokorpi (2002, 3) katsoo, että termi ei esiinny ”taidemaailman establishmentin puheessa – eikä varsinkaan kirjoituksessa – lainkaan vaan nimenomaan hierarkian alemmalla tasolla”. Ks. myös Kuusisto-Lukkarin kommentti Kantokorven kirjoitukseen, Taide 6/2002, 55.

Matrikkeli instituutiona ja aineistolähteenä

Selvityksessä on käytetty aineistona Suomen Taiteilijaseuran hiljakkoin julkaisemia kuvataiteilijamatrikkeleita, joista toinen on ilmestynyt perinteisessä kirjamuodossa (Kuvataiteilijat 2004) ja toinen Internetissä (Suomen kuvataiteilijat -verkkomatrikkeli, <http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi>). Matrikkelikirja on kumuloituva kuka kukin on -tyyppinen julkaisu. Se ilmestyy nykyisin epäsäännöllisin väliajoin: tuoreimmat kolme ovat vuosilta 1986, 1991 ja 2004. Ensimmäinen verkkomatrikkeli puolestaan julkaistiin vuonna 2001 vuoden 1991 kirjamatrikkelin perustalta, ja vuoden 2006 tammikuussa siitä ilmestyi uudistettu laitos. Verkkomatrikkelin perustietosisältö on pääpiirteissään sama kuin kirjamuotoisen matrikkelin: taiteilijan tausta, koulutus ja toiminta sekä hänen saamansa palkinnot ja muut kunnianosoitukset. Taiteilijajoukot poikkeavat kuitenkin niissä tätä nykyä hieman toisistaan, sillä uutta verkkomatrikkeliä ei tehty vuoden 2004 painetun matrikkelin pohjalta vaan aikaisempaa laitosta erikseen päivittämällä.

Matrikkelitiedot perustuvat taiteilijoiden itsensä täyttämiin lomakkeisiin. Se, että tiedot on tarkoitettu julkaistaviksi, vahvistaa niiden luotettavuutta. Ne voivat silti olla osin vajavaisia, sillä kaikki taiteilijat eivät vastaa kysymyksiin yhtä tarkasti ja järjestelmällisesti. Jotkut saattavat esimerkiksi jättää periaatteessa ilmoittamatta syntymäaikansa tai -paikkansa tai vanhempiansa ja puolisonsa nimet ja ammatit⁷. Muutamilta puuttuu selvästi myös tietoja koulutuksesta, jota muiden lähteiden perusteella heidän tiedetään hankkineen (vain viideltä koulutustiedot puuttuivat kokonaan). Lie-neekin melko tavallista ilmoittaa eri yhteyksissä tausta-, koulutus- ja toimintatietoja eri tarkkuuksilla. Kansainvälisissä yhteyksissä tai juuri Suomen Taiteilijaseuran matrikkelissa ei välttämättä luetella kaikkia koulutuspaikkoja vaan nostetaan esiin vain tasoltaan korkeimmat ja parhaiten tunnetut. Näyttelyistä, teoksista ja julkaisuista kirjamatrikkelin lomakkeella taiteilijoita itse asiassa pyydettiin luetteloimaan ainoastaan 10–15 tärkeintä.

Matrikkeliä tutkimusaineistona käytettäessä on otettava huomioon, että sitä toimittaa kuvataiteilijoiden ammattiliittonen yhteisjärjestö. Kuvataitei-

⁷ Lomakkeella mainittiin erikseen, että esimerkiksi vanhempien, puolison ja lasten tietojen antaminen on vapaaehtoista. Puolison tuli vielä allekirjoituksellaan vahvistaa, että häntä koskevia tietoja saa julkaista.

lijaliitot muistuttavat monessa suhteessa ammatillisia etujärjestöjä, mutta ne eivät ole samanlaisia kuin esimerkiksi SAK:hon kuuluva Suomen Muusikkojen liitto, joka tarjoaa jäsenilleen taloudellista turvaa työttömyyden tai sairauden sattuessa. Kuvataiteilijajärjestöt eivät ole avoimia kaikille hakukaille. Niiden jäsenvaatimuksissa on jonkin verran eroja, mutta yleisesti ottaen ne ovat melko tiukat⁸. Järjestöt omaksuivat kokelasjäsenkäytännön 1980-luvun puolessavälissä. Kriteerit vaihtelevat hieman, mutta yleensä kokelasjäseneksi pääsy edellyttää tutkintoa ammattiin johtavasta taideoppilaitoksesta tai vastaavia tietoja. Kokelasjäsenyys on voimassa rajoitetun ajan (5–10 vuotta). Ammattipätevyyttä voidaan osoittaa näyteteosten avulla tai hyväksynnällä jurytettyihin valtakunnallisiin tai kansainvälisiin näyttelyihin tai palkinnoilla valtakunnallisissa taidekilpailuissa. Muu ry:n jäsenkriteerit ovat viime vuosiin saakka olleet muita löyhempiä, eikä sillä vielä ole kokelaita⁹. Lönnin (2004, 14–15) mukaan Muu ry on korostanut muita liittoja voimakkaammin taiteilijuuden käsitteellistä ulottuvuutta eikä niinkään välineiden hallintaa.

Suomen Taiteilijaseuran viiden erikoisalapohjaisen järjestön (TML, STG, SKL, VTL ja Muu ry) jäsenet pääsevät suoraan matrikkeliin. Siihen voivat hakea myös liittoihin kuulumattomat ammattitaiteilijat, jolloin hy-

8 SKL:n varsinaiseksi jäseneksi hyväksytään kuvanveistäjä, joka on Suomen kansalainen tai asuu pysyvästi Suomessa ja on osoittanut pätevyytensä kuvanveistäjänä. Kokelasjäseneltä edellytetään ammattiin johtavan taidekoulun suorittamista tai vastaavia tietoja. Hakijaa pyydetään toimittamaan liittoon portfolio, joka sisältää vapaamuotoisen hakemuksen, 10–15 korkealaatuista kuvaa teoksista tietoineen sekä ansioluettelon. Kokelasjäsenyys kestää korkeintaan viisi vuotta. Uusia jäseniä otetaan kaksi kertaa vuodessa, ja heidät hyväksyy liiton johtokunta. <http://www.artists.fi/sculptors> luettu 15.5.2006.

STG:n jäseneksi voidaan valita taiteilija, joka on osoittanut pätevyytensä taidegraafikkona tai -piirtäjänä. Keskeisenä ammattipätevyyden mittana käytetään näyteteoksia, joiden perusteella hakija voi tulla valituksi. Yksi pätevyyden osoitus on, että hakija on osallistunut viimeisten kymmenen vuoden aikana kolmeen valtakunnalliseen tai kansainväliseen näyttelyyn, jonka juryssa on ollut graafikko edustettuna. Myös palkituksi tuleminen valtakunnallisessa grafiikkakilpailussa vaikuttaa jäseneksi pääsyyn. Kokelasjäseneksi voidaan valita taiteilija, joka on käynyt korkeakoulutasoisen taidekoulun ja tehnyt lopputyönsä taidegraafikasta tai osoittanut muuten ammatillisen pyrkimyksensä. Kokelasjäsenen on päästävä liiton varsinaiseksi jäseneksi viiden vuoden kuluessa (ennen vuotta 2000 hyväksytyjen kokelasjäsenten 10 vuoden kuluessa). Valinnat tekee yleiskokous. <http://www.taidegraafikot.fi> luettu 15.5.2006.

TML:ssa syyskokous päättää vuosittain jäsenhaussa seuraavana vuonna käytettävät perusteet, joilla arvioidaan ansioitumista. Kokelasjäseneksi voidaan hyväksyä kuvataiteilijan ammattipätevyyden hankkinut henkilö (kuvataiteilijan ammattitutkinto tai muulla tavalla saadut vastaavat tiedot ja taidot). Lisäksi hakijan on esitettävä näyttekuvia teoksistaan. Tarvittaessa lautakunta voi huomioida myös toimintaa kuvataiteilijana. Kokelasjäsenyys on voimassa 10 vuotta. Varsinaiseksi jäseneksi voidaan hyväksyä kuvataiteilijana ansioitunut henkilö. Lautakunta arvioi hakemuksen painottaen eri ansioita niin, että teosnäytteiden taiteellisen tason ja muiden ansioiden suhde on 60/40. Muista ansioista suurin paino on näyttelytoiminnalla. <http://www.artists.fi/painters> luettu 15.5.2006.

VTL:ssä uusista jäsenistä päättää syyskokous. Varsinaiseksi jäseneksi voidaan hyväksyä ansioitunut valokuvataiteilija. Ansioitumista mitataan mm. osallistumisella valtakunnallisiin ja ulkomaisiin jurytettyihin tai kuratoituihin näyttelyihin, menestymisellä valtakunnallisissa tai kansainvälisissä taidekilpailuissa, kuvataidealan loppututkinnolla ja yksityisillä gallerianäyttelyillä. Kokelaaksi voidaan hyväksyä ammattiin valmistavan taidekoulun suorittanut (tai muutoin vastaavat taidot hankkinut) henkilö. Kokelasjäsenyys voi kestää enintään viisi vuotta. <http://www.hippolyte.fi> luettu 15.5.2006.

9 2000-luvun alkuun saakka Muun hallitus voi hyväksyä jäseniksi kaikki yhdistyksen päämääriä kannattavat henkilöt, jotka olivat osoittaneet toimivansa taiteilijoina sen edustamalla taiteenaloilla. Nykyisin hakijan aktiivisuuden ja ammattimaisuuden täytyy ilmetä hakemuksen liitteistä (ansioluettelo ja portfolio). <http://www.muu.fi>

väksynnästä päättää erillinen toimikunta (kirja) tai työryhmä (verkko). Valintakriteereinä käytetään muun muassa taidekoulutusta, myönnettyjä apurahoja, kokoelmissa olevia teoksia sekä näyttelyitä. Verkkomatrikkelin hakemuksia otetaan vastaan jatkuvasti. Vuoden 2004 kirjamatrikkelin elossa olevista taiteilijoista (N=2 150) oli kuvataiteilijajärjestöjen varsinaisten tai kokelasjäsenten osuus 91 prosenttia (1 962). Verkkomatrikkelista vastaavaa lukua ei ole käytettävissä, mutta se lienee samaa luokkaa¹⁰. Vuoden 1986 matrikkelissa liittojen jäsenten osuus oli huomattavasti alhaisempi, 77 prosenttia, mutta on muistettava, että kokelasjäsenkäytäntöä oltiin tuolloin vasta luomassa.

Suomen Taiteilijaseuran matrikkeli muistuttaa eräiden suljettujen ammattikuntien julkaisemia luetteloita hyväksytyistä ammatinharjoittajista (vrt. lääkiriluettelot). Se voidaan nähdä keinona sulkea ammattia, jota periaatteessa kuka tahansa voi harjoittaa koulutuksesta ja järjestöjäsenyyksistä riippumatta, ja parantaa näin sisään päästetyn ryhmän arvostusta ja toimeentuloa (monopolisaatiosta ks. Karttunen 2002, 61). Kuten Kantonkorpi (2002, 3) toteaa, matrikkeli on ehkä keskeisin tapa vartioida oman ammattikunnan reviiriä. Aika ajoin tämä on johtanut julkisiin kiistoihin sisään päässeiden ja ulos jätettyjen välille¹¹, ja eri tahot ovat vuosien varrella julkaisseet kilpailevia matrikkeleita¹².

Taiteilijaseuran matrikkeliä hyödynnetään keskeisesti teosten ja tekijöiden legitimoinnissa ja markkinoinnissa. Taidekauppiat ovat perinteisesti käyttäneet matrikkeliä todistamaan teosten laatua, ja verkkomatrikkeli toimii nykyisin taiteilijoiden itsensä tiedotus- ja markkinointivälineenä. Verkkomatrikkeli julkaistaan sekä suomeksi että englanniksi. Taiteilijat voivat itse päivittää tietojaan suoraan verkossa, jolloin se pysyy jatkuvasti ajan tasalla. Matrikkelisivu voi toimia taiteilijan kotisivuna, tai siitä on linkki varsinaisille omille sivuille. Verkkomatrikkelissa voi olla useita teoskuvia, ja osa taiteilijoista myy töitään Internetin välityksellä.

Liittojen ulkopuoliset taiteilijat, joiden osuus matrikkelissa on siis enää vajaa kymmenys, eivät ole yhtenäinen joukko. Heidän keski-ikänsä on kuitenkin selvästi korkeampi kuin ammattijärjestöjen jäsenten, eikä joukossa ole yhtään alle 35-vuotiasta. Osa heistä on ollut aikaisemmin järjestöjen jäseniä mutta eronnut tai erotettu (esimerkiksi maksamattomien jäsenmaksujen takia), jotkut taas ovat järjestäytymistä periaatteessa karttele-

10 Tässä selvityksessä tutkimusjoukkoa koottaessa kirjamatrikkelista saatua taiteilijajoukkoa täydennettiin verkkomatrikkelista, mutta toisin päin vertailua ei tehty, koska ensisijaisena tavoitteena oli koota mahdollisimman laaja joukko; verkkomatrikkelista saattoi siis puuttua joku taiteilija, joka oli tuoreimmassa kirjamatrikkelissa.

11 Tuhkanen (1988, 3) viittaa Taiteilijana Turussa -tutkimuksensa esipuheessa vuonna 1979 käytyyn kiistaan, joka leimahti, kun eräät tahot ryhtyivät markkinoimaan Kuvataiteilijat 1979 -matrikkeliä Suomen ”virallisten taiteilijoiden hakemistona”. Vaadittiin esimerkiksi julkisten taideostojen keskittämistä matrikkeliä taiteilijoille. Matrikkelin ulkopuoliset taiteilijat vastustivat jyrkästi yritystä luoda taiteesta ”suljetun eliittiryhmän elinkeino”.

12 Matrikkeleita ovat julkaisseet paikalliset taiteilijaseurat ja Suomen Taiteilijat ry., minkä lisäksi voidaan mainita mm. Matti Vuolanteen kokoama, Lähetyksen Kirjapalvelun kustantama ”suomalaisen kuvaamataiteen lähdehakemisto” vuodelta 1980. Viipurin Taiteilijaseura julkaisi äskettäin 75-vuotisjuhlansa kunniaksi matrikkelin (Treffo 2005).

via mutta vakaata uraa tekeviä ammattilaisia, jotka hakiessaan varmasti saisivat jäsenyyden helposti. Vaikka liittoihin kuulumattomissa on enemmän itseoppineita kuin liittojen jäsenissä, valtaosalla heistäkin on taideopintoja – itse asiassa miltei kolmasosa on Suomen keskeisen taidekoulu Kuvataideakatemian kasvattaja. Osa liittoihin kuulumattomista on asunut pitkään ulkomailla ja erkaantunut sen vuoksi kotimaisista järjestöistä; osa ilmoittaa matrikelissa kuuluvansa nykyisen kotimaansa järjestöihin. Liittoihin kuulumattomissa on myös paikallisten taiteilijaseurojen aktiivijäseniä, joiden joukossa on selvästi jokunen harrastajataiteilijakin.

Varauksista huolimatta Suomen Taiteilijaseuran matrikkeliä kannattaa yrittää hyödyntää aina, kun tehdään tutkimusta kuvataiteilijoista. Sitä tehdään toistuvasti jokseenkin samalla konseptilla, ja tarjolla on poikkeuksellisen pitkä aikasarja, jopa vuodesta 1926 lähtien (Lönn 2004, 14)¹³. Matrikkeleita on käytetty useissa kuvataiteilijatutkimuksissa, joten valmista vertailutietoa aikaisemmilta poikkileikkausvuosilta on runsaasti saatavilla (ks. esim. Hautala 1973 ja Karttunen 1988). Tuloksia tulkittaessa on kuitenkin aina syytä ottaa huomioon se, että matrikkeli ei välttämättä kata kaikkia taidetta ammatikseen harjoittavia henkilöitä, ja sen kulloisetkin puutteet ja vinoumat on pyrittävä selvittämään mahdollisuuksien mukaan (ks. myös Karttunen 2002, 44 ja 49). Kumuloituvassa matrikelissa taiteilijan kriteerien muuttuminen vuosien varrella voi heikentää ikäpolvien välistä vertailukelpoisuutta. Kysymykseen palataan raportin lopussa (s. 52–55).

Tutkimusjoukko ja sen kattavuus

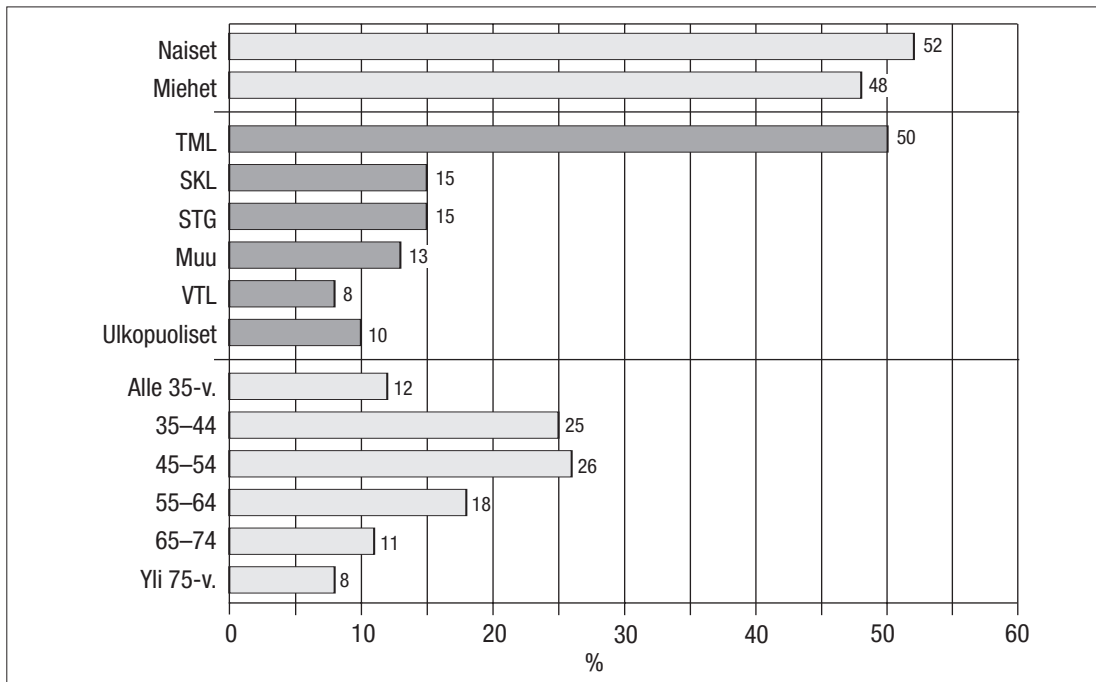
Perustietokanta matrikelitaiteilijoista selvitystä varten laadittiin vuoden 2004 matrikelikirjan pohjalta. Siinä on tiedot kaikkiaan noin 2 850 suomalaisesta tai Suomessa työskentelevästä taiteilijasta, joista elossa oli 2 150. Tästä joukosta jouduttiin kuitenkin poistamaan ne 340 ammattijärjestöjen kokelasjäsenä, jotka oli tilan puutteen takia siirretty matrikelissa liitteeseen, joten selvityksen N:ksi jäi tässä vaiheessa 1 810. Liitteessä olevista taiteilijoista ei nimittäin annettu tässä selvityksessä keskeisen kiinnostuksen kohteena olevia koulutustietoja vaan ainoastaan ammattinimike, syntymäaika- ja paikka sekä järjestö.

Verkkomatrikelin ilmestyttyä tammikuussa 2006 siitä etsittiin 1) kirjamatrikelista kokonaan puuttuvia taiteilijoita sekä 2) kirjamatrikelin liitteeseen siirrettyjä taiteilijoita, jotta heidät saataisiin mukaan koulutusanalyysiin. Verkkomatrikelissa oli tammikuussa 2006 kaikkiaan noin 2 300 taiteilijaa. Verkkomatrikelin avulla tutkimusjoukko karttui 176 taiteilijal-

13 Taiteilijaseura ei osallistunut ensimmäisen matrikelin tekoon vuonna 1926 vaan se tuli mukaan vasta vuonna 1943. Vuoden 1926 matrikelin toimitti seuran pitkäaikainen sihteeri Ernst Nordström, ja taiteilijat siihen valittiin hänen seuran jäsenistä tekemänsä historiallisen luettelon perusteella. (Lönn 2004, 14.)

la, joista 104 oli kirjamatrikelissa liitteeseen siirrettyjä. Lopulliseksi tutkimusjoukoksi tuli näin ollen 1 986 taiteilijaa. Naisia heistä oli hieman yli puolet (1 024) (kuvio 1). Ammattijärjestöittäin tarkasteltuna vahvin oli Taidemaalari liitto, johon puolet tutkimusjoukosta kuului. Runsas kaksi kolmasosaa (1 364) oli iältään 35–64-vuotiaita alle 35-vuotiaiden jäädessä 12 prosenttiin (247). (Liitteissä 2 ja 3 esitetään yksityiskohtaisempia tietoja tutkimusjoukon koostumuksesta.)

Kuvio 1. Tutkimusjoukon jakauma sukupuolen, ikäpolven ja ammattijärjestön mukaan (N=1 986), %

Huom! Sama henkilö voi kuulua useampaan ammattijärjestöön.

Kirjamatrikkeliaineistoa täydennettiin verkkomatrikelin avulla, jotta kattavuus parani etenkin nuorten osalta. Nuorten osuus tutkimusjoukossa näet putosi 11 prosenttiin (204 henkilöä), kun aineistosta jouduttiin poistamaan liitteeseen siirretyt taiteilijat koulutustietojen puuttumisen takia. Liitteessä olleet 144 alle 35-vuotiaasta mukaan lukien koko matrikelissa nuorten osuus olisi ollut 16 prosenttia. Liitteeseen siirto vinoutti myös ammattijärjestö- ja sukupuolijakaumaa, koska molemmat ovat tässä aineistossa iästä riippuvaisia. Matrikelikyselyyn vastanneista kokelasjäsenistä liitteeseen oli siirretty Valokuvataiteilijoiden liittoon kuuluvista 65 prosenttia, Taidemaalari liitosta 74 prosenttia ja Taidegraafikoista peräti 82 prosenttia (taulukko 1). Sen sijaan Kuvanveistäjien kokelaista liitteessä oli vain 24 prosenttia. Koska Muu ry:llä ei ole kokelasjäseniä, siirrot eivät koskeneet sitä lainkaan.

Taulukko 1. Suomen Taiteilijaseuraan kuuluvien kuvataiteilijajärjestöjen varsinaiset ja kokelasjäsenet kirjamatrikkelissa 2004

Järjestö	Järjestön jäseniä	joista		Kokelaista siirretty
	matrikkelissa*	1) varsinaisia	2) kokelaita	liitteeseen
	lkm	lkm	lkm	lkm
Taidemaalari liitto	1 149	766	383	284
Suomen Kuvanveistäjäliitto	300	251	49	12
Suomen Taidegraafikot	301	263	38	31
Muu	252	252	–	–
Valokuvataiteilijoiden liitto	160	140	20	13
Yhteensä	*1 962	**1 497	***461	340

* Sama henkilö voi kuulua useaan järjestöön. Päällekkäisyydet poistettu yhteenlaskuriviltä, ks. seuraavat viitteet.

** Varsinaisena jäsenenä ainakin yhdessä järjestössä.

*** Kokelaana yhdessä tai useammassa järjestössä mutta ei yhdessäkään varsinainen jäsen.

Lähteet: Karttunen 2004, 31–32 (jäsenmäärät) ja Kuvataiteilijat 2004.

Koulutusselvityksen tutkimusjoukkoa saatiin verkkomatrikelin avulla kasvatettua kaikkiaan kymmenellä prosentilla (176 henkilöllä). Lisäys kohotti hieman nuorten ja myös naisten prosentuaalista osuutta tutkimusjoukossa: edellinen kasvoi 50:stä 52 prosenttiin ja jälkimmäinen 11:stä 12 prosenttiin. Alle 35-vuotiaiden ryhmä suureni peräti 21 prosentilla ja myös 35–44-vuotiaiden ryhmässä kasvu oli keskimääräistä isompi, 15 prosenttia (kuvio 2). Aineiston kattavuus parani kaikissa taiteilijajärjestöissä mutta erityisesti Taidemaalari liitossa (68:sta 77 prosenttiin) ja Suomen Taidegraafikoissa (81:stä 87 prosenttiin) (taulukko 2).

Taulukko 2. Suomen Taiteilijaseuraan kuuluvien kuvataiteilijajärjestöjen jäsenmäärät ja edustus matrikelipohjaisessa tutkimusaineistossa

Järjestö	Jäseniä		%		Kirja-		%		Lopullinen	
	2004*	Kirja-	jäse-	Kirja-	jäse-	matrikkeli	jäse-	tutkimus-	jäse-	
		matrik-	nistä	matrik-	nistä	+ verkko-	nistä	aineisto	nistä	
		keli		keli –		matrikkeli				
		2004		liite**						
TML	1 279	1 149	90	865	68	1 183	92	985	77	
SKL	343	300	87	288	84	303	88	296	86	
STG	334	301	90	270	81	310	93	292	87	
Muu	357	252	71	251	70	257	72	257	72	
VTL	247	160	65	147	60	170	69	157	64	

* Varsinaiset ja kokelasjäsenet. Sama henkilö voi kuulua useaan järjestöön.

** Matrikelin liitteeseen oli siirretty 340 kokelasjäsentä, joista ei annettu koulutustietoja.

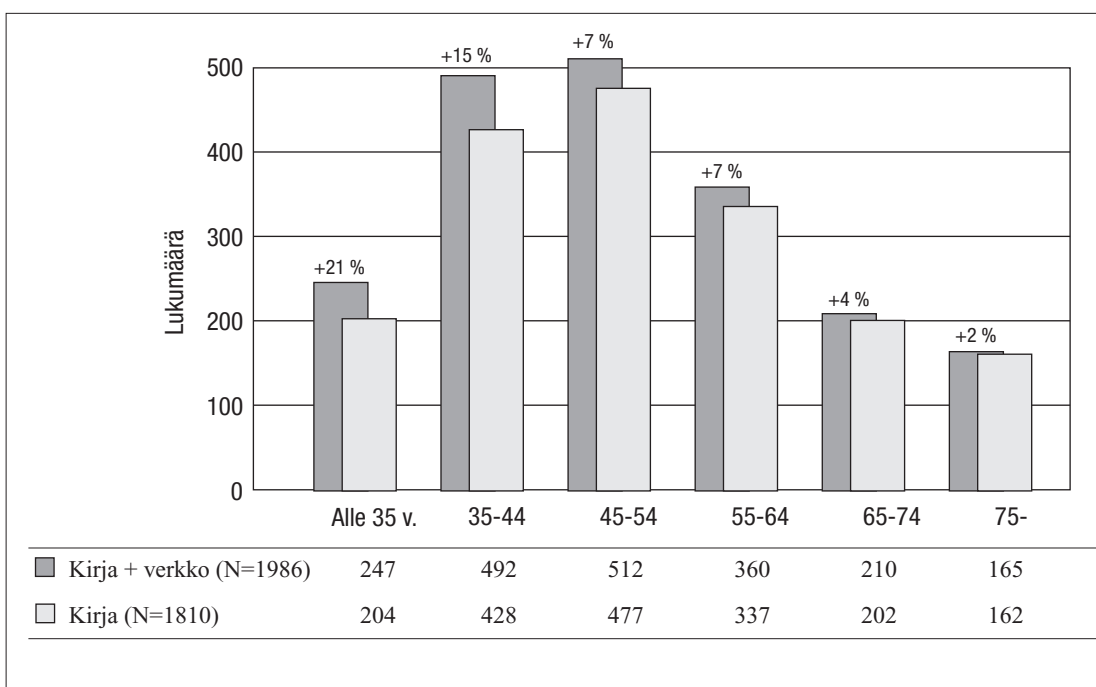
Lähteet: Karttunen 2004, 31–32 (jäsenmäärät) ja Kuvataiteilijat 2004.

Matrikeliaineiston kattavuuteen ja edustavuuteen vaikuttaa tietenkin myös se, kuinka innokkaasti kohdejoukkoon kuuluvat taiteilijat ovat pa-

lauttaneet kyselylomakkeen. Kirjamatrikkelin lomake lähetettiin Suomen Taiteilijaseuran jäsenjärjestöjen jäsenille vuonna 2003, ja sen palautti täytettynä varsinaisista jäsenistä 93 prosenttia ja kokelasjäsenistä 70 prosenttia (Näsänen 2004, 7). Valokuvataiteilijoiden liiton ja Muu ry:n jäsenistä harvemmat (65–70 %) vastasivat kyselyyn kuin kolmen vanhemman kuvataiteilijajärjestön (noin 90 %) (taulukko 2). Tavanomaiseen tutkimuskyselyyn verrattuna vastausprosentit ovat varsin hyviä kaikkien järjestöjen tapauksessa.

Verkkomatrikkelista tietoa vastausprosentista ei ollut saatavilla, eikä sillä muutoinkaan ole samalla tavalla lopullista muotoa kuin paperijulkaisulla, vaan sitä voidaan täydentää ja muokata jatkuvasti. Tammikuun 2006 lopussa monilla taiteilijoilla oli verkkomatrikkelissa yhä vuoden 1991 tiedot, mutta koska useimmat näistä taiteilijoista olivat myös vuoden 2004 kirjamatrikkelissa, tästä ei koitunut selvitykselle suurta haittaa. Verkkomatrikkeli on tutkimusaineistona siinä mielessä kirjaa ongelmallisempi, että jatkuvasti päivitettävänä se ei anna poikkileikkauskuvaa taiteilijakunnasta. Toisaalta siitä saa ainakin osasta taiteilijoista jatkuvasti ajantasaisia tietoja, ja päivityspäivämäärä on sivulla selvästi merkittynä.

Kuvio 2. Kirjamatrikkelin aineiston täydentäminen verkkomatrikkelilla ikäpolvittain

Kun kirjamatrikkelia täydennettiin verkkomatrikkelilla, päästiin tutkimusaineistossa 64–87 prosentin peittoon taiteilijajärjestöjen jäsenmääristä (kuvio 3). Heikoimmin edustettuna säilyi Valokuvataiteilijoiden liitto, mikä on mielenkiintoista ottaen huomioon, kuinka ponnekkaasti liitto aikoinaan hakeutui nimenomaan Suomen Taiteilijaseuran eikä valokuvajär-

jestöjen keskusjärjestön Finnfoton jäseneksi. Perinteen puute todennäköisesti heikentää intoa ilmoittautua matrikkeliin VTL:ssä samoin kuin myös Muu ry:ssä (Kuukka 2006). Järjestökentän suhteen aineiston kattavuus on kokonaisuudessaan hyvä, vaikka ikäjakauma on yhä vinoutunut nuorten osalta.

Matrikkeli keskittyy yhtäältä entistä vahvemmin taiteilijajärjestöihin, mutta into vastata kyselyyn vaikuttaa toisaalta laantuneen näiden jäsenkunnissa. Vuonna 1986 Kuvanveistäjien, Taidegraafikoiden ja Taidemaalariiliiton jäsenet yhtä lukuun ottamatta löytyivät matrikkelista (Karttunen 1988, 23). Taiteilijamäärä kasvoi matrikkelissa vuosien 1969/70 ja 2004/2006 välillä hitaammin kuin ammattijärjestöjen jäsenmäärä. Elossa olevien matrikkelitaiteilijoiden määrässä kasvua oli runsaat 240 prosenttia¹⁴, mutta jos jätetään laskun ulkopuolelle Muu ry ja VTL, jotka eivät olleet mukana aikaisemmissa laitoksissa, lisäys supistuu alle 200 prosenttiin. STG:n, SKL:n ja TML:n jäsenmäärät nousivat vastaavana aikana 200–400 prosenttia (vrt. Karttunen 2004, 31).

Nuorten taiteilijoiden osalta Taiteilijaseuran matrikkeli ei vaikuta täysin kattavalta lähdeaineistolta, koska vain murto-osa taideoppilaitoksista viime vuosina valmistuneista näyttäisi päätyneen siihen. Kun viime aikoina on suoritettu vuosittain peräti 300–400 kuvataiteilijan ammatillista tai korkea-asteen tutkintoa (Tilastokeskuksen sijoittumispalvelun mukaan), voitaisiin sekä nuorten absoluuttisen lukumäärän että heidän suhteellisen osuutensa olettaa kasvaneen aikaisemmista laskennoista. Tällä hetkellä kirja- ja verkkomatrikelin yhteenlasketussa aineistossa (liiteosuus mukaan lukien, jolloin N=2 200) on suurin piirtein tämän vuotuisen lisäyksen verran alle 35-vuotiaita taiteilijoita, noin 360. Nuorten osuus on täsmälleen sama, noin 16 prosenttia, kuin vuoden 1986 matrikkelissa (vrt. Karttunen 1988). Tosin nuorten osuus saattoi olla keskimääräistä korkeampi 1980-luvun puolessavälissä, sillä uusien taidekoulujen perustaminen 1960- ja 1970-luvuilla vaikutti taiteilijajoukon kokoon ja koostumukseen. Ammattikunta sekä varsinkin naisten määrä ja osuus siitä kasvoivat, mikä on tulkittu pitkälti juuri muodollisen koulutuksen ansioksi (Karttunen 2004, 33).

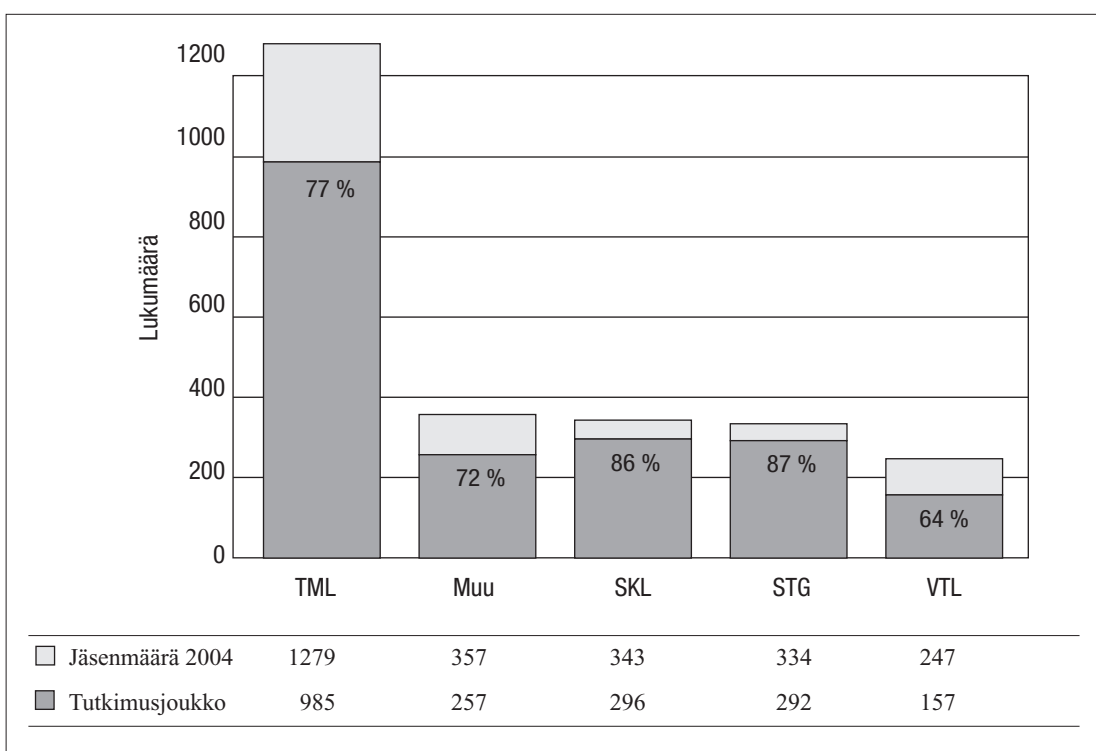
Matrikkeliperäinen aineisto kattaa kyllä hyvin valtakunnallisten ammattijärjestöjen jäsenet, joiden tapauksessa vastausprosentti on parempi kuin tavanomaisissa kyselytutkimuksissa. Jos aineisto haluttaisiin yhdenmukaistaa koostumukseltaan, liittoihin kuulumattomat voitaisiin rajata sen ulkopuolelle. Nuorten tapauksessa tämä ei muuttaisi tilannetta, sillä aineistossa on vain yksi ainoa alle 35-vuotias matrikkelitietojen mukaan ammattijärjestöihin kuulumaton taiteilija ja hänkin paljastui tarkistettaessa

14 Vuoden 1970 luku (650) on otettu Hautalan (1970, 1–3) tutkimuksesta. Siinä tutkimusjoukkoon kuuluivat kuvataiteen valtakunnallisten ammattiliittojen jäsenet sekä paikallisten taiteilijaseurojen jäsenistä ne, jotka olivat vastanneet Taiteilijaseuran matrikkelikyselyyn 1969–1971.

Muun jäseneksi¹⁵. Nuorilla siis matrikkelin ammattijärjestökytkentä korostuu äärimmilleen.

Nuorten osalta tulee pitää mielessä edellä esitetyt varaukset sen suhteen, kuinka yleisesti viime vuosina taidekouluista valmistuneet päätyvät uraputkeen, joka johtaa valtakunnallisen ammattiliiton jäsenyyteen ja matrikkeliin. Osa valmistuneista varmasti tekee taiteilijan työtä mutta ei ole kiinnostunut järjestäytymisestä. Muillakaan aloilla nuoret eivät enää liity ammattijärjestöihin yhtä yleisesti kuin aikaisemmat ikäpolvet. Tulojen ollessa useimmilla nuorilla taiteilijoilla uran alkuvaiheessa vähäiset jäsenmaksut saattavat myös tuntua suurilta verrattuna jäsenyydestä saatavaan hyötyyn, sillä kuvataiteilijajärjestöt eivät tarjoa työttömyysturvaa. Siitä, kuinka iso osa taidekouluista valmistuneista nykyisin hakeutuu ja hyväksytään järjestöihin, ei valitettavasti ole tietoa¹⁶. Suomen Taiteilijaseuran matrikkeliin ei ainakaan liiemmin hakeutunut nuoria liittojen ulkopuolelta (Näsänen 2006).

Kuvio 3. Kuvataiteilijajärjestöjen edustus lopullisessa tutkimusaineistossa*

* Sisältää varsinaiset ja kokelasjäsenet. Sama henkilö voi kuulua useaan järjestöön.

15 Taulukoissa järjestöjen jäsenyyksiä tarkasteltaessa on otettava huomioon, että verkkomatrikkeli ilmestyi kaksi vuotta kirjamatrikkeliä myöhemmin. Jonkin järjestön kokelasjäsen on tällä välin voinut saada varsinaisen jäsenyyden tai tulla hyväksytyksi toisen järjestön kokelas- tai varsinaiseksi jäseneksi (näin lyhyenä tarkasteluaikana viimeksi mainittu koskee lähinnä Muu ry:tä, jolla ei ole kokelaita).

16 Aikaisemmin tätä ovat tutkineet mm. Suomen Taideakatemian osalta Sumu (1971) ja Turun piirustuskoulun osalta Willner-Rönholm (1987). Karttusen (1988) tutkimusjoukkoon sisältyivät vuosina 1979–1983 Kankaanpään taidekoulussa, Lahden taidekoulussa, Suomen Taideakatemian koulussa, Vapaassa taidekoulussa ja Turun piirustuskoulussa opintonsa päättäneet (269 henkilöä). Heistä lähes neljäsosa oli päässyt Taiteilijaseuran matrikkeliin ja viidesosa kuvataiteilijaliittojen jäseneksi 1980-luvun puoleenväliin mennessä. (Mts. 58.)

Koulutusta saaneiden osuus taiteilijakunnasta

Vaihtelu sukupuolen, ikäpolven ja ammattijärjestön mukaan

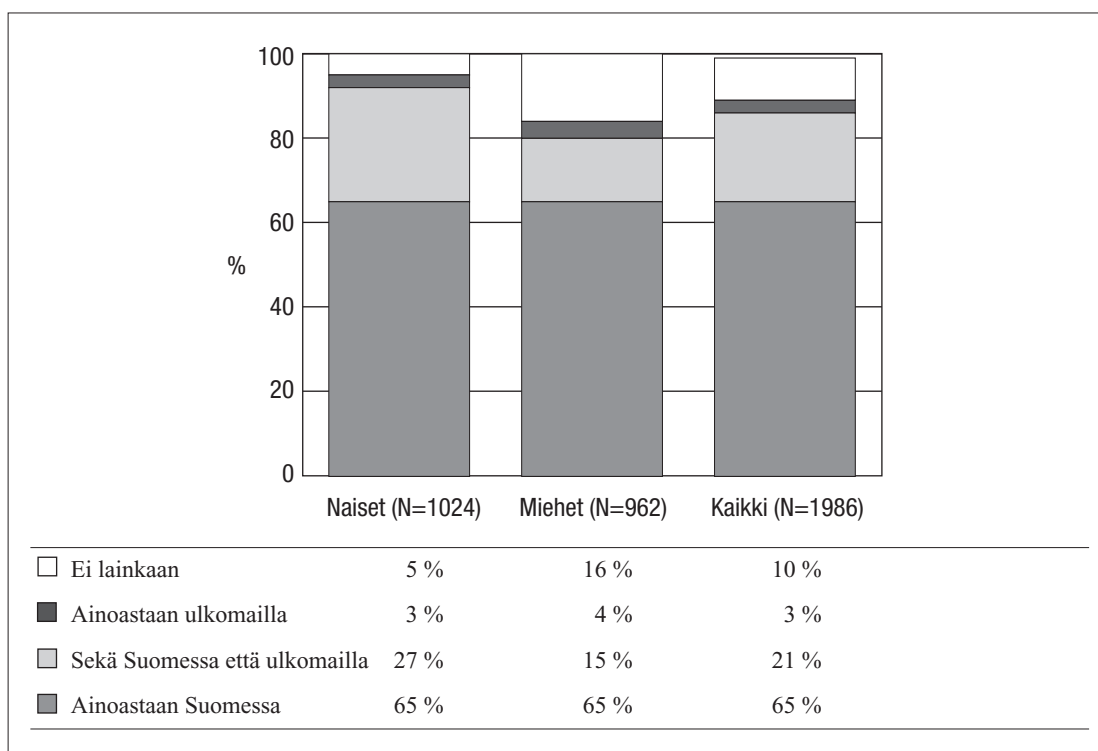
Vaikka kuvataiteilijan ammattia voi harjoittaa ilman mitään tutkintoa tai opintoja, valtaosa matriikkelitaiteilijoista on hankkinut muodollista koulutusta taidealalla (kuvio 4)¹⁷. Peräti 90 prosenttia (1 779) heistä oli suorittanut taideopintoja joko Suomessa, ulkomailla tai molemmissa; itseoppineiden osuudeksi jäi siis vain 10 prosenttia (202). Itseoppineiden ryhmä kattaa tässä paitsi puhtaasti itseoppineet myös erilaisia lyhyitä kursseja ja työpajoja käyneet sekä ”mestarin” johdolla yksityisesti opiskelleet. Runsas viidesosa tutkimusaineistosta oli opiskellut sekä kotimaassa että ulkomailla (424 henkilöä). Taidealan opintojen ohella tai niiden sijaan taiteilijat ovat suorittaneet muita ammatti- tai yliopistotutkintoja, joten koulutettujen osuus lähenee kokonaisuudessaan sataa prosenttia. Näitä muita opintoja ei tarkastella tässä yksityiskohtaisesti, sillä matriikkelissa niistä annetut tiedot eivät ole systemaattisia. Muiden alojen koulutus vaihtelee shiatsuhierojasta filosofian tohtoriin. Joukossa on opettajia, sairaanhoitajia, insinöörejä, pappeja, juristeja, biologeja, yhteiskunta- ja kasvatustieteilijöitä humanisteista puhumattakaan. Varsin moni taiteilija on suorittanut taidehistorian tai muiden taiteentutkimuksen oppiaineiden opintoja varsinaisen taidekoulutuksen ulkopuolella.

Taidekoulutusta saaneiden osuus vaihteli ikäpolvittain 78 prosentista 99 prosenttiin (kuvio 5)¹⁸. Kaikkein vanhimman polven taiteilijoilla, 1910–1920-luvuilla syntyneillä, oman alan koulutus on selvästi yleisempää (85 %) kuin parilla heitä nuoremmalla ikäpolvella. Tämä koski yhtä lailla molempia sukupuolia (naiset 87 % ja miehet 83 %). Erityisesti miehillä on väliin jäävissä 1930- ja 1940-luvuilla syntyneissä ikäpolvissa keskimääräistä vähemmän koulutusta. Koulutettujen osuuden lineaarisessa

17 Tähän sisältyvät sekä loppuun suoritettut tutkinnot että vielä keskeneräiset ja myös keskeytetyt opinnot. Taidealan koulutukseen on sisällytetty myös arkkitehtuuri- ja taideteollisen alan opinnot riippumatta siitä, oliko taiteilija itse sijoittanut ne kohtaan taideopinnot vai muut opinnot. Osalla ne oli matriikkelissa merkitty kohtaan ”muuta”. Taidealan opintoihin on lisäksi laskettu muutamassa tapauksessa näyttämötaiteen, tanssin tai musiikin opintoja. Kyseessä ovat lähinnä sellaiset Muu ry:n jäsenet, jotka eivät toimi perinteisillä kuvataiteen alueilla vaan esimerkiksi performanssin, nykytanssin, valo- tai äänitaiteen aloilla. Tällaisia henkilöitä oli vain muutama.

kasvussa poikkeuksen muodostavat juuri nämä 1930- ja 1940-luvulla syntyneet – vaihtehtoisesti poikkeavana voidaan tietenkin nähdä kaikkein vanhin polvi. Vaikuttaa siltä, että taiteilijoiden koulutus pohjassa ja oletettavasti myös rekrytoinnin sosiaalisessa taustassa on tapahtunut murros 1950–1960-luvuilla. Kyse voi myös olla matrikkelikriteerien muuttumisesta 1960–1970-luvuilla. Tilastolukuja sopisi hyvin selittämään esimerkiksi alkuvoimaisen, kansan tai työväen syvistä riveistä lähtevän (mies)taiteilijan ihanteen vahvistuminen. Suomen taiteen ideologisiin heilahteluihin on yleensä liittynyt kannanotto kansalliseksi koettujen suuntien ja kansainvälisten virtausten välillä (ks. esim. Reitala 1991), mikä puolestaan on heijastunut myös siihen, miten suhtaudutaan vaikutteiden hankintaan ja opiskeluun ulkomailla.

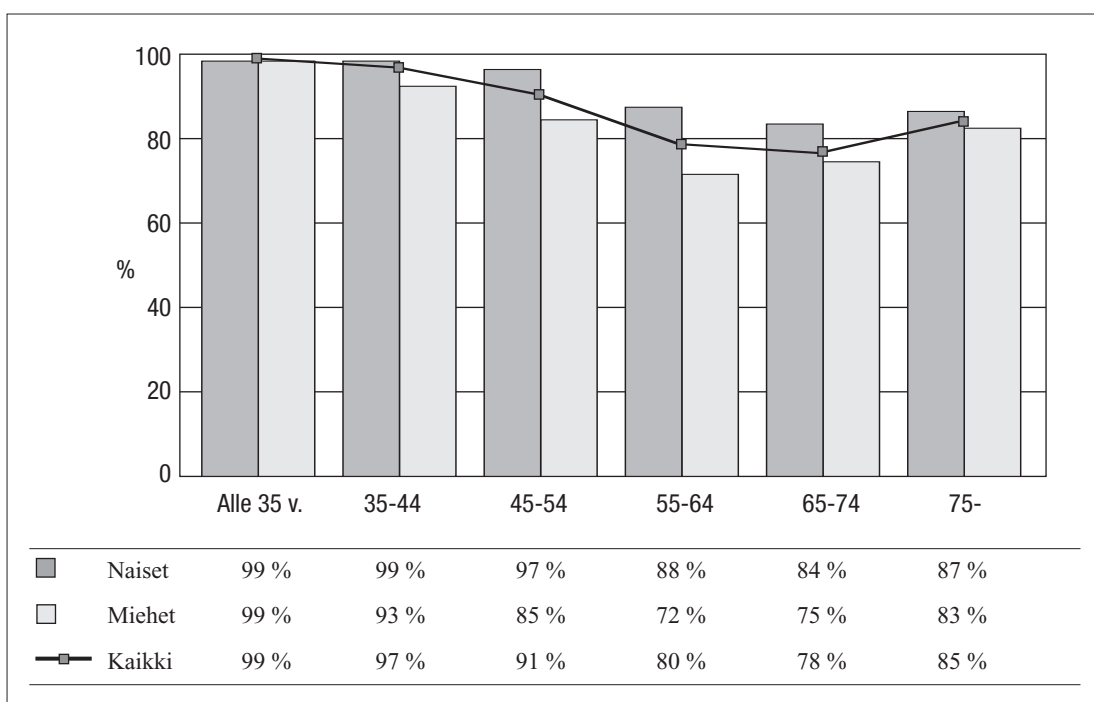
Kuvio 4. Matrikelitaiteilijoiden taideopinnot sukupuolen ja opiskelumaan (Suomi/ulkomat) mukaan (N=1 986), %

- 18 Tutkintojen suorittamista tai koulutusastetta ei voida arvioida koko tutkimusjoukon osalta muuten kuin karkealla asteikolla koulutusta saanut – itseoppinut, sillä matrikelista ei aina selviä, milloin opinnot ovat johtaneet tutkintoon. Tässä on epäilemättä suuria eroja ikäpolvien välillä. Tieteisiin rinnasteiset tutkinnot ovat lisäksi kuvataiteessa (yleensä taidealalla) melko tuoretta perua, eikä tutkinnolla ole aina ollut yhtä suurta merkitystä kuin nykyisin, vaan opiskelu jossain taidekoulussa on sinänsä riittänyt. (Taidealan koulutuksen historiasta Suomessa ks. esim. Karhunen 2004b.) Nykyisin tutkintojen suorittaminen on oppilaitosten rahoitukselle ratkaisevaa. Matrikelitietojen tulkinallisuudesta johtuen tässä selvityksessä tarkastellaan yksityiskohtaisesti ainoastaan nuorimman polven koulutustasoa sukupuolen ja erikoisalalan mukaan. Alle 35-vuotiaiden koulutustiedot ovat muita tarkempia ja selkeämpiä, minkä lisäksi he tietenkin ovat keskeisin mielenkiinnon kohde tässä selvityksessä. Nuorten koulutusprofiilia tarkastellaan omassa luvussaan (sivulta 46 alkaen).

Nuorimman ikäpolven taiteilijat ovat paria poikkeusta lukuun ottamatta saaneet taidekoulutusta (kuvio 5). Kokonaiskoulutustaso on liki samaa luokkaa edellisessä, 1960-luvulla syntyneiden polvessa. Taideammatti näyttää siis nykyisin edellyttävän muodollisia opintoja – tai tutkinto taideoppilaitoksessa on ainakin keskeinen kriteeri, kun (kokelas)jäseniä valitaan järjestöihin, mitä kautta he sitten päätyvät matrikkeliin. Tuhkanen (1988, 31) ennusti jo tuoreeltaan kokelasjäsenkategorian omaksumisen jälkeen, että matrikkeliin valikoituminen muuttuu entistä koulutus-painotteisemmaksi. Itseoppineiden hyväksyminen vaatii muilta osin tiukempien kriteerien täyttämistä ja kestää pidempään kuin koulutusta saaneilla, joten heidän osuutensa nuorimmasta ikäluokasta jää väistämättä pieneksi. Itseoppineita ei lopulta ole kovin runsaasti missään ikäpolvessa, ja heistäkin monet ovat käyneet erilaisia lyhyitä kursseja taidekouluissa tai saaneet kokeneemilta taiteilijoilta yksityisopetusta, mikä on tässä sisällytetty laajasti määriteltyyn itseoppineisuuteen. On myös huomattava, että tässä puhutaan ainoastaan taidekoulutuksesta: usealla taidealalla itseoppineella taiteilijalla on muun alan ammatti- tai yliopistotutkinto.

Kuvio 5. Matrikelitaiteilijoiden taideopinnot sukupuolen ja ikäpolven mukaan (N=1 986), %

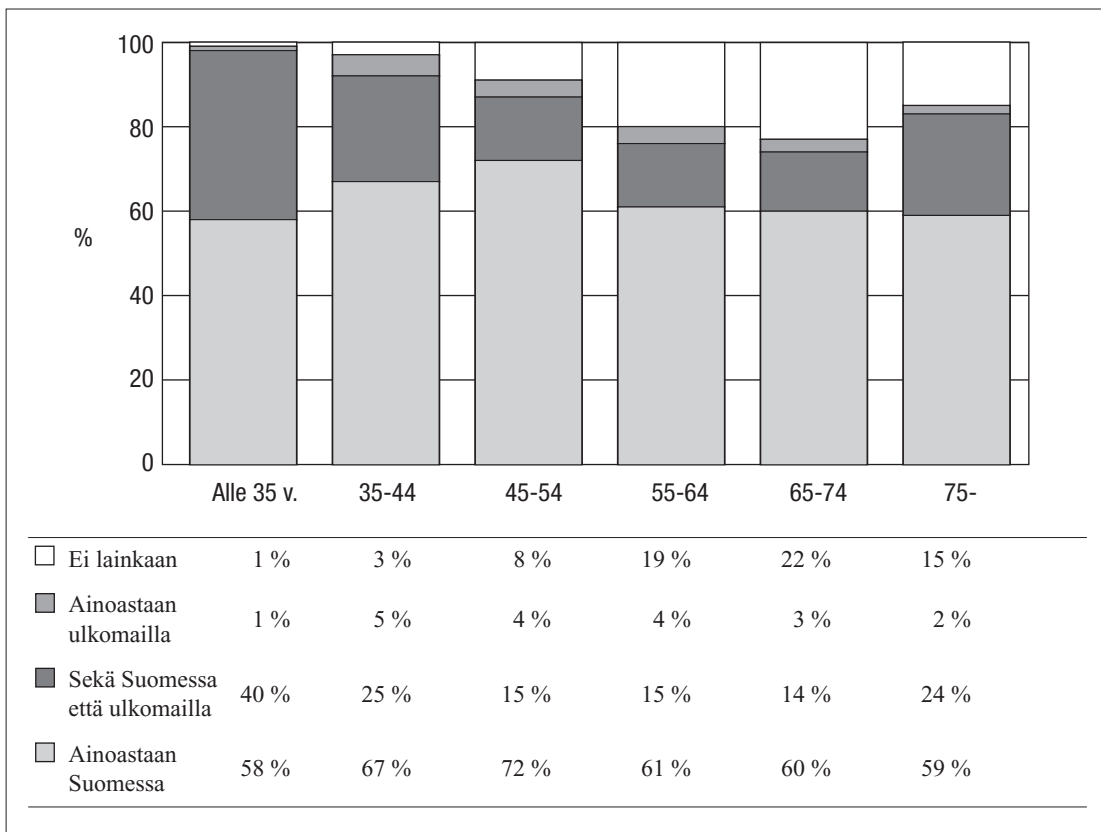

Naispuoliset taiteilijat ovat joka ikäpolvessa saaneet useammin oman alansa koulutusta sekä kotimaassa että ulkomailla kuin miespuoliset kollegansa (kuviot 4 ja 5). Itseoppineiden osuus naisista on vain viisi prosenttia (49 henkilöä) mutta miehistä 16 prosenttia (153). 1930- ja 1940-luvulla syntyneiden joukossa ero naisten ja miesten koulutustasoissa on suuri, ja mie-

histä peräti runsas neljäsosa näissä ikäpolvissa on vailla oman alan koulutusta. Nuorimmassa ikäluokassa itseoppineet sen sijaan ovat äärimmäisen harvinaisia sukupuolesta riippumatta (molemmilla 1 %).

Ulkomainen taidekoulutus on yleistynyt nopeasti viime vuosikymmeninä. Sen rooli näyttää matrikkeliaineiston perusteella pikemmin kotimaisia opintoja täydentävältä kuin niitä korvaavalta, sillä useimmat ulkomailla opiskelleet ovat opiskelleet myös Suomessa. Vaikka joka neljäs (493) matrikkeliartisteilija oli opiskellut ulkomailla, näiden opintojen huomioiminen nostaa taidekoulutusta saaneiden osuutta ainoastaan muutamalla prosenttiyksiköllä (86:sta 90 %:iin). Pelkästään ulkomailla opiskelleita oli tutkimusjoukosta vain kolme prosenttia (69 henkilöä). Nuorimmalla polvella ulkomainen koulutus ei yleisyydestään huolimatta (41 %) nostanut koulutusta saaneiden osuutta kuin yhden prosenttiyksikön verran (98:sta 99 %:iin). Tässä polvessa ulkomaille on useimmiten lähdetty opiskeluvaihtoon; joukossa on myös muutamia sellaisia, jotka ovat suorittaneet ensin kandidaatin tutkinnon ulkomailla ja hakeneet sitten Suomeen maisterikoulutukseen.

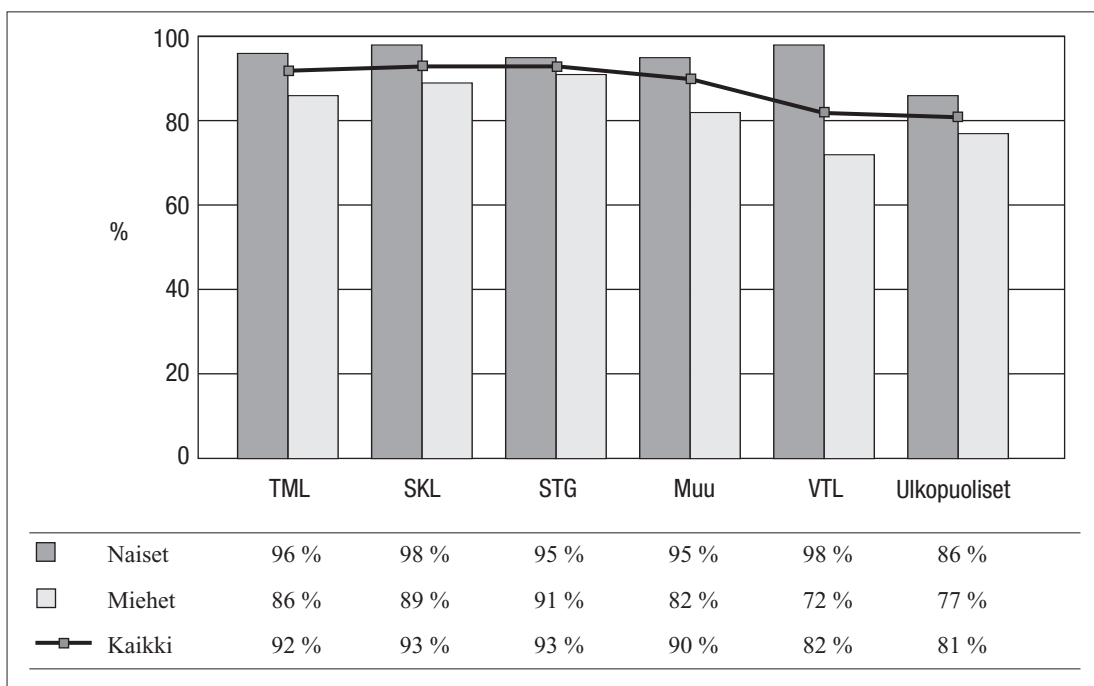
Kuvio 6. Matrikkeliartisteilijoiden taideopinnot ikäpolven ja opiskelumaan (Suomi/ulko-
maat) mukaan (N=1 986), %

Koska osa taiteilijoista on maahanmuuttajia, Suomen ulkopuolella saatu koulutus on voitu hankkia alkuperäisessä kotimaassa. Ulkomailla synty-

neistäkin useimmat ovat suorittaneet opintoja myös Suomessa, mistä syystä he ovat alun perin saattaneet tulla tänne¹⁹. Ulkomailla syntyneitä oli aineistossa kuitenkin lopulta melko vähän, vain neljä prosenttia (84 henkilöä)²⁰. Suhteellisesti eniten, seitsemän prosenttia, heitä oli Muu ry:n jäsenissä (ja näistä alle 35-vuotiaissa jopa 9 %).

Kuvio 7. Matrikelitaiteilijoiden taideopinnot sukupuolen ja ammattijärjestön mukaan (N=1 986), %

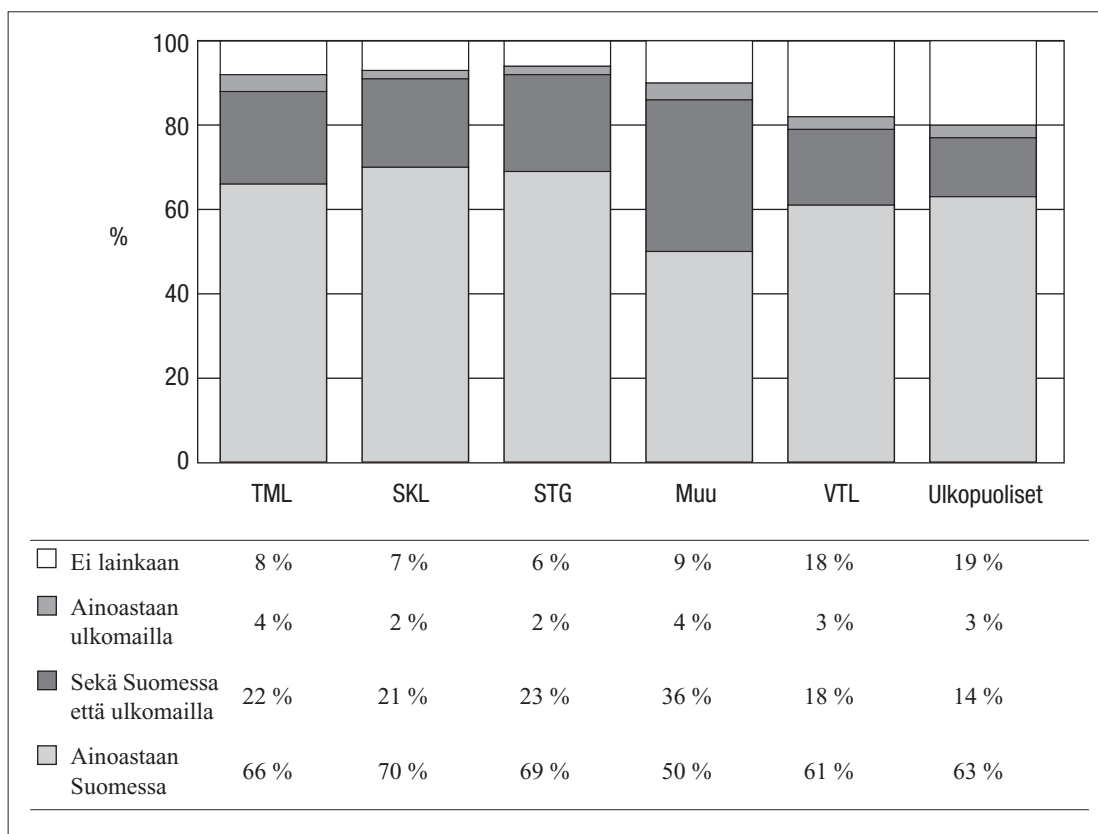

Erikoisalojen välillä on jonkin verran vaihtelua koulutuksen yleisyydessä samoin kuin koulutuspaikoissa (kuviot 7 ja 8). Kun vielä sukupuolia tarkastellaan erikseen, miespuoliset valokuvataiteilijat nousevat esiin selvästi keskimääräistä heikommin koulutettuina (72 %). Sen sijaan VTL:n naisten koulutustaso on huippuluokkaa, yhtä korkea kuin kuvanveistäjänaisilla (98 %). VTL:n ohella Muu on toinen järjestö, jossa naisten ja miesten koulutustason ero ylittää reilusti 10 prosenttiyksikköä. Naisista alin koulutustaso on liittojen ulkopuolisilla (86 %). STG:ssa naisten ja miesten koulutusero on pienimmillään.

19 Myös päinvastaisia tapauksia löytyi matrikelista. Osa ulkomaille opiskelemaan lähteneistä jää sille tielleen eikä ole sittemmin missään tekemisissä Suomen taide-elämän kanssa. Matrikelitaiteilijoista ulkomailla asui kaikkiaan vain kolme prosenttia (66). Osa heistä oli jo ollut niin pitkään poissa, ettei enää kuulunut suomalaisiin taiteilijajärjestöihin. Kaikki ulkomailla asuvat eivät varmaankaan enää viitsi palauttaa matrikelilomaketta, eikä osaa edes tavoiteta osoitteenmuutosten takia.

20 Osa ulkomailla syntyneistä ei ole maahanmuuttajia vaan kantasuomalaisia, joiden perhe on sattunut heidän syntymäajankohtanaan asumaan ulkomailla vanhempien työn tai opintojen takia.

Kuvio 8. Matrikelitaiteilijoiden taideopinnot ammattijärjestön ja opiskelumaan (Suomi/ulkomaat) mukaan (N=1 986), %

Itseoppineita oli suhteellisesti eniten valokuvataiteilijoiden ja järjestöihin kuulumattomien taiteilijoiden joukossa, molemmissa liki viidesosa. Ainoastaan Suomessa opiskelleita oli vähiten – vain puolet – Muun jäsenistä; vastaavasti heistä kaksi viidestä oli opiskellut ulkomailla. Vähiten ulkomaisia opintoja oli VTL:n jäsenillä ja liittojen ulkopuolisilla, mutta kuten edellä todettiin, etenkin valokuvataiteilijoiden tapauksessa tätä ei tule yleistää koskemaan molempia sukupuolia. Ikä vaikuttaa koulutuksen yleisyyteen merkittävästi tällä alalla, sillä vanhempien polvien aikana Suomessa ei ollut tarjolla ammatillista valokuvakoulutusta kuin satunnaisesti (valokuvakoulutuksen kehityksestä Suomessa ks. Saraste 2005). Naisten osuus puolestaan kasvaa valokuvaajien joukossa nuorempia polvia kohti mentäessä: alle 35-vuotiaista oli naisia 62 prosenttia, yli 65-vuotiaista ei yksikään.

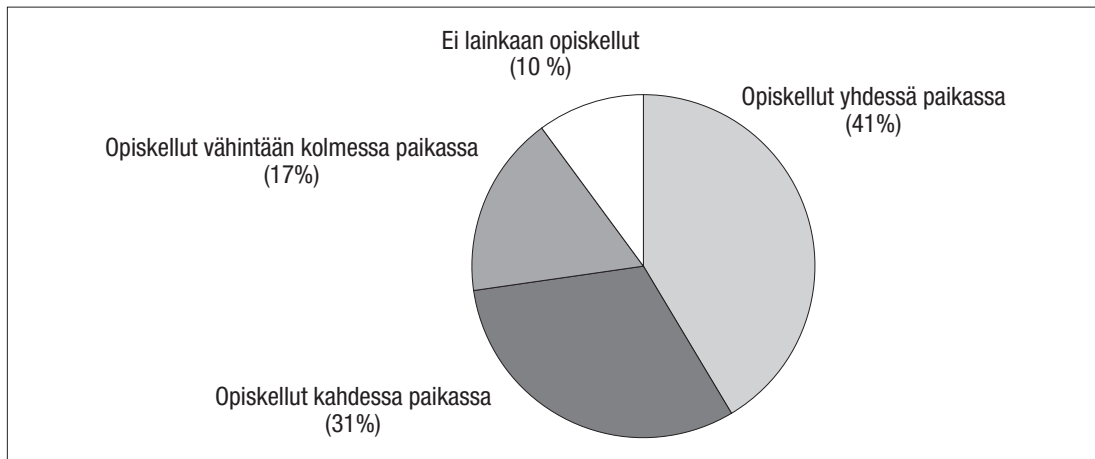
Koulutuspaikkojen määrä

Usealla kuvataiteilijalla on takanaan pitkä koulutusura. Opinnot aloitetaan yleensä noin 20 vuoden iässä kuten muillakin aloilla, mutta monet taiteilijat jatkavat opiskelua joko heti ensimmäisen tutkinnon perään tai jossain vaiheessa myöhemmin. Opintojen ääreen saatetaan palata vielä siinäkin iässä, kun muiden ammattien harjoittajat valmistautuvat siirtymään eläkkeelle. Taiteilijat jatkavat usein ammattinsa harjoittamista pitkälle normaalin eläke-iän yli (ks. Rensujeff 2004, 118). Aineistossa on useita vielä 50–60-vuotiaina opiskelleita, ja järjestöjen kokelasjäsenissä on jopa 1920- ja 1930-luvulla syntyneitä.

Paluuta koulunpenkille ovat viime vuosikymmeninä aiheuttaneet ensin tutkintojen tulo taidekouluihin ja sittemmin tutkintojärjestelmän uudistukset sekä jatko-opintojen mahdollisuus. Kuvataideakatemiaan ja Taideteolliseen korkeakouluun on menty suorittamaan maisterin ja tohtorin tutkintoja, samoin ammattikorkeakouluihin on palattu korottamaan opistotason tutkintoja ja parhaillaan jatkotutkinnot (ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot) herättävät kiinnostusta. Taidekoulujen opettajien kelpoisuusvaatimusten muuttuminen 1980-luvulla aiheutti taiteilijoille lisäkoulutustarvetta, ja tänäkin päivänä monet taiteilijat suorittavat pedagogisia opintoja varmistukseensa asemansa työmarkkinoilla. Kouluun paluu on mahdollistanut lisäksi osallistumisen ulkomaiseen opiskelijavaihtoon. Taidekouluissa on myös päässyt opettelemaan ja käyttämään uusinta teknologiaa, joka on tämän päivän taiteilijoille tärkeää niin työn tekemisessä kuin sen esittelemisessä ja välittämisessäkin. Koulu mahdollistaa itselle tuntemattomien välineiden kokeilun, samoin moni saa siellä kaipaamansa tilaisuuden keskustella ja kirjoittaa sekä taiteesta yleensä että erityisesti omasta tekemisestään. Ylipäänsä koulut tarjoavat mahdollisuuden käyttää tiloja, välineitä ja materiaaleja.

Matrikkelitaitelijoista 41 prosenttia (818) oli opiskellut vain yhdessä paikassa, kun sekä kotimaiset että ulkomaiset opinnot otetaan huomioon (kuvio 9). Kahdessa paikassa opiskelleita oli 31 prosenttia (625) ja kolmessa tai useammassa paikassa opiskelleita 17 prosenttia (336). Kuusi eri opiskelupaikkaa oli maksimi matrikkelitietojen mukaan. Moninkertainen koulutus ei ole taiteilijoilla harvinaista. Yleensä taiteilijat etenevät opinnoissaan alemmalta tasolta korkeammalle, mutta joskus samalta tasolta toisesta paikasta haetaan jonkin välineen tai menetelmän erikoisopetusta, erilaisia ammatillisia valmiuksia (esimerkiksi opettajan pätevyyttä) tai toisenlaista taidesuuntausta tai filosofista lähtökohtaa. Suomessa virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuoliset Taidekoulu Maa ja Vapaa taidekoulu ovat tarjonneet vaihtoehtoja lähestymistapaa jo korkeakoulututkinnonkin suorittaneille kuvataiteilijoille (kotimaisesta koulutuksesta tarkemmin seuraavassa luvussa).

Kuvio 9. Matrikelitaiteilijoiden opiskelupaikkojen lukumäärä (N=1 986)

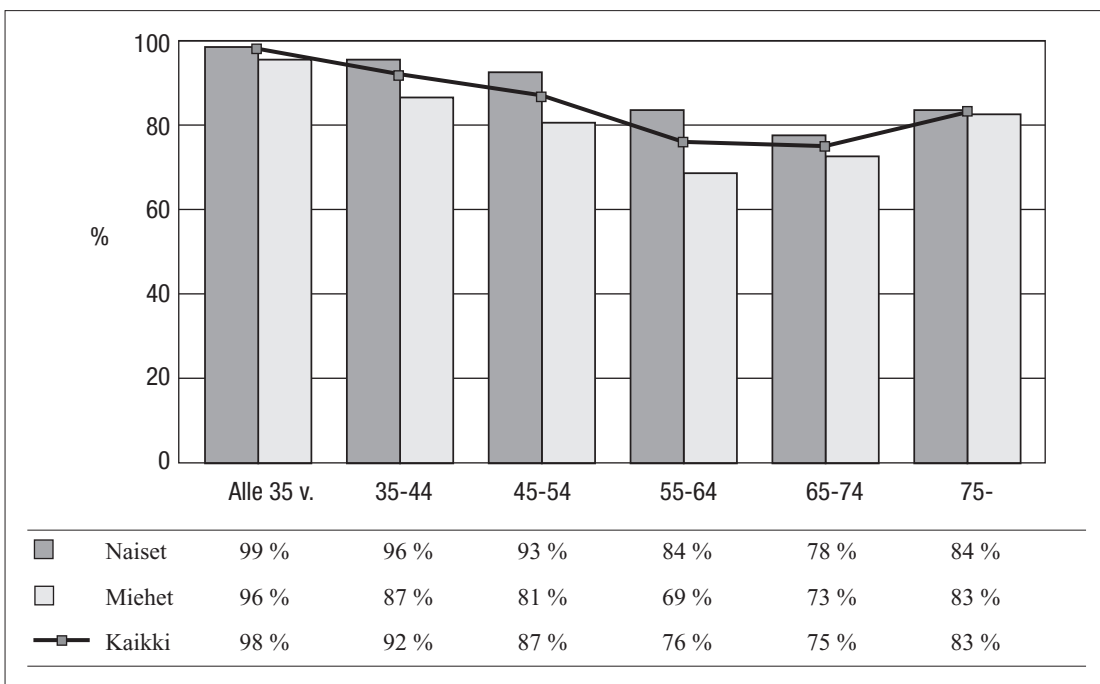
Taideyliopistot saivat jatkotutkinto-oikeudet 1980- ja 1990-luvuilla. Tutkinnot ovat nyttemmin jo vakiintuneet, ja niihin kohdistuu melko laajaa kiinnostusta taiteilijoiden keskuudessa. Tutkimusjoukosta 13 henkilöä oli suorittanut tohtorintutkinnon Kuvataideakatemiassa, Taideteollisessa korkeakoulussa tai Teatterikorkeakoulussa. Muun alan tohtorintutkinto oli kahdeksalla taiteilijalla. Tohtorintutkinnot oli suoritettu pääasiassa Suomessa.

Kotimainen taidekoulutus

Vaihtelu sukupuolen, ikäpolven ja ammattijärjestön mukaan

Valtaosa matriikkelitaiteilijoista (86 %) on saanut taidekoulutusta kotimaassa²¹. Taideopintoja Suomessa harjoittaneiden osuus kasvoi tasaisesti toiseksi vanhimman polven kolmesta neljänneksestä nuorimman miltei täyteen peittoon (98 %); kaikkein vanhimmassa polvessa se oli viisi kuudesosaa (83 %) (kuvio 10).

Kuvio 10. Kotimaista taidekoulutusta saaneiden osuudet ikäpolven ja sukupuolen mukaan (N= 1 986), %

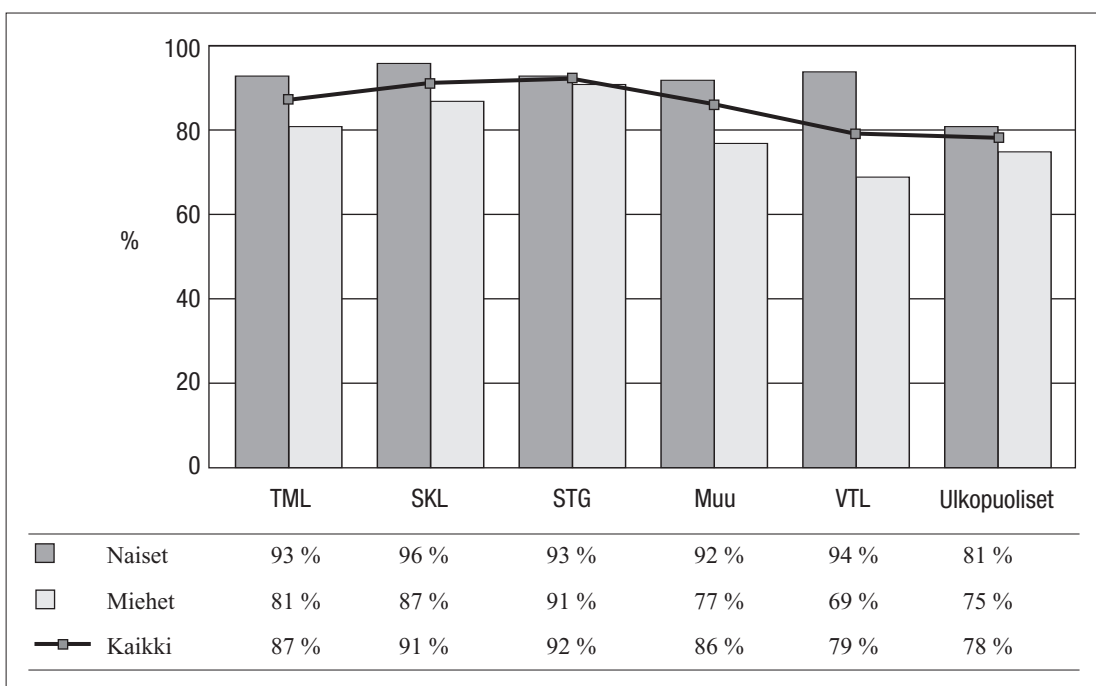
Naisista Suomessa opiskelleiden osuus oli 12 prosenttiyksikköä korkeampi (92 %) kuin miehistä (80 %). Alhaisimmillaan kotimaisen koulutuksen osuus oli 1940-luvulla syntyneillä miehillä, joista sitä oli 69 prosentilla;

21 Matriikkelilomakkeen kysymys oli muotoa ”Taideopinnot kotimaassa (tutkinto, oppilaitoksen nimi, opiskeluvuodet, valmistumisvuosi)”.

ulkomaisetkin taideopinnot huomioon ottaen kokonaan vailla muodollista koulutusta heistä oli 28 prosenttia (ks. kuvio 5 s. 28). Tässä polvessa naisten ja miesten välillä oli peräti 15 prosenttiyksikön ero kotimaisen koulutuksen osuudessa (naisilla 84 %).

Erikoisaloista useimmin kotimaista koulutusta ovat hankkineet graafikot (92 %) ja kuvanveistäjät (91 %) (kuvio 11). Harvinaisinta se oli valokuvataiteilijoilla, joskin heistäkin noin neljä viidestä (79 %) oli opiskellut Suomessa. Järjestöjen ulkopuolisilla matrikkeliarteilijoilla osuus oli samaa luokkaa (78 %). Naisten ja miesten ero kotimaisessa koulutuksessa oli pienen taidegraafikoilla (kaksi prosenttiyksikköä) ja suurin valokuvataiteilijoilla (25 prosenttiyksikköä). Naispuolisten valokuvataiteilijoiden koulutus (94 %) edusti miltei huippua tässä tarkastelussa mutta heidän miespuoliset kollegansa sen pohjalukemia (69 %). Osin kysymys on ikärakenteiden erosta siinä mielessä, että naisten osuus kasvoi valokuvataiteessa muodollisen koulutuksen perustamisen ja vakiintumisen myötä erityisesti 1980- ja 1990-luvuilla (ks. Karttunen 1993, 90); matrikkeliaineistossa heidän keski-ikänsä on yhä alempi (42 vuotta) kuin miesvalokuvaajien (47 vuotta).

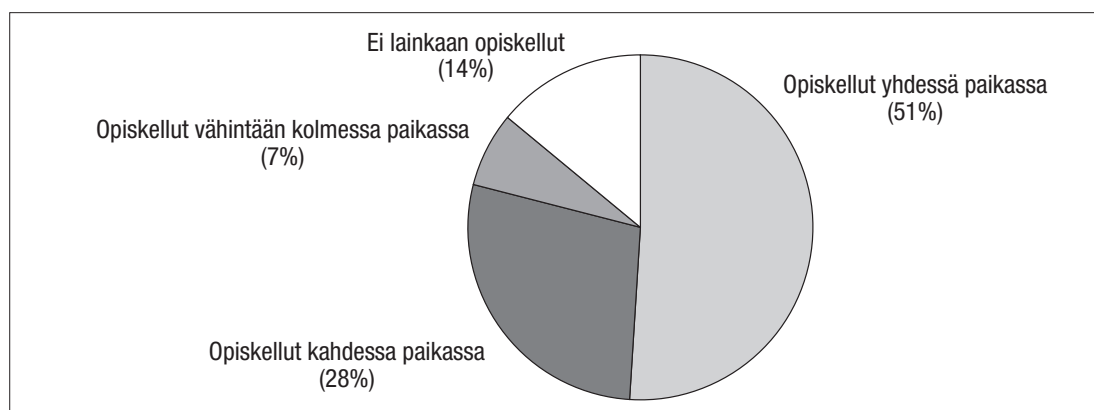
Kuvio 11. Kotimaista taidekoulutusta saaneiden osuudet ammattijärjestön ja sukupuolen mukaan (N=1 986), %

Koulutuspaikat Suomessa

Noin puolet (51 %) matrikkeliarteilijoista on opiskellut ainoastaan yhdessä kotimaisessa taidekoulussa (kuvio 12). Kahta taidekoulua käyneitä on 28 prosenttia ja kolmea tai neljää taidekoulua seitsemän prosenttia. Yhtä kotimaista koulua käyneiden osuus kasvaa vanhimman polven 44 prosentista nuorimman polven 57 prosenttiin. Nuoresta polvesta moni kuitenkin vielä oletettavasti täydentää opintojaan uransa aikana, joskin osa heistä epäilemättä hakeutuu ulkomaille. Ainoana kotimaisena taidekouluna oli Kuvataideakatemia (edeltäjiin) 301:llä, Taideteollinen korkeakoulu (edeltäjiin) 232:lla, Vapaa taidekoulu 107:lla ja Turun piirustuskoulu 96 matrikkeliarteilijalla. Naisista yksi koulu Suomessa oli takanaan 51 prosentilla ja miehistä 50 prosentilla. Taidemaalareista, kuvanveistäjistä ja graafikoista vajaa puolet oli opiskellut Suomessa vain yhdessä paikassa, Muu-taiteilijoilla (57 %) ja valokuvataiteilijoilla (61 %) osuudet olivat hieman korkeammat (järjestöjen ulkopuoliset 53 %).

Kuvio 12. Matrikkeliarteilijoiden opiskelupaikkojen määrä Suomessa (N=1 986)

Kuten edellisessä luvussa todettiin, tutkinnon loppuun suorittamista tai suoritettua tutkinnon tasoa ei voida selvittää matrikkeliaineiston pohjalta luotettavasti. Sitä paitsi muutamat keskeisistä kotimaisista taidekouluista ovat yhä virallisen koulutus- ja tutkintojärjestelmän ulkopuolella. Näihin kuuluvat 1935 perustettu Vapaa taidekoulu ja 1986 perustettu Taidekoulu Maa, joilla on silti olennainen merkitys kuvataiteen koulutusjärjestelmässä. Useiden taidekoulujen status ja taso ovat viime vuosikymmeninä muuttuneet moneen otteeseen. Esimerkiksi Turun piirustuskoulu on nykyisin Turun taideakatemian osa, ja siellä suoritetaan ammattikorkeakoulututkinto (kuvataiteilija AMK). Imatralla saman katon alla annetaan sekä ammattikorkeakoulutasoista (kuvataiteilija AMK) että toisen asteen tutkintoon (kuva-artsaani) johtavaa opetusta (Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu ja Etelä-Karjalan ammattiopisto); Imatran taidekoulun historia alkaa 1950-luvun alkupuolella perustettua Taideyhdistyksen iltakursseista (Järvinen

2006). Lisävaikeutta koulutuksen tason määrittämiseen aiheuttaa se, että osa taidekouluista, kuten edellä mainittu Maa tai vaikkapa Hyvinkään taidekoulu, antaa opetusta paitsi ammattiin valmistavalla päivälinjalla myös kaikille avoimilla iltakursseilla. Jos taiteilija ilmoittaa matriikkelissa käyneensä jotain taidekoulua useana vuotena, ei aina voi tietää, minkä tyyppisestä koulutuksesta on kysymys. Sama koskee eräissä tapauksissa myös Taideteollista korkeakoulua edeltäjineen.

Matriikkelissa ilmoitettujen koulutustietojen ongelmallisuuden vuoksi kotimaassa suoritettujen taidealan tutkinnon tasoa tarkastellaan vain nuorimalta ikäpolvelta, jonka aikana koulutusjärjestelmä on muuttunut selkeämmäksi ja vertailukelpoisemmaksi (ks. s. 48 lähtien). Koko matrikkeliaineiston osalta käsitellään seuraavassa yksityiskohtaisesti eri kotimaisten taideoppilaitosten yleisyyttä taiteilijan iän, sukupuolen ja erikoisalan mukaan (taulukot 3 ja 4). Eri rupeamia samassa koulussa (tai sen eri asteilla tai tasoilla) ei ole tässä otettu huomioon, niinpä esimerkiksi Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulu, Suomen Taideakatemia koulu ja Kuva- taideakatemia on laskettu yhdeksi kouluksi, samoin Taideteollinen oppilaitos ja Taideteollinen korkeakoulu sekä Turun piirustuskoulu, Turun taiteen ja viestinnän oppilaitos ja Turun taideakatemia. Lahden taideinstituutti (taidekoulu) ja Lahden muotoiluinstituutti on kuitenkin pidetty koulutuspaikkatarkastelussa erillisinä, jotta valokuvataiteilijoiden koulutustausta tulisi selkeämmin esiin. Kun Lahden taideoppilaitos perustettiin vuonna 1971, se sisälsi sekä kuvataiteen että taideteollisuuden linjat, joista jälkimmäisessä annettiin valokuvauksen opetusta. Myöhemmin taidekoulun ja muotoiluinstituutin tiet erkanivat, kun jälkimmäinen siirtyi valtion omistukseen edellisen jäädessä edelleen kunnalle. Nytemmin molemmat kuuluvat omina yksikköinä Lahden ammattikorkeakouluun.

Kuvataideakatemia edeltäjineen on matrikkeli taiteilijoilla ehdottomasti yleisin kotimainen koulutuspaikka (taulukko 3). Miltei joka kolmas (615) matrikkeli taiteilija on Kuvataideakatemia kasvatti. Toisena tulee Taideteollinen korkeakoulu (edeltäjineen), jossa on opiskellut joka neljäs (501). Vaikka nämä koulut alojensa ylimpinä Suomessa voisivat riittää yksinään taiteilijan koulutuspohjaksi, niiden osuuksia ainoana opiskelupaikkoina (vrt. edellä) vähentää se, että niihin joudutaan usein pyrkimään monta kertaa ja väli vuodet käytetään taideopintoihin valmistavissa tai alemman tasoissa oppilaitoksissa. Taideteolliseen korkeakouluun mennään monesti myös suorittamaan jatko- tai täydennysopintoja muiden tutkintojen suorittamisen jälkeen. Kolmanneksi yleisimmäksi opinahjoksi nousee Vapaa taidekoulu 15 prosentin osuudella. Kaikkien muiden yksittäisten taidekoulujen osuudet jäävät alle kymmenyksen.

Taulukko 3. Keskeisiä kotimaisia taidekouluja käyneiden osuudet ikäpolvittain*

Taidekoulu**	Ikäpolvi (ikä vuosina)						Kaikki	Kaikki
	alle 35	35–44	45–54	55–64	65–74	yli 75		
	%	%	%	%	%	%	%	Lkm
Kuvataideakatemia	27	30	28	31	39	41	31	615
Taideteollinen korkeakoulu	23	20	26	28	25	33	25	501
Vapaa taidekoulu	10	12	16	13	20	26	15	297
Turun piirustuskoulu	11	8	8	11	8	6	9	170
Lahden taideinstituutti	11	11	14	2	0	–	8	160
Kankaanpään taidekoulu	9	12	8	3	0	1	7	134
Taidekoulu Maa	9	9	3	2	1	1	4	89
Limingan taidekoulu	5	6	6	1	–	–	4	73
Oriveden opisto	4	6	4	–	–	–	3	61
Helsingin yliop. piirustuslaitos	0	2	4	3	3	6	3	57
Imatran taidekoulu***	9	3	0	0	–	–	2	41
Tuhkan grafiikkakoulu	–	0	0	2	8	8	2	38
Lahden muotoiluinstituutti	5	3	2	1	–	–	2	38
Tampereen AMK	5	3	1	1	–	–	2	33
<i>N</i>	247	492	512	360	210	165	1 986	

Huom! Henkilö on voinut käydä useaa taidekoulu.

* Sisältää ne taidekoulut, joiden osuus nousee 5 prosenttiyksikköön koko ryhmästä tai jostain ikäpolvesta.

** Taidekoulut sisältävät edeltävät vaiheet samoin kuin kaikki opetuksen tasot. Esimerkiksi TaiK sisältää Taideteollisen ammattikoulun, keskuskoulun, oppilaitoksen ja iltakoulun, TaiKin koulutuskeskuksen jne.

*** Sisältää Imatran taidekoulun, Imatran taideoppilaitoksen, Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulun (kuvataiteilija AMK) ja Etelä-Karjalan ammattiopiston (kuvataiteilijan ammattitutkinto).

Kun kotimaista taidekoulutusta tarkastellaan ikäryhmittäin, uusien taidekoulujen ja koulutusohjelmien perustaminen 1960–1970-luvulta lähtien tulee selvästi näkyviin (taulukko 3). Jonkinmoiseen prosentuaaliseen osuuteen yltävien koulutuspaikkojen määrä kasvaa ja jakaumat muuttuvat merkittävästi. Erityisesti Kuvataideakatemia osuus supistuu kohti nuorempia polvia. Aikaisemmin vaihtoehtoista opetusta tarjosi ennen muuta vuonna 1935 perustettu Vapaa taidekoulu, joka on erikoistunut maalaukseen. Sittemmin perinteisten opinahjojen rinnalle – niitä korvaamaan tai täydentämään – on viime vuosikymmeninä noussut lukuisia uusia oppilaitoksia ja koulutusohjelmia. Erityisen tärkeitä ovat eri puolilla Suomea sijaitsevat ammattikorkeakoulut, joista peräti 17 antaa tällä hetkellä kuvataiteen, valokuvauksen tai media-alan (viestinnän) opetusta²². Taidekoulu Maa houkuttelee vaihtoehtona nykyaikaisesta ja erityisesti ympäristö- ja yhteisötaiteesta kiinnostuneita opiskelijoita.

22 Opetushallituksen tietojen mukaan vuonna 2006 kuvataiteilija AMK -tutkinnon voi aloittaa seitsemässä ammattikorkeakoulussa: Etelä-Karjala, Kemi-Tornio, Lahti, Pohjois-Karjala, Satakunta, Tampere ja Turku. Medianomi AMK -tutkinto oli tarjolla 14 oppilaitoksessa.

Vuoden 1986 tilanteeseen verrattuna Kuvataideakatemia osuus matrikkeliarteilijoiden koulutuspaikkana on supistunut merkittävästi (45 prosentista 31 prosenttiin). Sen sijaan Taideteollisen korkeakoulun osuus on laskenut vain muutaman prosenttiyksikön (28:sta 25:een) (vrt. Karttunen 1988, 53). Vapaan taidekoulun osuus on säilynyt täsmälleen yhtä suurena (15 %) kuin parikymmentä vuotta sitten. Turun piirustuskoulun osuus on pienentynyt muutamalla prosenttiyksiköllä (11:stä 9:ään), sen sijaan muiden ammattikorkeakoulujen osiksi muuttuneiden taidekoulujen (Imatra, Kankaanpää ja Lahti) osuudet ovat hieman kasvaneet. Lisäksi mukaan on tullut aivan uusia kuvataideopetusta antavia ammattikorkeakouluja, kuten Kemi-Tornio, Keski-Suomi, Tampere ja Pohjois-Karjala. Tamperetta lukuun ottamatta uusien oppilaitosten osuudet ovat yhä varsin pieniä, enintään parin prosentin luokkaa nuorimmastakin polvesta laskettuna. Vuonna 1996 perustetun Tampereen ammattikorkeakoulun osuus nuorimmassa polvessa on viisi prosenttia. Taidekoulu Maa nousee kahdella nuorimmalla polvella esiin yhdeksän prosentin osuudella.

Matrikkeliaineistosta näkyy, että taidekouluilla on keskenään erilaiset roolit taiteilijoiden koulutusjärjestelmässä eikä niiden merkitys välttämättä riipu niiden muodollisesta asemasta. Kansanopistojen linjoina toimivat Liminka ja Orivesi ovat valmistaneet ammatillista taidekoulutusta varten, ja sama rooli lienee nykyisin myös Pekka Halosen akatemialla (siellä on opiskellut 16 matrikkeliarteilijaa). Halosen akatemia on Tuusulanjärven ammattiopiston kulttuurialan koulutusyksikkö, joka antaa sekä ammatillista peruskoulutusta että kansanopistokoulutusta. Kansanopiston kuvataide- linja on vain harvalla matrikkeliarteilijalla ainoa koulutuspaikka. Sama pätee Porin ja Hyvinkään taidekouluihin, joiden osuus kokonaisuudessa jää pieneksi (17 ja 16 taiteilijaa). Sen sijaan esimerkiksi Imatran taidekoulu on muuttumassa rooliltaan ammattiopintoihin valmistavasta jo sinällään riittäväksi. Nuorimmalla polvella Imatran osuus on peräti yhdeksän prosenttia²³, millä se jo saavuttaa Kankaanpään taidekoulun (9 %) ja lähestyy Turun piirustuskoulua ja Lahden taideinstituuttia (molemmat 11 %). Monet ammattikorkeakoulujen opiskelijoista ovat osallistuneet opiskelijavaihtoon ulkomailla.

Aukusti Tuhkan yksityinen kurssiateljee tarjosi 1950-luvun lopulta läh- tien graafikoille mahdollisuuden jatko-opintoihin (ks. Laajoki 2006). Elos- sa olevista matrikkeliarteilijoista 38 käytti tilaisuutta hyväkseen niin, että Tuhkan ”akatemia” osuus nousee kahdella vanhimmalla polvella kahdeksaan prosenttiin. Muiden kuin taulukossa esiin nostettujen taidekoulujen osuudet jäävät koko aineistossa ja kaikissa sen tässä tarkastelluissa alaryh- missä alle viiden prosentin rajan. Esimerkiksi Kokkolassa sijaitsevaa Poh- joismaista taidekoulua ilmoitti käyneensä 25 ja Uudessakaarlepyyssä si- jaitsevaa Svenska konstskolania 10 matrikkeliarteilijaa. Etenkin vanhem-

23 Imatran osuus sisältää tässä Imatran taidekoulun, Imatran taideoppilaitoksen, Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulun (kuvataiteilija AMK) ja Etelä-Karjalan ammattiopiston (kuvataiteilijan ammattitutkinto).

mat polvet ovat harjoittaneet opintoja eri paikkakuntien taideyhdistysten piirustuskouluissa, joista osa on antanut lähinnä harrastajille tarkoitettua opetusta iltaisin, esimerkkeinä Lahden ja Imatran taideyhdistysten piirustuskoulu. Viipurin taiteenystävien piirustuskoulu sen sijaan kuuluu samaan kategoriaan kuin Kuvataideakatemia ja Turun piirustuskoulu, joita ylläpitivät aikoinaan Suomen Taideyhdistys ja Turun Taideyhdistys. Viipurin taiteenystävien piirustuskoulun osuus matrikelitaiteilijoiden koulutuspaikoista on vuosien saatossa huventunut miltei näkymättömiin, sillä sen osuus oli vuoden 1986 matrikelissäkin vain yksi prosentti (Karttunen 1988, 53).

*Taulukko 4. Keskeisiä kotimaisia taidekouluja käyneiden osuudet taiteilijajärjestöittäin**

Taidekoulu**	Taiteilijajärjestö							
	TML	SKL	STG	Muu	VTL	Ulko- puoliset	Kaikki	Kaikki
	%	%	%	%	%	%	%	Lkm
Kuvataideakatemia	34	43	34	27	4	30	31	615
Taideteollinen korkeakoulu	19	38	25	24	55	17	25	501
Vapaa taidekoulu	21	8	10	12	6	14	15	297
Turun piirustuskoulu	8	7	13	7	7	13	9	170
Lahden taideinstituutti	8	9	12	7	4	5	8	160
Kankaanpään taidekoulu	6	10	13	3	1	5	7	134
Limingan taidekoulu	3	7	2	3	2	4	4	73
Taidekoulu Maa	7	4	1	8	–	0	4	89
Tuhkan grafiikkakoulu	2	0	8	–	1	2	2	38
Lahden muotoiluinstituutti	1	0	1	3	11	0	2	38
<i>N</i>	247	492	512	360	210	165	1 986	

Huom! Henkilö on voinut käydä useaa taidekoulu.

* Tähän on merkitty vain ne taidekoulut, joiden osuus nousee 5 prosenttiyksikköön koko ryhmästä tai jostain järjestöstä.

** Taidekoulut sisältävät edeltävät vaiheet samoin kuin kaikki opetuksen tasot.

Sukupuolten välillä erot koulutuspaikoissa selittyvät pitkälti ikä- ja erityis-
alajakaumalla; lisäksi naisilla on ylipäänsä enemmän koulutusta kuin miehillä, kuten edellä todettiin. Kuvataideakatemia esimerkiksi on osapuilleen yhtä yleinen nais- ja miespuolisilla taiteilijoilla. Taideteollinen korkeakoulu sen sijaan painottuu tässä aineistossa hieman vahvemmin naisiin, mikä selittynee osin kuvaamataidonopettajankoulutuksella (nyk. kuvataidekasvatus), jonka monet taiteesta kiinnostuneet valitsevat turvatakseen leipänsä. Opettajaksi on voitu opiskella joko ennen varsinaisia taiteilijan ammattiopintoja tai niiden jälkeen; taiteilijana toimitaan toki myös puhtaasti kuvaamataidonopettajan opintojen pohjalta. Taidekoulu Maa on yleisempi naisten (7 %) kuin miesten (2 %) koulutustaustana.

Erikoisalojen kesken on nähtävissä muutamia merkittäviä eroja koulutuspaikkojen painotuksissa (taulukko 4). Etenkin Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenet poikkeavat koulutuspaikoiltaan melkoisesti muista kuvataiteilijoista, sillä heistä peräti 55 prosenttia on opiskellut Taideteollisessa korkeakoulussa ja 11 prosenttia Lahden muotoiluinstituutissa. Valokuvaaajat, jotka eivät olleet mukana aikaisemmissa matrikkeleissa, ovat siis osin selityksenä TaiKin kokonaisuuden suhteellisen vähäiselle laskulle sitten vuoden 1986 (ks. edellä s. 39). Kuvataideakatemia on valokuvaaajilla vain neljä prosenttia. Kuvanveistäjäliiton jäsenillä Kuvataideakatemia taas on huomattavasti keskimääräistä (31 %) yleisempi, 43 prosenttia. Kuvanveistäjistä 38 prosenttia oli opiskellut Taideteollisessa korkeakoulussa, mikä on myös selvästi keskimääräistä (25 %) korkeampi osuus.

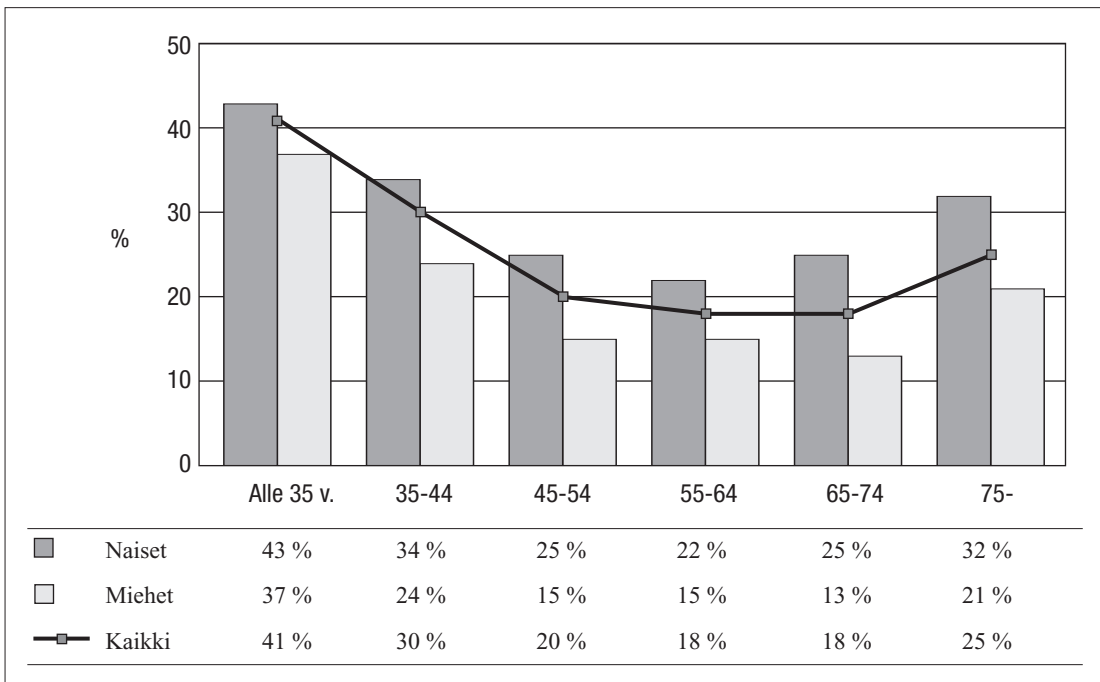
Maalauستاiteeseen keskittynyt Vapaa taidekoulu löytyy, kuten voidaan olettaakin, eritoten maalarien taustalta (21 %). Heillä myös Kuvataideakatemia on hieman keskimääräistä korkeampi, mutta Taideteollisen korkeakoulun hieman matalampi. Aukusti Tuhkan ateljee näkyy taidegraafikoilla yhä kahdeksan prosentin osuutena. Graafikoilla korostuvat myös Turun piirustuskoulu (13 %), Kankaanpään taidekoulu (13 %) ja Lahden taideinstituutti (12 %). Tila-aikataiteen osastosta huolimatta Kuvataideakatemia on muuta taiteilijoiden koulutuspaikoista keskimääräistä matalampi (27 %), Taidekoulu Maan sen sijaan korkeampi (8 %). Yleisesti ottaen heitä näyttäisi tulevan ammattikorkeakouluista laajalti eri puolilta maata. Liittojen ulkopuolisilla keskeisten taidekoulujen osuudet ovat hieman keskimääräistä alemmat Turun piirustuskoulua (13 %) lukuun ottamatta.

Ulkomainen taidekoulutus

Vaihtelu sukupuolen, ikäpolven ja ammattijärjestön mukaan

Joka neljäs (494) matrikelitaiteilija on jossakin uransa vaiheessa opiskellut taidetta ulkomailla²⁴. Naisista ulkomailla opiskelleita oli 30 prosenttia mutta miehistä vain 19 prosenttia. Molemmilla sukupuolilla vähiten ulkomaista koulutusta on 1930–1950-luvulla syntyneillä ja eniten 1970-luvulla syntyneillä. Kaikissa ikäpolvissa naisten ja miesten ero ulkomaisen koulutuksen hankinnassa on merkille pantava, 6–12 prosenttiyksikköä. (Kuvio 13.)

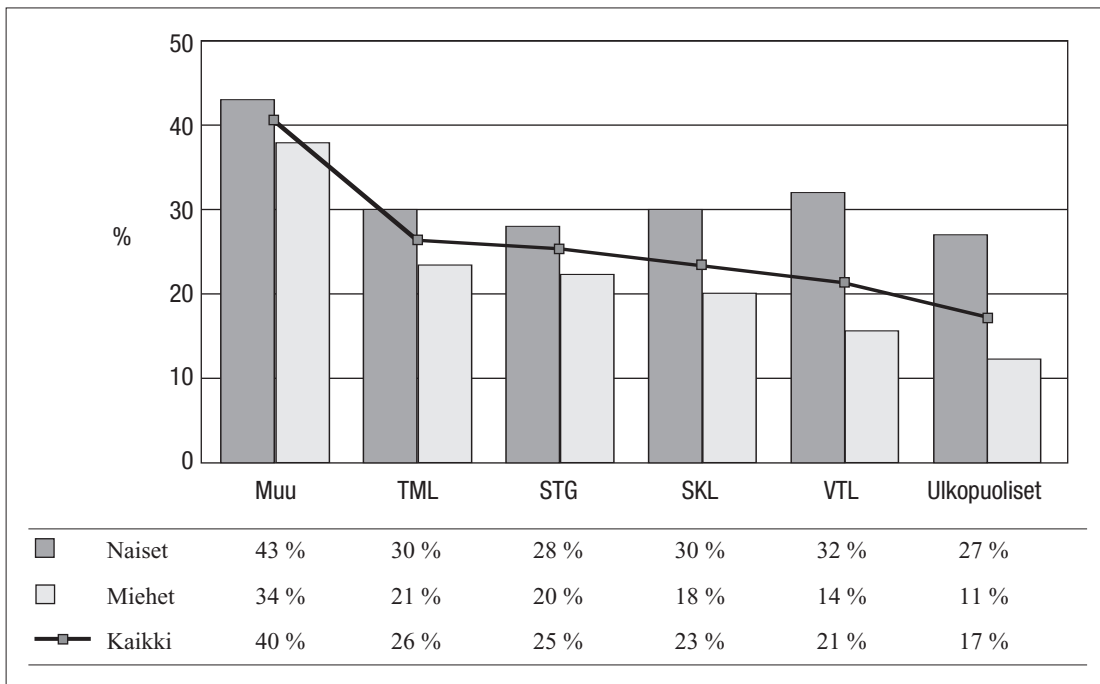
Kuvio 13. Ulkomaista taidekoulutusta saaneiden osuudet ikäpolven ja sukupuolen mukaan (N=1 986), %

24 Tässä ulkomaiseen koulutukseen on laskettu opiskelu taideoppilaitoksissa; mukaan ei ole otettu mestarin johdolla opiskelua eikä myöskään irrallisia työpajoja tai aivan lyhyitä kursseja, sikäli kuin tämä on selvinnyt ai-neistosta.

Muu ry:n jäsenillä on kiistattomasti eniten (40 %:lla) Suomen ulkopuolelta hankittua taidekoulutusta; osalla se on peräisin aiemmasta kotimaasta (kuvio 14). Muun, TML:n ja STG:n jäsenistössä sukupuolten välinen ero ulkomaisen koulutuksen hankinnassa on hieman keskimääräistä pienempi, VTL:n ja liittoihin kuulumattomien joukossa sen sijaan suurempi. VTL:ssä ero on peräti 18 prosenttiyksikköä. Valokuvataiteilijanaiset sijoittuvat taiteilijajärjestöjen välisessä vertailussa Muun jälkeen kakkoseksi (32 %), miehet jälleen pohjimmaisiksi (14 %).

Kuvio 14. Ulkomaista taidekoulutusta saaneiden osuudet ammattijärjestön ja sukupuolen mukaan (N=1 986), %

Maantieteellinen suuntautuminen

Osa niistä lähes viidestä sadasta matkikelitaiteilijasta, jotka olivat suorittaneet ulkomaisia opintoja, oli opiskellut kahdessa tai useammassakin maassa. Kaikkiaan koulutusta oli hankittu 43:sta eri maasta²⁵. Useimmin mainitut viisi maata olivat Ranska (79 henkilöä), Britannia (64), Ruotsi (61), Yhdysvallat (58) ja Italia (47). Ranskan osuus ulkomailla opiskelleista oli 16 prosenttia, koko tutkimusaineistoista laskettuna sen sijaan vain neljä prosenttia. (Ks. liitetaulukkoissa 3 ja 4 opiskelumaat ikäpolvittain ja järjestöittäin.)

25 Tässä Neuvostoliitto ja Venäjä, Tšekkoslovakia ja Tšekki, BRD, DDR ja Saksa jne. on laskettu eri maiksi.

Ikäpolvien välillä oli huomattavia eroja maantieteellisessä suuntautumisessa. Samoin kuvataiteen erikoisalojen (järjestöjen) väliset erot olivat näkyvät sekä ulkomailla opiskelun yleisyydessä että sen hankintapaikoissa. Sen sijaan sukupuolten väliset erot ulkomaisen koulutuksen suuntautumisessa selittyvät pitkälti ikä- ja erikoisalajakaumien poikkeavuuksilla. Kahden nuorimman polven ykkösmaa Britannia ei muilla polvilla noussut lainkaan kolmen kärkeen. Britanniassa opiskelu oli keskimääräistä yleisempää alle 35-vuotiailla Muun ry:n jäsenillä, joista jotkut olivat kotoisinkin sieltä. Britanniaan suuntautuminen on vahvaa erityisesti valokuva- ja mediataiteessa, joissa ikärakenne on painottunut vahvemmin nuoriin kuin muiden erikoisalojen (ainakin järjestökentällä). Erikoisalasta riippumatta vanhimmasta taiteilijapolvesta yksikään ei ollut opiskellut Britanniassa.

Asetelma 1. Matrikelitaiteilijoiden kolme suosituinta opiskelumaata ikäpolvittain

Ikäpolvi	1.	2.	3.	<i>N</i>
alle 35-v.	Britannia (17)	Ranska (12)	Saksa (11)	247
35–44-v.	Britannia (30)	USA (21)	Ranska (13)	492
45–54-v.	Ruotsi (20)	NL (15)	USA (13)	512
55–64-v.	Italia (13)	USA (11)	Ranska (9)	360
65–74-v.	Ranska (15)	Italia (6)	Ruotsi (5)	210
75 tai yli	Ranska (23)	Ruotsi (6)	Italia/NL (5)	165
Kaikki	Ranska (79)	Britannia (64)	Ruotsi (61)	1 986

Suluissa maassa opiskelleiden taiteilijoiden lukumäärä

Euroopan integroituminen näkyy selvästi nuorimman polven koulutusvalinnoissa, sillä monet heistä ovat selvästi hyödyntäneet EU-alueen vaihtohjelmia (ulkomaiset opiskeluvuodet osuvat usein päällekkäin suomalaisten opintojen kanssa). Nuorilla suosituimmat opiskelumaat ovat Britannia, Saksa, Ranska ja Ruotsi. Myös Espanja ja Alankomaat nousevat heidän tapauksessaan esiin. Ranska ei siis ole menettänyt kiinnostavuuttaan koulutusmaana, vaikka Pariisi ei enää ole samanlainen nykytaiteen keskus kuin muutama vuosikymmen sitten. Yhdysvallat sen sijaan ei ole enää yhtä suosittu kuin aikaisemmillä polvilla, vaikka New York on yhä keskeisimpiä nykytaiteen mekkoja. Selitys löytynee korkeammasta kustannustasosta ja heikommista rahoitusmahdollisuuksista kuin EU-alueella. Saksa on kahden nuorimman polven keskuudessa selvästi suosituimpi kuin aikaisemmillä polvilla (mukaan luettuna BRD ja DDR).

Neuvostoliitossa opiskelleita on odotetusti eniten 45–54-vuotiaissa, jotka aloittelivat uraansa 1970-luvulla. Heidän joukossaan kiistatta suosituin opiskeluma on kuitenkin ollut toinen lähinaapuri Ruotsi. Toisin kuin muilla ikäpolvilla Ranska ei nouse tällä aikoinaan vahvasti politisoituneella ja polarisoituneella polvella lainkaan kolmen maan kärkijouk-

koon. Yhdysvallat sen sijaan on miltei yhtä vahvasti esillä kuin Neuvostoliitto. Kaikkiaan Yhdysvalloissa tutkimusaineistosta oli opiskellut 58 ja Neuvostoliitossa 33 henkilöä (Venäjällä kahdeksan).

Suurin osa vanhempien polvien Ranskassa tai Italiassa suorittamista opinnoista ei todennäköisesti ole johtanut tutkintoon tai edes korvannut osaa sellaisesta, sillä tuohon aikaan muodollisella koulutuksella ei ollut yhtä keskeistä merkitystä kuin nykyisin. Nuoret taiteilijat sen sijaan suorittavat osan opinnoistaan ulkomaisissa vaihto-ohjelmissa. Koko tutkinnon suorittaminen ulkomailla on yhä melko harvinaista, eikä kokonaan ulkomaisten opintojen varassa ole nuorimmasta polvestakaan kuin muutama henkilö (ks. seuraava luku).

Asetelma 2. Matrikelitaiteilijoiden kolme suosituinta opiskelumaata taiteilijajärjestöittäin

Järjestö*	1.	2.	3.	<i>N</i>
TML	Ranska (47)	USA (37)	Italia (26)	985
SKL	Italia (12)	Ranska/Ruotsi (10)	Britannia/USA (6)	296
STG	Ranska (14)	Ruotsi (9)	Britannia (7)	292
Muu	Britannia (31)	USA (14)	Ruotsi (12)	257
VTL	Britannia (11)	Ruotsi/USA (5)	Alankomaat/Saksa (3)	157
Ulkopuoliset	Ruotsi (9)	Ranska (8)	NL/USA (4)	201
Kaikki*	Ranska (79)	Britannia (64)	Ruotsi (61)	1 986

* Sama taiteilija voi kuulua useampaan liittoon.

Suluissa maassa opiskelleiden taiteilijoiden lukumäärä

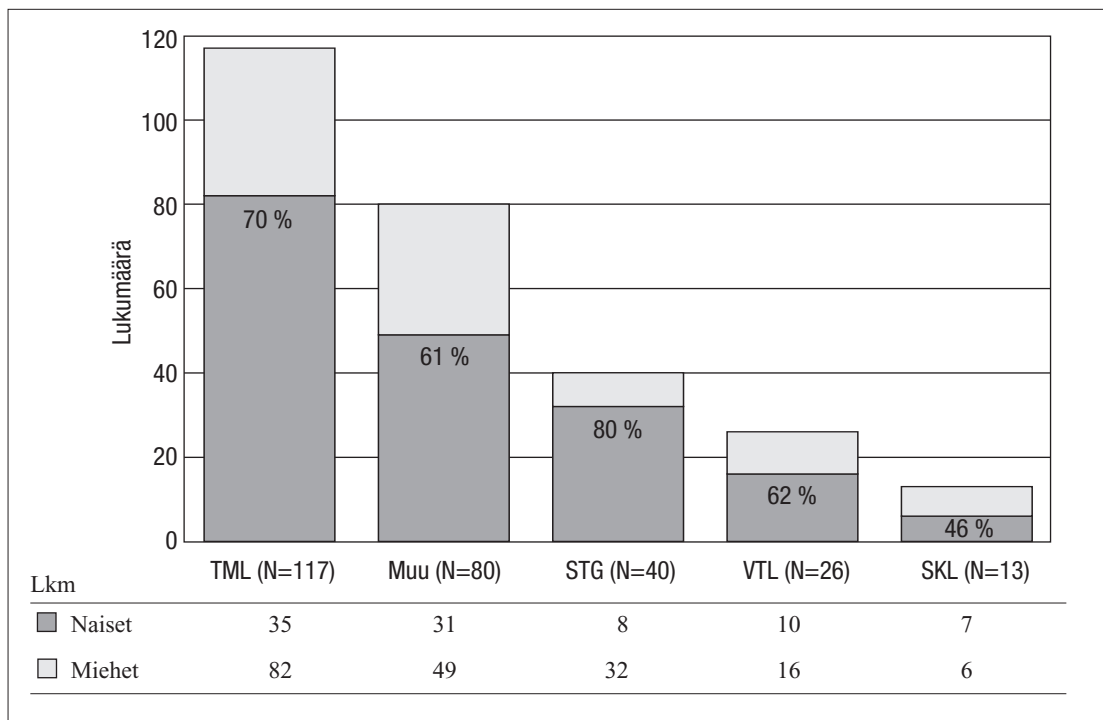
Taiteilijajärjestöjen välillä on maantieteellisessä suuntautumisessa melkoisia eroja, jotka johtuvat osin niiden toisistaan poikkeavista ikärakenteista. Kuten edellä todettiin, Muu ry ja Valokuvataiteilijoiden liitto muistuttavat toisiaan, sillä niissä molemmissa nousee vahvasti esiin Britannia, samoin heikompina Yhdysvallat ja Ruotsi. Ranska ei pääse näillä aloilla edes kolmen kärkeen. Sen sijaan taidemaalarien, kuvanveistäjien ja taidegraafikoiden parissa Ranska on yhä kovassa kurssissa. Myös toinen perinteinen Grand Tour -kohde Italia esiintyy maalareilla ja veistäjillä. Ruotsi on kolmen suosituimman maan joukossa muissa järjestöissä paitsi Taidemaalari-liitossa.

Nuorten taiteilijoiden koulutusprofiili

Perusjoukon erityispiirteet

Nuoria, eli alle 35-vuotiaita, taiteilijoita oli tutkimusaineistossa kaikkiaan 247. Sukupuolijakaumaltaan tämä polvi poikkeaa selkeästi aineiston keskiverrosta. Kun koko aineistosta naisia oli noin puolet, nuorimmasta polvesta heitä oli jo kaksi kolmasosaa (165). Edellisissä polvissa naisten osuus kasvoi kahden vanhimman polven 38 prosentista toiseksi nuorimman polven 59 prosenttiin. (Ks. liitetaulukko 1 sivulla 67.) Ammattiliitottain naisten osuudet vaihtelevat nuorimmassa polvessa SKL:n 46 prosentista STG:n 80 prosenttiin (kuvio 15). Kaikissa muissa järjestöissä on alle 35-vuotiaissa naisenemmistö paitsi Kuvanveistäjissä.

Kuvio 15. Taiteilijajärjestöjen edustus nuorimmassa taiteilijapolvessa sukupuolen mukaan (N=247)

Ammattiliitottain tarkasteltuna nuorin polvi eroaa monin tavoin keskiverrosta. Ensinnäkin jokainen alle 35-vuotias matrikkeli taiteilija kuuluu jo-

honkin ammattijärjestöön varsinaisena tai kokelasjäsenenä. Kokelaiden osuus on tässä polvessa luonnollisesti suurempi kuin iäkkäämpien keskuudessa, 33 prosenttia. Muun jäseniä oli nuorista peräti joka kolmas (32 %), kun koko aineistosta heitä oli vain 13 prosenttia (ks. liitekuvio 2 sivulla 68). Kuvanveistäjillä tilanne oli päinvastainen: sen osuus koko aineistosta oli 15 prosenttia mutta nuorista vain viisi prosenttia. Taidemaalarien osuus nuorista (47 %) jäi hieman alhaisemmaksi kuin koko aineistosta, graafikoilla (16 %) ja valokuvataiteilijoilla (11 %) se oli taas hieman korkeampi. Tässä on huomattava, että ammattiliittojen ikärakenteessa on suuria vaihteluita (liitekuvio 3 sivulla 69): 1980-luvun lopulla perustettujen VTL:n ja erityisesti Muun jäsenistöt ovat keski-ikältään muita nuorempia²⁶. TML sen sijaan ei viimeaikaisesta nopeasta kasvustaan huolimatta näytä erityisesti painottuneen alle 35-vuotiaisiin²⁷. On kuitenkin muistettava, että TML:n kokelasjäsenistä puuttuu suhteellisesti suurin osuus tutkimusaineistosta sen vuoksi, että heidät oli siirretty kirjamatrikkelissa liitteeseen eikä tietoja saatu verkkomatrikkelistakaan (ks. edellä s. 22).

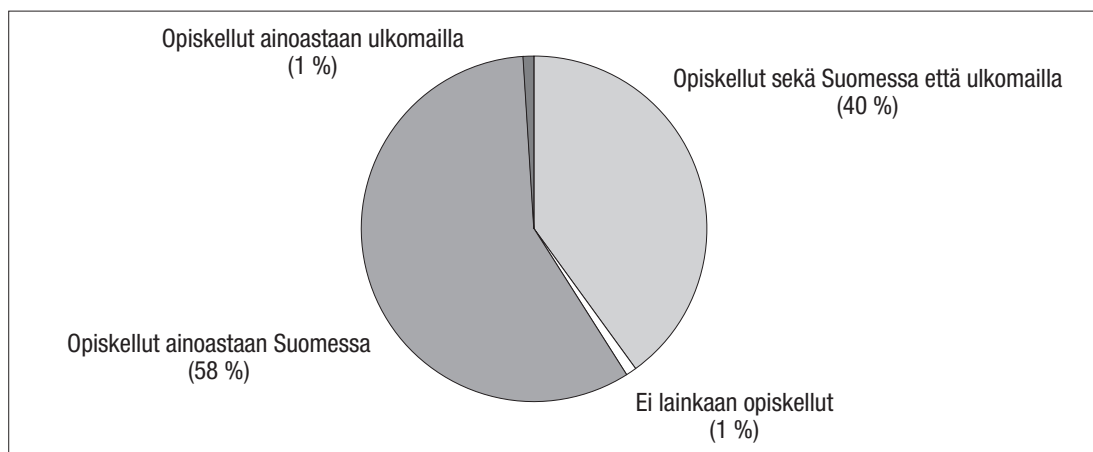
Ammatillisen taidekoulutuksen määrä ja taso

Kaikilla tutkimusaineiston nuorilla taiteilijoilla kahta lukuun ottamatta oli oman alan ammatillista koulutusta. Ainoastaan ulkomailla koulutusta saaneita oli prosentin verran; tässä polvessa ulkomailla hankittu koulutus on toisin sanoen korostuneesti kotimaista täydentävää eikä sitä korvaavaa (kuvio 16). Voitaisiin myös olettaa, että pelkästään ulkomailla koulutusta saaneet kotimaisiin verkostoihin löyhemmin kiinnittyneinä päätyisivät järjestöihin ja sitä kautta Taiteilijaseuran matrikkeliin hitaammin kuin Suomessa uransa aloittaneet. Nuorten ulkomainen koulutus oli matrikkeliaineistossa useimmissa tapauksissa kuulunut kotimaassa suoritettuun tutkintoon; se on siis tyypillisesti ollut EU:n alueella tapahtunutta opiskelijavaihtoa.

26 Keskimääräiset syntymävuodet olivat seuraavat: SKL 1951, STG 1952, TML 1953, VTL 1959 ja Muu 1963. Liittoihin kuulumattomien syntymävuosien keskiarvo oli 1942.

27 TML:n jäsenmäärä kaksinkertaistui vuosien 1989 ja 2004 välillä (Karttunen 2004, 31). Tällä hetkellä liitossa on noin 1 300 jäsentä. TML:n jäsenmäärään vaikuttaa osin se, että muista taiteilijajärjestöistä poiketen sen kokelasjäsenyys on yhä voimassa 10 vuotta (ks. viite 8 s. 18).

Kuvio 16. Nuorimman polven taiteilijoiden taideopinnot (N=247)

Koulutustasoa ei voitu edellä tarkastella koko matrikkeliaineiston osalta, mutta nuorten tapauksessa sitä on pienin varauksin mahdollista yrittää. Heidänkin koulutustietonsa ovat osin tulkinnanvaraisia, mutta korkea-asteen tutkinnot erottuvat melko hyvin joukosta. Enemmistö nuorista (N=247) oli suorittanut taidealalla korkea-asteen tutkinnon: 40 prosenttia (100 henkilöä) maisterin tutkinnon, 30 prosenttia (73) ammattikorkeakoulututkinnon ja neljä prosenttia (11) kandidaatin tutkinnon (taulukko 5).²⁸

Taulukko 5. Nuorten taiteilijoiden taidealan opinnot Suomessa ja ulkomailla (N=247)

Korkein suoritettu tutkinto taidealalla	Suomessa		Ulkomailla		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Maisteri (vähintään)	94	38	6	2	100	40
Kandidaatti tai amk	83	34	5	2	84	34
Muu tutkinto tai opintoja	66	27	90	36	61	25
Ei lainkaan opintoja	4	2	146	59	2	1
Yhteensä	247	100	247	100	247	100

Muutama maisterin tutkinnon suorittanut oli jatkamassa opintojaan taidealan tohtorikoulutuksessa kotimaassa tai ulkomailla, ja huomattava osa AMK- tai kandidaatin tutkinnon suorittaneista jatkoi opintojaan seuraavalla koulutusasteella. Nuorten matrikkeliartisteilijoiden joukossa oli useita sekä AMK- että maisterin tutkinnon taidealalta suorittaneita ja muutamia

28 Näissä luvuissa ammattikorkeakoulututkintojen määrä (ja samalla korkea-asteen tutkintojen) on todennäköisesti hieman liian suuri, sillä kaikissa tapauksissa ei ollut aivan selvää, oliko henkilö suorittanut tutkintonsa oppilaitoksen jo muututtua ammattikorkeakoulun osaksi vai jo ennen sitä. Opiskeluvuosienkaan avulla tätä ei voitu täydellisesti selvittää, sillä niitä ei aina annettu. Moni näytti joka tapauksessa käyttäneen mahdollisuutta täydentää opistotutkinto ammattikorkeakoulututkinnoksi samassa, usein kuitenkin nimensä muuttaneessa oppilaitoksessa. Epäselvyyttä aiheuttavat lisäksi oppilaitokset, joissa saman katon alla annetaan sekä toisen asteen että ammattikorkeakouluopetusta.

kaksi maisterin tutkintoa suorittaneita (yleensä Kuvataideakatemiassa suoritettu kuvataiteen maisterin tutkinto ja Taideteollisessa korkeakoulussa suoritettu taiteen maisterin tutkinto tai jompikumpi näistä ulkomaisen tutkinnon ohella). Taideopintoja harjoittaneita mutta ei korkea-asteen tutkintoa suorittaneita nuorista matrikkelitaiteilijoista oli joka neljäs (61). Tässä joukossa on keski-, opisto- ja toisen asteen tutkintoja, vielä keskeneräisiä opintoja eri asteilla sekä kesken jääneitä ja loppuun suoritettuja opintoja virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolisissa oppilaitoksissa. Vain kahdella henkilöllä ei ollut lainkaan taidealan koulutusta (1 %). Useilla nuorilla taiteilijoilla oli myös muun kuin taidealan koulutusta.

Koulutustaso ja -paikat Suomessa

Nuorin taiteilijapolvi poikkeaa jonkin verran koulutuspaikkojen suhteen matrikkelitaiteilijoiden keskiwerrosta. Kuten edellä todettiin, keskeisten perinteisten oppilaitosten, Kuvataideakatemian tai Taideteollisen korkeakoulun, osuudet ovat nuorten keskuudessa hieman alemmat kuin vanhemmilla polvilla. Taiteilijan ammattiin kouluttavia oppilaitoksia on heidän aikanaan ollut tarjolla enemmän, niinpä valinnat jakautuvat laajemmalle kuin vanhimmilla polvilla. Vaikka monet uusista ammattikorkeakouluista tuottavat vuosittain kentälle koko joukon kuvataiteilijoita, ne eivät näy taulukossa 6, koska matrikkelitaiteilijoista niissä on opiskellut vain muutama (rajana on käytetty viittä prosenttiyksikköä). Jälleen eri paikoilla on erilainen rooli koulutusjärjestelmässä, kukaan nuorista ei ollut esimerkiksi käynyt ainoastaan Limingan taidekoulua tai Oriveden opistoa.

Ikää vahvempi koulutuspaikan valinnan selittäjä näyttää kuitenkin olevan erikoisala; ei liene tosin harvinaista sekään, että koulutuspaikka lopulta määrää, mille kuvataiteen erikoisalalle henkilö suuntautuu. Ammattijärjestöittäin tarkasteltuna koulutustaustojen erot ovat joka tapauksessa suuret, kuten koko aineisto jo edellä osoitti. Kuvataideakatemia on erityisen vahvasti kuvanveistäjien (69 %) ja taidegraafikoiden (65 %) taustalla, Taideteollinen korkeakoulu sen sijaan valokuvataiteilijoiden (77 %) tapauksessa (taulukko 6). Nuorten taiteilijoiden pienen lukumäärän vuoksi koulutuspaikkoja ei kannata tarkastella kovin yksityiskohtaisesti ammattijärjestöittäin.

Taulukko 6. Keskeisiä kotimaisia taidekouluja opiskelleiden osuudet nuorimmassa taiteilijapolvessa ammattijärjestöittäin (N=247)

Taidekoulu*	TML %	SKL %	STG %	Muu %	VTL %	Kaikki %	Kaikki lkm
Kuvataideakatemia	47	69	65	40	..	27	67
Taideteollinen korkeakoulu	20	19	77	23	58
Lahden taideinstituutti	13	–	18	11	..	11	27
Turun ammattikorkeakoulu	9	..	13	6	19	11	27
Vapaa taidekoulu	15	9	–	10	24
Imatran taidekoulu	8	..	25	8	..	9	23
Kankaanpään taidekoulu	11	..	13	9	21
Taidekoulu Maa	14	6	–	9	21
Limingan taidekoulu	5	12
Lahden muotoiluinstituutti	..	–	19	5	12
Tampereen ammattikorkeak.	6	–	5	12
Oriveden opisto	6	..	–	..	–	4	10
<i>N</i> _{100%}	117	13	40	80	26		247

.. Lukumäärä solussa alle 5.

* Taulukkoon on merkitty vain ne oppilaitokset, joiden osuus ylittää 5 %:n rajan koko ryhmässä tai jossain ammattijärjestössä.

Koulutus ulkomailla

Nuorista taiteilijoista runsaat kaksi viidesosaa (41 %) oli opiskellut ulkomailla. Ero naisten (43 %) ja miesten (37 %) ulkomailla opiskelussa oli tässä polvessa pienin, vain kuusi prosenttiyksikköä. (Ks. kuvio 13 sivulla 42.) Nuoren polven tutkimusjoukon keskiverrosta poikkeava ammattijärjestöjakauma heijastuu väistämättä sen maantieteelliseen suuntautumiseen – heistähän oli Muun tai Valokuvataiteilijoiden liiton jäseniä 40 prosenttia, kun osuus koko aineistosta oli vain puolet tästä, 20 prosenttia. Kuten koko aineistoa ikäpolvittain tarkasteltaessa ilmeni, nuorten taiteilijoiden kolme suosituinta opiskelumaata ovat olleet Britannia (17 henkilöä), Ranska (12) ja Saksa (11) (ks. asetelma 1 sivulla 44). Britannia johti Muun (11) ja Valokuvataiteilijoiden liiton (4) jäsenistöissä, Ranska TML:ssa (7), Ruotsi SKL:ssa (2) ja Espanja STG:ssa (3). Kaikkiaan nuoret taiteilijat olivat opiskelleet 23:ssa eri maassa, eli lukumäärään suhteutettuna hajonta oli suurempi kuin koko aineistossa.

Yhteenveto ja päätelmiä

Käsillä oleva selvitys on pyrkinyt vastaamaan johdannossa (s. 16) esitettyihin neljään kuvataiteilijoiden koulutusta koskevaan kysymykseen käyttäen aineistona Suomen Taiteilijaseuran matrikkeleita, joiden kattavuutta on samalla ollut tarkoitus arvioida. Yhteenvetona voidaan todeta, että kuvataiteilijoiden koulutustaso ja koulutuspaikat vaihtelevat suuresti sekä ikäpolven että sukupuolen mukaan. Myös erikoisalojen – minkä vastineena tässä on käytetty välinepohjaisia ammattijärjestöjä – välillä on muutamia merkittäviä eroja koulutusohjassa. Yleisesti ottaen naisilla on enemmän koulutusta kuin miehillä ja nuorilla enemmän kuin iäkkäillä. Kaikkein vanhimman polven (ennen vuotta 1930 syntyneet) taiteilijat muodostivat kuitenkin poikkeuksen yleiseen linjaan, sillä heistä useimmat olivat koulutettuja kuin parista nuoremman polvesta eikä naisten ja miesten koulutustasojen ero ollut tässä polvessa yhtä suuri. Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenillä oli keskimäärin muita vähemmän koulutusta, mutta tarkemmin katsottuna heistä naiset kuuluivat kuvataiteilijakunnan korkeimmin ja miehet matalimmin koulutettuihin. Liittojen ulkopuolisilla oli matalampi koulutustaso kuin liittojen jäsenillä; heidän keski-ikänsä oli myös korkeampi (joukossa ei ollut yhtään alle 35-vuotiasta).

Ulkomailla opiskelun yleisyys noudatti osapuulleen kokonaiskoulutuksen tasoa, eli se kasvoi tasaisesti toiseksi vanhimmasta polvesta nuorimpaan polveen kaikkein iäkkäimpien taiteilijoiden edustaessa keskipolvien tasoa. Nuorista peräti useammalla kuin kahdella viidestä oli ulkomaista koulutusta. Heillä se oli useimmiten hankittu opiskeluvaihdossa osana kotimaisia taideopintoja. Vain harvat nuoristakaan olivat suorittaneet tutkinnon ulkomailla. Kaiken kaikkiaan ulkomaisten opintojen rooli oli ensi sijassa kotimaisia opintoja täydentävä eikä niitä korvaava, sillä vain muutama prosentti taiteilijoista toimi pelkästään ulkomailla hankitun koulutuksen varassa (ja heistäkin osa oli maahanmuuttajia). Ulkomaista suosituin oli Ranska, jonka asema kuitenkin heikkeni kohti nuoria ikäpolvia. Täysin se ei ollut silti menettänyt merkitystään vaan oli yhä toisena alle 35-vuotiaiden listalla. Ranskan, samoin kuin muiden EU-maiden, suosio on itse asiassa kasvanut jälleen integraation myötä. Vaikka Yhdysvallat saattaisi yhä houkuttaa nuoria taiteilijoita myös opiskelumaana, kustannukset pitävät heidät loitolla. Britannia on nuorten taiteilijoiden ykkösmaa, ja sinne ovat menneet hankkimaan pätevyyttä erityisesti Muun ja VTL:n jäsenet, jotka ovat keskimäärin muita nuorempia.

Omalla alallaan ammatillista koulutusta saaneiden taiteilijoiden osuus on tällä hetkellä huippuluokkaa kuvataiteessa (Rensujeff 2003, 29). Koulutustaso on noussut selvästi sitten 1970-luvun alun, jolloin koti- tai ulkomaista taidekoulua käyneiden osuus oli yli kymmenen prosenttiyksikköä nykyistä alempi, noin 78 prosenttia (Hautala 1973, 22–24). Rensujeffin (2003) tutkimuksessa peräti 86 prosentilla kuvataiteilijoista oli tutkinto taidealalta ja yhdeksällä prosentilla opintoja ilman tutkintoa. Matrikkeliaineiston pohjalta päädyttiin käsillä olevassa selvityksessä hieman matalampiin lukemiin johtuen siitä, että mukana ovat VTL:n jäsenet samoin kuin joukko liittojen ulkopuolisia. Rensujeffin tutkimuksessa kuvataiteilijoiden perusjoukko koostui TML:n, STG:n ja SKL:n jäsenistä (ja osasta Muu ry:n jäsenistä, ks. edellä s. 14) sekä valtion apurahan saajista vuodelta 2000. Valokuvataiteessa oli hänen tutkimuksensa mukaansa huomattavasti matalampi koulutustaso (41 %) kuin kuvataiteessa, mikä vielä korostui siitä, että studio- ja mainoskuvaajat sisällytettiin perusjoukkoon.

1970-luvulla ja 1980-luvuilla tehdyissä kuvataiteilijatutkimuksissa näytti siltä kuin ulkomaisten opintojen suosio olisi ollut laskemassa, sillä tuolloin nuorimmilla polvilla oli vähiten ulkomaista koulutusta. Nämä ikäluokat näyttäytyvät nyt poikkeamana yleisestä kehityslinjasta, kun tämän päivän nuoresta polvesta peräti yli 40 prosenttia on opiskellut ulkomailla. 1930–1950-luvulla syntyneet ovat yleisesti ottaen olleet opinnoissaan muita kotimaakeskeisempiä, mikä saattaa johtua koulutusmahdollisuuksien laajenemisesta Suomessa. Aikaisempi ihanne kotimaisen koulutuksen täydentämisestä ulkomailla alkoi ilmeisesti tässä vaiheessa murtua. Toisaalta myös itseoppineisuus on 1930–1940-luvulla syntyneiden keskuudessa keskivertoa tavallisempaa. 1950-luvulla syntyneiden joukossa puolestaan näkyy tiettyä polarisaatiota opintojen maantieteellisessä suuntautumisessa: joko Neuvostoliitto (tai muut sosialistiset maat) tai Yhdysvallat. Tosin suosituin opiskelumaa heillä oli Ruotsi. 1960-luvulla syntyneiden koulutustaso sekä koti- että ulkomailla on jo korkea, ja heistä monet hankkivat yhä aktiivisesti lisää koulutusta. Toiseksi nuorin polvi on vahvasti kansainvälistymisen imussa mukana.

Suomen Taiteilijaseuran matrikkelilla on tutkimusaineistona sekä etuja että haittoja. Kokonaisuudessaan matrikkeli varmasti riittää antamaan yleiskäsityksen kuvataiteilijakunnan tilanteesta ja viimeaikaisesta kehityksestä, mutta matrikkelikriteerien muuttuminen vuosien varrella on syytä pitää mielessä tehtäessä vertailuja ikäpolvien kesken. Vaihtelua voi aiheutua yhtä lailla matrikkelikriteerien eroista kuin taiteilijakunnan koostumuksen todellisesta muutoksesta. Vaihtoehtoisten tulkintojen mahdollisuudesta hyvänä esimerkkinä ovat juuri edellä mainitut 1930–1950-luvulla syntyneet taiteilijat. Nuorten tapauksessa on otettava huomioon se, että matrikkeli keskittyy nykyisin entistä korostetummin kuvataiteilijajärjestöjen jäseniin ja että jäsenten valinnassa koulutuskriteerit ovat entistä keskeisemmässä asemassa. Kun koko tutkimusaineistosta liittojen jäsenten osuus oli 90 prosenttia, alle 35-vuotiaiden keskuudessa se oli täydet sata. Kaik-

kia nuoria liittojen jäseniä ei toisaalta löytynyt matrikkelistasta, sillä he eivät olleet vastanneet kyselyyn. Lisäksi kirjamatrikkelistasta tilan säästämiseksi tehty ratkaisu aiheutti tutkimusaineistossa katoa erityisesti nuorten osalta, sillä osa liitejaksoon siirretyistä kokelasjäsenistä jouduttiin jättämään tarkastelun ulkopuolelle koulutustietojen puuttuessa. Osa heistä kuitenkin saatiin joukkoon mukaan verkkomatrikkelin ilmestyttyä vuoden 2006 alussa.

Aineistosta puuttuvat järjestöjä ja/tai matrikkeli-instituutiota kaihtavat taiteilijat, joiden osuus vaihdellee erikoisalan ja genren mukaan. Todennäköisesti siihen vaikuttaa myös ikä. Matrikkeliin päätyneet nuoret taiteilijat eivät varmastikaan edusta satunnaisotosta viimeisten 10–15 vuoden aikana kuvataiteilijan tutkinnon suorittaneista vaan ovat valikoituneita toiminnan määrän, suuntautumisen, kontekstin ja intressien suhteen. Suurin osa kansainvälisissä biennaaleissa ja muissa taidetapahtumissa samoin kuin taide-messuilla esiintyvistä nuorista taiteilijoista näyttäisi kyllä olleen kirja- tai verkkomatrikkelikyselyn piirissä ja toimittaneen siihen tietonsa. Muutamia kansainvälisen näyttelyvaihtokeskus FRAMEn listoilla tiuhaan vilahdavia nimiä kuitenkin puuttuu joukosta. Suurin pulma noussee kansainvälistymisilmiön yleisyyttä arvioitaessa, kun nuorten taiteilijoiden perusjoukko jää osin tuntemattomaksi.

Samoin aineistosta puuttuvat suoraan ulkomaille opiskelemaan menneet nuoret, jotka eivät ole hakeutuneet jatko- tai täydennysopintoihin Suomeen. Heistä on saatavilla vain vähän tietoa, eikä ilmiön laajuutta tunneta. Heikosti suomalaisen taidemaailman verkostoihin kiinnittyneinä ulkomaille perusopintoja suorittamaan lähteneet ovat aivovuotokeskustelun näkökulmasta erityisen kiinnostavia, sillä he lienevät herkkiä myös jäämään sille tielleen. Toisaalta on muistettava, että osa matrikkeliaineiston nuorista taiteilijoista on maahanmuuttajia, eli liikkuvuutta tapahtuu koko ajan molempiin suuntiin.

Se, että nuori taiteilija pääsee nykyisin vain harvoin matrikkeliin ilman tutkintoa kotimaisesta taidekoulusta, heijastaa osaltaan taiteilijajärjestöjen valintakriteereitä ja etenkin parikymmentä vuotta sitten omaksuttua kokelasjäsenkäytäntöä. Tuhkanen (1988, 31) osui oikeaan arvellessaan, että kokelasjäsenyys suuntaisi aikaa myöten matrikkeliin valikoitumista yhä koulutuspainotteisemmaksi. Kaikki taidekouluista valmistuneet eivät silti hakeudu liittoihin. Ulkopuolella pysyttelemisen voi johtua siitä, että nuori henkilö ei vielä katso tutkinnosta huolimatta olevansa valmis taiteilijana. Jos on esimerkiksi siirtynyt pääosin toiseen ammattiin taideoppilaitoksesta valmistumisen jälkeen, ammatti-identiteetti saattaa olla heikko ja näytöt vähäiset omissakin silmissä. Liittoihin kuulumattomat nuoret taiteilijat taas eivät edes hakeudu matrikkeliin. Liittojen ja matrikkelin ulkopuolella pysyttelyssä voi tietenkin olla kyse myös tietoisesta instituutioiden kaihtamisesta.

Taiteilijaseuran matrikkelin valossa kuvataiteilija näyttää viime vuosikymmeninä muuttuneen vahvasti koulutusammattiksi, vaikka tutkinto ei

millään muotoa takaa siitä toimeentuloa tai anna erityisoikeutta harjoittaa sitä. Muodollinen koulutus on taiteilijoille tärkeää siksi, että se varmistaa työnsaantimahdollisuuksia taiteeseen liittyvillä aloilla ja kokonaan sen ulkopuolella (ks. esim. Karhunen 2004b, 39). Kuvataiteilijoilla tulot omasta taiteellisesta työstä muodostavat keskimäärin verraten vähäisen osuuden toimeentulosta. Vuonna 2000 kaksi kolmasosaa kuvataiteilijoiden veronalaisista tuloista oli peräisin muusta kuin taiteellisesta työstä (Rensujeff 2003, 52). Korkea koulutustaso heijastuu siis keskimäärin heikosti oman alan työstä saatuihin tuloihin – ja tuloihin ylipäänsä. Tästä näkökulmasta professionalisoituminen ei ole edennyt kovin pitkälle kuvataiteessa, sillä ammattikunta ei selvästikään pysty kontrolloimaan taidetyötilaisuuksia eikä niistä maksettuja palkkioita (vrt. Freidson 1986, 435). Päinvastoin monet heistä ansaitsevat paradoksaalisesti elantonsa ”opettamalla sitä, millä itse ei tule toimeen”, kuten eräs taiteilija on asian ilmaissut (Palin 2006).

Koulutuspaikasta hieman riippuen opiskelu on keino päästä sisään taide maailman instituutioihin ja ammattikuntaan. Sosiologisissa tutkimuksissa taiteilijan ammattiin sosiaalistumista on usein pidetty taidekoulujen keskeisenä funktiona – jopa itse substanssiopetusta tärkeämpänä. Ilmeisesti monella nuorella taiteilijalla uuden opiskelupaikan haku johtuu kuitenkin tunteesta, että ei ole vielä päässyt riittävästi harjoittelemaan oman alan tekemistä. Oppilaitokset toimivat turvallisina hautomoina ennen itsenäisen uran aloittamista. Koulutusputkeen ajavat myös taloudelliset syyt: mahdollisuus saada opintotukea ja opiskelija-alennuksia sekä päästä käyttämään taidekoulujen työtiloja, välineitä ja resursseja – taiteilijahan joutuu yleensä hankkimaan nämä itse. Myös vaihto-ohjelmien hyödyntäminen lienee monella tähtäimessä. Taidekoulujen kesken on epäilemättä eroja niin statuksessa kuin opetuksen todellisessa tasossakin. Nuoret taiteilijat tuntuvat usein ottavan entistä vaativamman taidekoulun haasteena kehittämään omaa ilmaisuaan ja pärjätä kovassa joukossa. Usein kiinnostus taidealaa kohtaan on opintoihin ensi kertaa hakeutuvilla melko yleisellä tasolla. Erikoisala ja tekemisen tavat täsmentyvät vasta käytännön kautta, mikä voi sitten johtaa opiskelupaikan vaihtoon.

Vaikka taidekoulutuksen rooli ammattiin ja matrikkeliin rekrytoitaessa on entisestään kasvanut, koulutuksen ennustearvo saattaa kuitenkin olla valikoitumisessa viime vuosina heikentynyt (vrt. Tuhkanen 1988, 14). Uusia koulutusohjelmia ja oppilaitoksia on perustettu eri puolille maata niin runsaasti, että kaikille ei riitä toimintamahdollisuuksia omalla koulutus-alalla. Tosin ei edes valtakunnan keskeinen kuvataideoppilaitos, Suomen Taideakatemian koulu, aikaisemminkaan taannut taiteilijan uraa. Tällä hetkellä kirja- ja verkkomatrikkelissa on alle 35-vuotiaita suurin piirtein saman verran (edellisessä liitteeseen siirretyt mukaan lukien noin 360) kuin vuosittain valmistuu uusia kuvataiteilijoita eri koulutusasteilta (300–400), eli karsinta on jossain vaiheessa tiukkaa, mutta kenestä tai mistä se viime kädessä johtuu, vaatisi lisätutkimusta. Suomen Taiteilijaseuran ja sen

alaisten järjestöjen monopolisaation tehokkuudesta olisi yhtä lailla tehtävä aivan oma selvityksensä. Joka tapauksessa voidaan olettaa, että taidetoiminnan voimistuva kansainvälistyminen heikentää perinteisten kotimaisten portinvartijoiden asemia ja mahdollisuuksia ammattikunnan reiviin vartiointiin. Miten tärkeää taiteilijalle on tänä päivänä kuulua alansa valtakunnalliseen ammattijärjestöön ja olla mainittuna matrikkelissa? Millä areenalla tällä on merkitystä?

Matrikkeliaineisto tarjoaa mahdollisuuden tutkia taiteilijoiden koko koulutusuraa: päällekkäisiä ja peräkkäisiä taideopintoja, mitkä eivät selviä esimerkiksi Tilastokeskuksen tutkintorekisteritiedoista, joita käytetään väestölaskennassa. Sama koskee myös Rensujeffin (2003) taidehallinnossa tekemää tutkimusta, jossa kysyttiin vain korkeinta tutkintoa taidealalta. Toisaalta matrikkelin pohjalta on melko mahdotonta päätellä taiteilijan koulutuksen tai tutkinnon tasoa samassa merkityksessä kuin virallisissa koulutustilastoissa. Matrikkeli on tutkimuksen näkökulmasta toisen käden aineisto, joka on koottu ensisijaisesti muihin tarkoituksiin kuin esimerkiksi taiteilijoiden koulutustason seurantaan. Tässä on jouduttu turvautumaan pääasiassa karkeaan kahtiajakoon koulutusta saaneisiin ja itseoppineisiin. Tätä luokitusta käyttämällä kuvataiteilijat näyttäytyvät omalla alallaan erittäin korkeasti koulutettuina. Koko tutkimusjoukosta koulutettujen osuus oli yhdeksän kymmenestä ja nuoresta polvesta käytännöllisesti katsoen täydet sata prosenttia. Taiteilijat ovat vielä tyypillisesti hankkineet koulutusta useista paikoista sekä kotimaasta että ulkomailta. Vähintään kahdessa taidekoulussa opiskelleita oli tutkimusaineistosta noin puolet. Jatkotutkimusta tarvittaisiin selvittämään, mikä ajaa kuvataiteilijoita hankkimaan niin runsaasti koulutusta ammatissa, johon sitä ei periaatteessa vielä edellytetä. Vaatiiko menestys tämän päivän taidetyömarkkinoilla sekä objektiivisia kvalifikaatioita että jatkuvaa itsensä kehittämistä?

Lähteet

Kirjallisuus

- Abbing, H. (2002). *Why are artists poor?* Amsterdam: Amsterdam University Press
- Adler, J. F. (1979). *Artists in Offices*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Books.
- Bydler, C. (2004). *The Global Art World, Inc.* Acta Universitatis Upsaliensis, *Figura Nova Series* 32. Uppsala.
- Corse, S. M. ja Alexander, V. D. (1993). Education and Artists: Changing Patterns in the Training of Painters. *Erikoisnumerossa C. L. Zollars ja M. C. Cantor (toim.) Creators of Culture. Current Research on Occupations and Professions* 8, 101–118.
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class*. New York: Basic Books.
- Freidson, E. (1986). Les professions artistiques comme defi a l'analyse sociologique. *Revue Française Sociologique* 27, 431–443.
- Hautala, K. (1973). *Kuvataiteilijakunnan rakenne ja taloudellinen asema 1970*. Valtion taidehallinnon julkaisuja no 2. Helsinki.
- Kantokorpi, O. (2002). Matriikkelin lumo. *Taide* 5/2002, 3.
- Karhunen, P. (2004a). Kuvan ja median koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus ammatillisen tutkinnon suorittaneista. *Tilastotietoa taiteesta* nro 33. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Karhunen, P. (2004b). Taiteilijakoulutus Suomessa – kehityslinjoja 1960-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa R. Arpo (toim.) *Taiteilija Suomessa*, 37–68. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja 28. Helsinki.
- Karhunen, P. (2005). Musiikin koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus toisen asteen ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista. *Tilastotietoa taiteesta* nro 35. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Karhunen, P. (2006). Tanssin ja teatterin koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus ammatillisen ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista. *Tilastotietoa taiteesta* nro 36. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Karttunen, S. (1988). *Taide pitkä – leipä kapea*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 2. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta ja Valtion painatuskeskus.
- Karttunen, S. (1993). *Valokuvataiteilijan asema*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 15. Helsinki: Painatuskeskus.
- Karttunen, S. (2001). How to make use of census data in status-of-the-artist studies. *Poetics* 28 (4), 273–290.
- Karttunen, S. (2002). Taiteilijan määrittely: Refleksiivisyyden esteitä ja edellytyksiä taidepoliittisessa tutkimuksessa. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 53.
- Karttunen, S. (2004). Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa R. Arpo (toim.) *Taiteilija Suomessa*, 13–36. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja 28. Helsinki.
- Karttunen, S. (2005). Taidetoimikuntalaitoksen kansainväliset avustukset. *Työpapereita* 43. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Kuusisto-Lukkari, K. (2002). [Keskustelua] Matriikkelitaiteesta..... *Taide* 6/2002, 55.
- Kuvataiteilijat 2004*. Helsinki: Suomen Taiteilijaseura/Kustannus Oy Taide.
- Laajoki, L. (2006). Taiteilija-käsityöläinen Aukusti Tuhka taidegrafikan yhteistyöhuonekäytännön rakentajana. Teoksessa J.-H. Tihinen (toim.) *Keskellä marginaalia*, 157–171. *Taidehistoriallisia tutkimuksia* 33. Helsinki: Taidehistorian seura.
- Lagerström, S. (2004). Suomen kulttuuri- ja taideammatit tilastollisessa tarkastelussa 1995–2000. *Cuporen julkaisuja* 3/2004. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.
- Lepistö, V. (1991). *Kuvataiteilija taidemaailmassa*. Helsinki: Tutkijaliitto.

- Levanto, Y. (2005). Romanttinen painajainen. Teoksessa Y. Levanto, O. Naukkarinen ja S. Vihma (toim.) Taiteistuminen, 83–105. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu B 79. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Lönn, R. (2004). Taidepolitiikan ytimessä – Suomen Taiteilijaseura 140 vuotta. Teoksessa Kuvataiteilijat 2004, 8–16. Helsinki: Suomen Taiteilijaseura/Kustannus Oy Taide.
- Mangset, P. (2004). “Mange er kalt, men få er utvalgt”. Rapport nr 215. Telemarksforsking-Bø.
- Menger, P.-M. (2001). Artists as workers. *Poetics* 28, 241–254.
- Menger, P.-M. (2002). *Portrait de l’artiste en travailleur*. Paris: Seuil.
- Moulin, R. ym. (1985). *Les Artistes*. Paris: La documentation française.
- Reitala, A. (1991). Kansallisuus ja kansainvälisyys Suomen kuvataiteen ongelmana. Teoksessa S. Heiskanen (toim.) Nuori taide, 371–377. Helsinki: Hanki ja jää.
- Rensujeff, K. (2003). Taiteilijan asema. Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilta. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja 27. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Rensujeff, K. (2004). Taiteellinen työ ja toimeentulo. Teoksessa R. Arpo (toim.) Taiteilija Suomessa, 101–128. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja 28. Helsinki.
- Saraste, L. (2005). Stars from TaiK? *Photographic Education in Finland*. *Konsthistorisk Tidskrift* 74 (2), 96–107.
- Sihvonen, J. R. (1975). Ammattivalokuvaajatutkimus. Valtion taidehallinnon julkaisuja n:o 4. Helsinki.
- Sumu, R.-L. (1971). Suomen kuvataiteilijat. Teoksessa Taide 71. Helsinki: Suomen Taiteilijaseura.
- Suomen Taiteilijat (2003). Suomen taiteilijat, Finlands konstnärer r.y. 35 vuotta: matrikkeli 2003. Toimituskunta Jaakko Ahopalo et al. Karkkila: Suomen Taiteilijat r.y.
- Trefoil, T. (toim.) (2005). Viipurin taiteilijaseura 1930–2005. Helsinki: Viipurin Taiteilijaseura.
- Tuhkanen, T. (1988). Taiteilijana Turussa. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 3. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Vuolanne, M. (1980). Suomalaisen kuvaamataiteen lähdehakemisto. Pori: Lähetysten kirjapalvelu.
- Willner-Rönholm, M. (1987). Kvinnliga elever vid Åbo ritskola läsåret 1950–1951. Taidehistoriallisia tutkimuksia 10. Helsinki.
- Willner-Rönholm, M. (1996). Taidekoulun arkea ja unelmia. Turun piirustuskoulu 1830–1981. Turku: Turun maakuntamuseo – Turun taidemuseo.

Haastattelut

- Juhani Järvinen, Imatran taidekoulu 17.1.2006 (puhelu)
- Raakel Kuukka, Valokuvataiteilijoiden liitto, Helsinki 11.5.2006 (puhelu)
- Elena Näsänen, Suomen Taiteilijaseura, Helsinki 10.5.2006 (käsikirjoituksen palautekeskustelu)
- Tutta Palin, Turun yliopisto/Suomen Akatemia, Helsinki 7.5.2006 (käsikirjoituksen palautekeskustelu)

Internet-lähteet

- Muu ry:n verkkosivut: <http://www.muu.fi>
- Suomen Kuvanveistäjäliiton verkkosivut: <http://www.artists.fi/sculptors>
- Suomen Taidegraafikoiden verkkosivut: <http://www.taidegraafikot.fi>
- Suomen Taiteilijaseuran verkkomatrikkeli: <http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi>
- Taidemaalariliiton verkkosivut: <http://www.artists.fi/painters>
- Tilastokeskuksen sijoittumispalvelu: <http://www.stat.fi/tup/sijoittumispalvelu>
- Valokuvataiteilijoiden liiton verkkosivut: <http://www.hippolyte.fi>

Facts about the Arts
Publication no. 37
The Arts Council of Finland
Helsinki 2006

Sari Karttunen

Educational profiles of visual artists

Professional studies in Finland and abroad

English Summary

Scope of and Background to the Study

This publication reports the findings of a survey pertaining to the level of professional training among visual artists in Finland. It is based on data gained from the registers of visual artists published by the Artists' Association of Finland (AAF). Established in 1864, the AAF is the umbrella organisation for the nationwide visual artists' occupational organisations.

The study has been conducted as a background survey for the project 'Young artists on the threshold of internationalisation'. Young is here understood to mean aged 35 or less, and the focus is on visual artists defined widely to include not only the traditional categories of painters, sculptors and graphic artists but also artist photographers, media, video, action, performance, community and environmental artists. The project maps out changes in the job and identity of visual artists due to globalisation as well as other major trends in late modern society and post Fordist working life.

The study also serves the project 'Artists' professional training' which has been carried out at the Research Unit of the Arts Council of Finland since 2002 and will be concluded in 2006. Providing data on the overall training careers of visual artists, it functions as a case study for the project. Such information is not available from official statistics which are limited solely to the highest level of training obtained, as are most questionnaire-based surveys of artists.

Main Research Questions

The study set out to tackle the following questions:

- *How do the levels and places of training for visual artists vary according to age, gender and specialisation?*
- *How common are foreign studies among visual artists, and how does this vary according to age, gender and specialisation?*
- *In which foreign countries have visual artists studied, and how does their geographical orientation vary according to age, gender and specialisation?*
- *What is the training profile of young visual artists in particular?*

Data and Methods

The project on the internationalisation of young artists is based in its entirety on several types of data and methods: documents and registers, exhibition catalogues, press articles, and interviews. The strategy is initially to approach the topic indirectly, and not to interview artists until the theme frame has been specified on the basis of an analysis of data gathered unobtrusively.

Previously, another background study was completed on artists who had applied for and received travel and residence allowances from the Arts Council of Finland between 2000 and 2004. In that study, grant registers were used as the main source of data.

The data for the current study were taken from the registers published by The Artists' Association of Finland. These registers are of the Who's who type in content and form, and are based on information gathered from individual artists by means of questionnaires. Two recent AAF registers were utilised: one released in traditional book form in 2004 (*Kuvataiteilijat 2004*), and the other launched on the Internet in January 2006 (*Visual Artists' Internet Registry*).

The AAF currently represents five professional medium-based unions of individual artists: The Finnish Painters' Union, The Association of Finnish Sculptors, The Society of Finnish Graphic Artists, The Union of Artist Photographers, and The Artists' Association MUU ('Other'). The last two organisations were founded in the late 1980s and joined the AAF in 1994 and 2001 respectively. The AAF also includes The Union of Finnish Art Associations which comprises 40 local associations.

Methodologically, the representativity of the AAF registries is of crucial importance for the reliability and validity of the study. It is necessary not only to count the response rate among the members of artists' organisations, but also to evaluate the correspondence between the membership and the total population of people who practice visual art as their job in

Finland; union members are automatically admitted to the registries, while outsiders have to submit an application and are pruned by a special jury.

Study Population and Representativity

The study population consisted of 1,986 artists, of whom 90 per cent were either full or candidate members of the five nation-wide artists' organisations. Representation varied between 64 per cent for The Union of Artist Photographers and 87 per cent for The Society of Finnish Graphic Artists (Table 1). Half the study population were Painters, while Artist Photographers remained the smallest specialisation with an eight per cent share (memberships overlap to some extent).

Table 1. Representation of artists' organisations in the study population based on the FAA registries (N=1 986)

Organisation	Total membership 2004*	Number in study population	Represented in study population, %	Share of study population, %
The Finnish Painters' Union	1,279	985	77	50
The Association of Finnish Sculptors	343	296	86	15
The Society of Finnish Graphic Artists	334	292	87	15
The Artists' Association MUU	357	257	72	13
The Union of Artist Photographers	247	157	64	8

* Both full and candidate members. An artist may belong to several organisations.

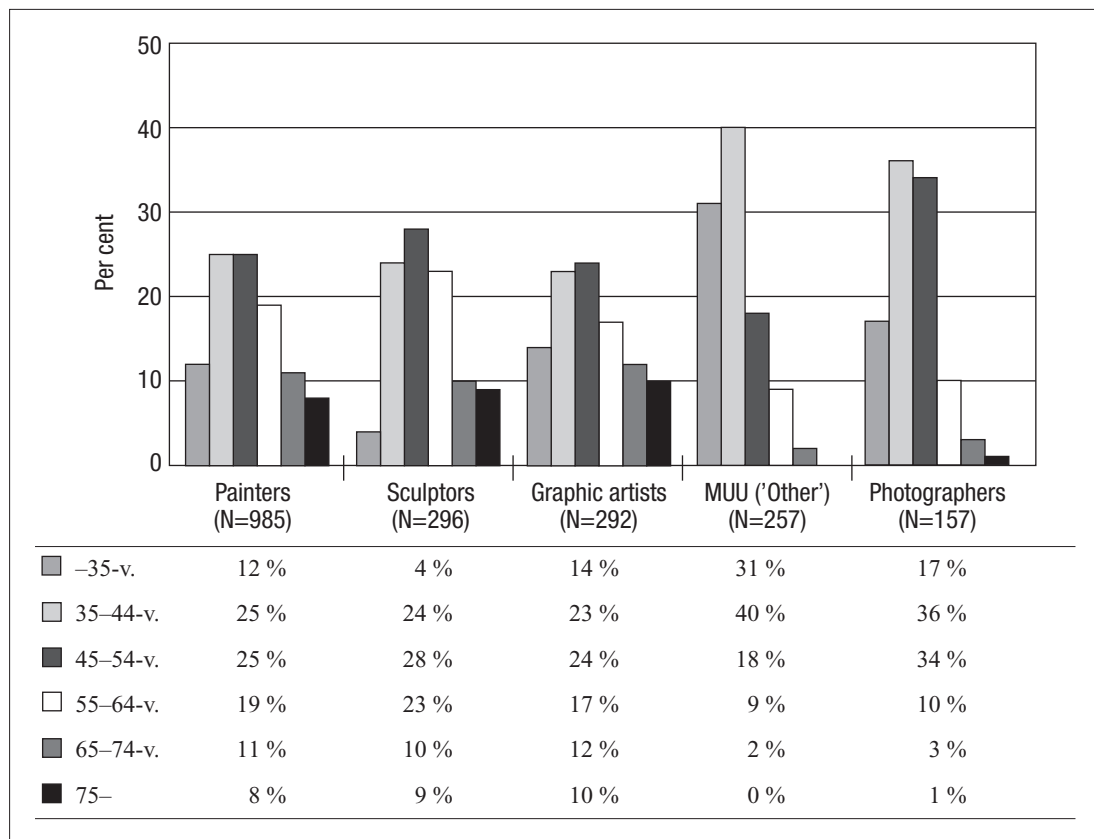
The gender distribution among the study population was relatively even, the proportion of females being 52 per cent and that of males 48 per cent. The share of females grew constantly towards the youngest age groups (from 38% among those over 65 years of age to 67% among those under 35 years) (Table 2).

Table 2. Study population by gender and age group

Age group (years)	Women	%	Men	%	Total	%
Less than 35	165	67	82	33	247	100
35–44	290	59	202	41	492	100
45–54	259	51	253	49	512	100
55–64	169	47	191	53	360	100
65–74	79	38	131	62	210	100
75 or over	62	38	103	62	165	100
Total	1,024	52	962	48	1,986	100

Over two-thirds (69%) of the population were between 35 and 65 years of age; the share of young people remained at 12 per cent, while nearly one fifth had passed the general retirement age for Finns. The average age of the population was 51 years, but the age distribution varied considerably according to specialisation (Figure 1). Members of the long-established unions were on average older (Painters 51, Sculptors 53 and Graphic Artists 52 years) than those of the newcomers (Artist Photographers 45 and MUU Artists 41 years). Women averaged 49 and men 54 years of age.

Figure 1. The study population, by organisation and age group (N=1,986), %

The youngest generation among the population, who were of special interest in the study, differed from the average in terms of gender, as was already mentioned, and affiliation as well. Every single artist aged 35 or less was either a full or a candidate member of at least one nationwide artists' organisation. According to the AAF, only a few applications by non-members within this age group were submitted, thus severe pruning by the jury did not explain their absence. The union distribution among the population varied a lot according to age. Two-fifths (40%) of the youngest generation were members of the newly established organisations MUU and Artist Photographers (20% of the total population).

The response rate among union members was on the whole better than is usual in research questionnaires. Among the study population, however, the representation of the youngest age group was lower than average for most unions. This was in part due to the fact that a selection of candidate members was listed in an appendix with a minimum of details to save space in the book-form register. As no data on training for these artists were given, they had to be removed from the study population. All unions except for The Artists' Association MUU ('Other') have candidate members.

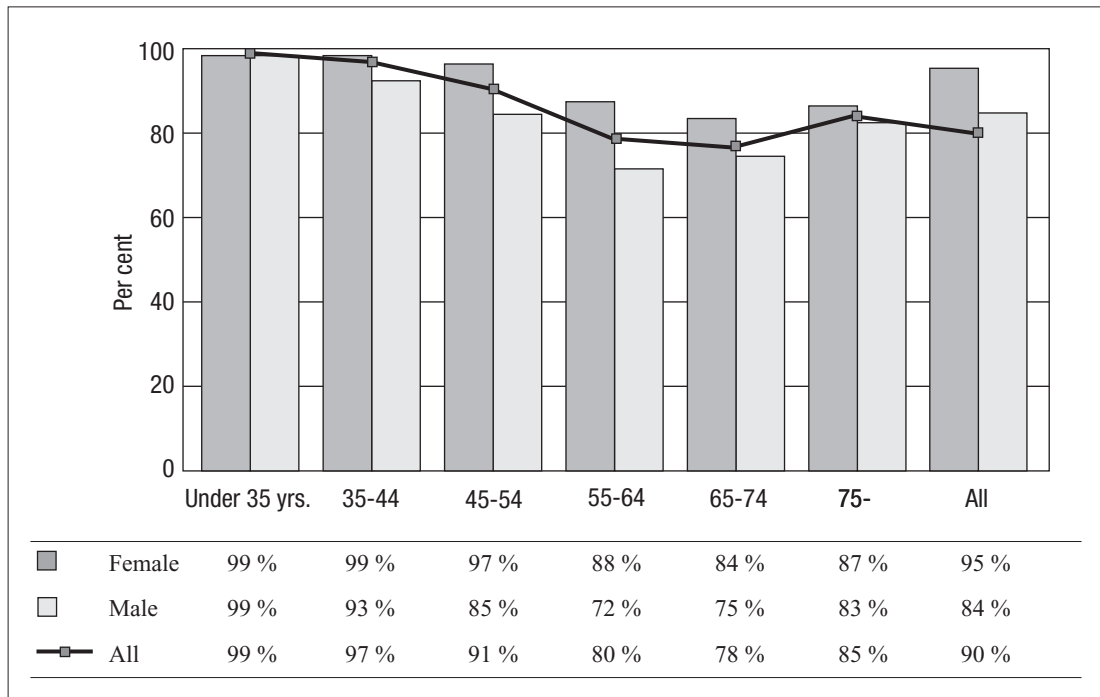
Moreover, the absolute number of young artists, only about 360 (including those in the appendix), represented in the AAF registers remained low taking into account the fact that altogether 300–400 persons graduate from secondary, polytechnic and university level education in the visual arts each year. Some of them, of course, find employment outside the art sector, and have no reason to affiliate themselves with the AAF. A few may refrain from making the application, not deeming themselves to be mature artists yet. Nonetheless, it is obvious that a number of practising young artists prefer to remain non-organised, and hence fall outside the scope of this study. There are some indications that interest in traditional forms of organisation is declining among young artists (as is the case among the young in general), but there is no accurate information available on the topic.

Main findings

Nine out of ten artists in the study population had obtained some professional training in visual art (including related fields, such as architecture and design) (Figure 2). As many as 86 per cent of artists had studied in Finland and 25 per cent abroad (21% in both). The level of training varied between age groups so that it grew constantly from the second oldest generation (78%) to the youngest in which it approached one hundred per cent (99%); the oldest generation resembled the middle-aged with an 85 per cent share. In all age groups except the youngest, women showed a higher

level of training than men. There was some variation in the level of training across specialisation; the percentage of autodidacts varied between six for Graphic Artists and 18 for Artist Photographers. Male photographers, in particular, had a lower than average level of training in art (72%), while their female colleagues were highly educated (98%).

Figure 2. Training in art obtained by the study population by gender and age group (N=1,986), %

Training acquired abroad turned out to be supplementary rather than substitutive. Actually, only three per cent of the study population had studied solely abroad, moreover there were several immigrants among them (Figure 3). Among the youngest generation the percentage of artists with foreign training was as high as 41, but only one per cent of them had studied exclusively abroad; 43 per cent of females as against 37 per cent of males within this age group had studied abroad.

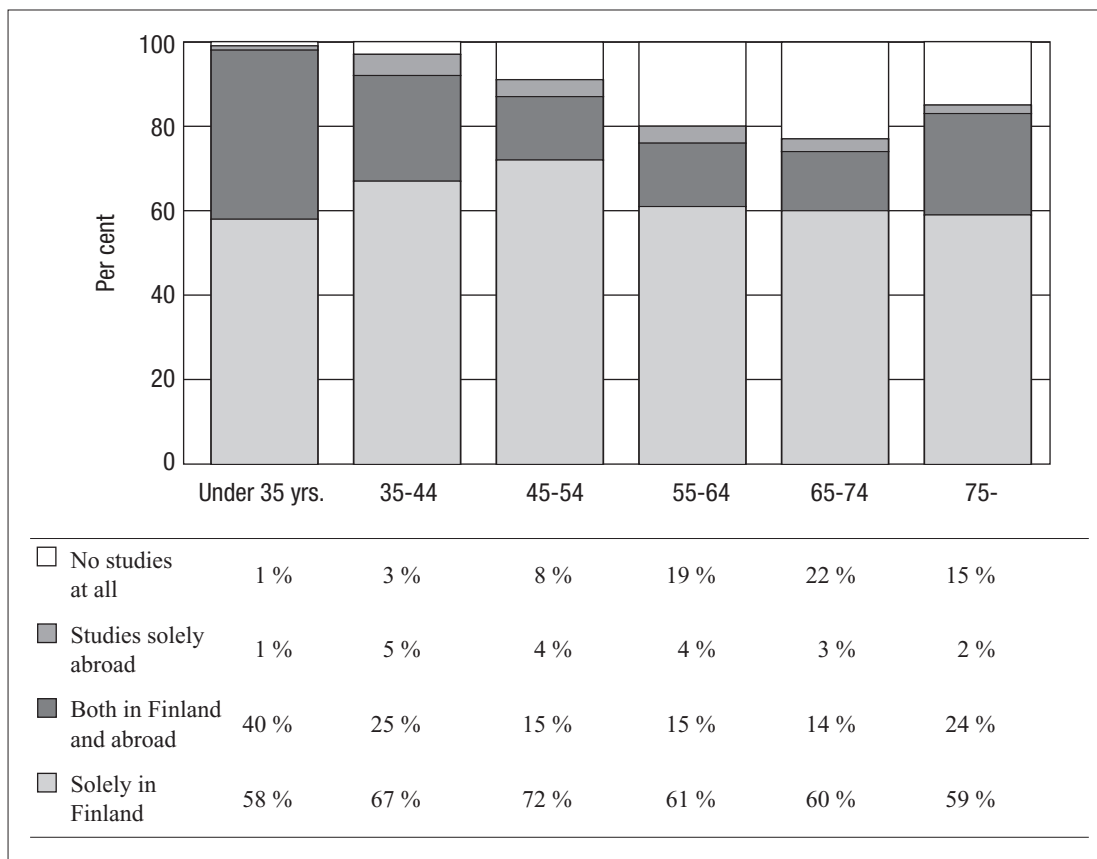
France was the most popular individual country in which Finnish artists have travelled to acquire tuition, Britain came second and Sweden third. The availability of European Union exchange programmes was reflected on the choices of the youngest generation, for whom Britain came first, France second and Germany third. The United States emerged as second or third on the lists of the middle-aged artists (age groups 35–44, 45–54 and 45–64).

Almost a third (31%) of the study population had been trained at the Academy of Fine Arts in Helsinki. Its share varied according to age group so that only 27 per cent of the youngest generation but as many as 41 per

cent of the oldest generation had studied there. There were significant differences between affiliations as well; for the other unions except for Artist Photographers the percentage of Academy students varied between 27 and 43. Only four per cent of photographers had studied at the Academy, while 55 per cent had attended the University of Art and Design Helsinki. This university came second for the total population with a 25 per cent share, and the Free Art School of Helsinki, specialising in painting, came third with a 15 per cent share. Among the youngest generation, the polytechnics launched in the 1990s showed a considerable share, several of their art departments being based on established, formerly independent art schools, e.g., the Turku Polytechnic Arts Academy or the Lahti Polytechnic Institute of Fine Arts.

Three-quarters (74%) of the youngest generation of visual artists had achieved a tertiary level degree in art either in Finland or abroad. Two in five young artists had taken (at least) a Master's degree.

Figure 3. Training in art by the study population, by age group and country (Finland/abroad) (N=1,986), %

Discussion and Conclusions

Compared with the findings of earlier studies from the 1970s and 1980s, the data show a considerable increase in the educational level of Finnish visual artists. The proportion of practitioners with training in their own field is currently very high in visual art, perhaps even the highest of all art forms (except for architecture). Recent studies, however, also show that the effect of training on income level is exceptionally weak in visual art and that the median income for visual artists actually remains the lowest among all artists in Finland. Why do visual artists, then, choose to spend so many years at art schools? Firstly, formal degrees may be precious in arts-related (typically teaching) and non-artistic jobs at which visual artists work to finance their practice. It is also safe to assure that young artists, who face stiff competition in the over-crowded field, seek for further incubation in art schools. These institutions moreover provide working space and other resources, including social networks which have a crucial role in the formation of reputation and which also spread information on job opportunities. Access to foreign exchange programmes is also gained through art schools.

The findings point strongly to the conclusion that formal qualifications have become a requirement for the occupation of visual artist in Finland. Even though the job is not closed by means of degrees or diplomas, the level of autodidacts has dropped to one tenth and is practically zero for the youngest generation. Within the study population, this may reflect the entry criteria of the artists' organisations which nowadays emphasise art school attendance in addition to artistic level evidenced by works and exhibitions.

An issue raised for further research is the status of The Artists' Association of Finland and its member organisations within the visual arts field. The AAF Registry, which was used here as the main source of data, may be interpreted as an attempt at monopolisation of the occupation and guarding of its boundaries. Published since 1943, the Registry still plays a significant role in the art market, but its function among artists calls for further inquiry, especially when it comes to the youngest generation and those interested in the non-traditional media and types of artistic activity. One of the recent changes in the artistic field is supposedly the weakening power of established domestic gate-keepers.

Liite 1. Aineistossa käytetty ikäpolvijako

Matrikkeli taiteilijat jaettiin kuuteen ikäpolveen, jotta päästäisiin tarkastelemaan iän ja koulutustason välistä yhteyttä. Nuorinta ja vanhinta polvea lukuun ottamatta jako on tehty käytännössä syntymävuosikymmenen perusteella. Vanhimmassa polvessa on sekä 1910-että 1920-luvulla syntyneitä, nuorimmassa taas 1970-luvun lisäksi pari 1980-luvulla syntynyttä. Rajoja ei ole vedetty jaettujen kokonaisyhteiskunnallisten kokemusten tai taidealan oman kehityksen pohjalta, jolloin voitaisiin käyttää sukupolven käsitettä.

Taidekeskustelussa puhutaan usein eri vuosikymmenten sukupolvista, millä viitataan taiteilijoihin, jotka ovat lanseeranneet tai edustaneet keskeisesti tuolloin leimaa antanutta tyylisuuntausta. Tällöin kyse on debyytin tai aseman vakiinnuttamisen vuosikymmenestä eikä syntymäajankohdasta, kuten tässä julkaisussa käytetyssä jaottelussa.

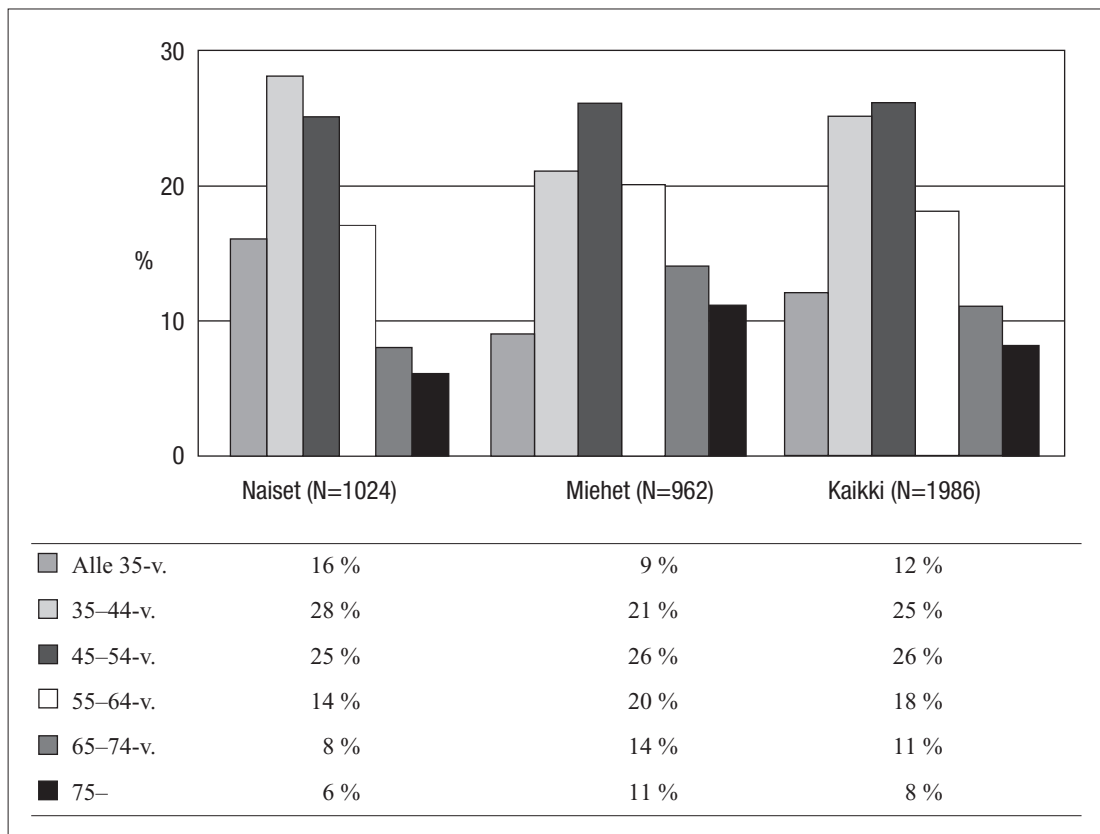
Ikäpolvi	Syntymävuodet
Alle 35-vuotiaat	1970–
35–44-vuotiaat	1960–1969
45–54-vuotiaat	1950–1959
55–64-vuotiaat	1940–1949
65–74-vuotiaat	1930–1939
75-vuotiaat ja vanhemmat	–1929

Liite 2. Tutkimusaineisto sukupuolen ja ikäpolven mukaan

Liitetaulukko 1. Tutkimusaineiston ikäpolvet sukupuolen mukaan

Ikäpolvi	Naiset	%	Miehet	%	Kaikki	%
Alle 35-v.	165	67	82	33	247	100
35–44-v.	290	59	202	41	492	100
45–54-v.	259	51	253	49	512	100
55–64-v.	169	47	191	53	360	100
65–74-v.	79	38	131	62	210	100
75 tai yli	62	38	103	62	165	100
Kaikki	1 024	52	962	48	1 986	100

Liitekuvio 1. Tutkimusaineiston naiset ja miehet ikäpolven mukaan, %

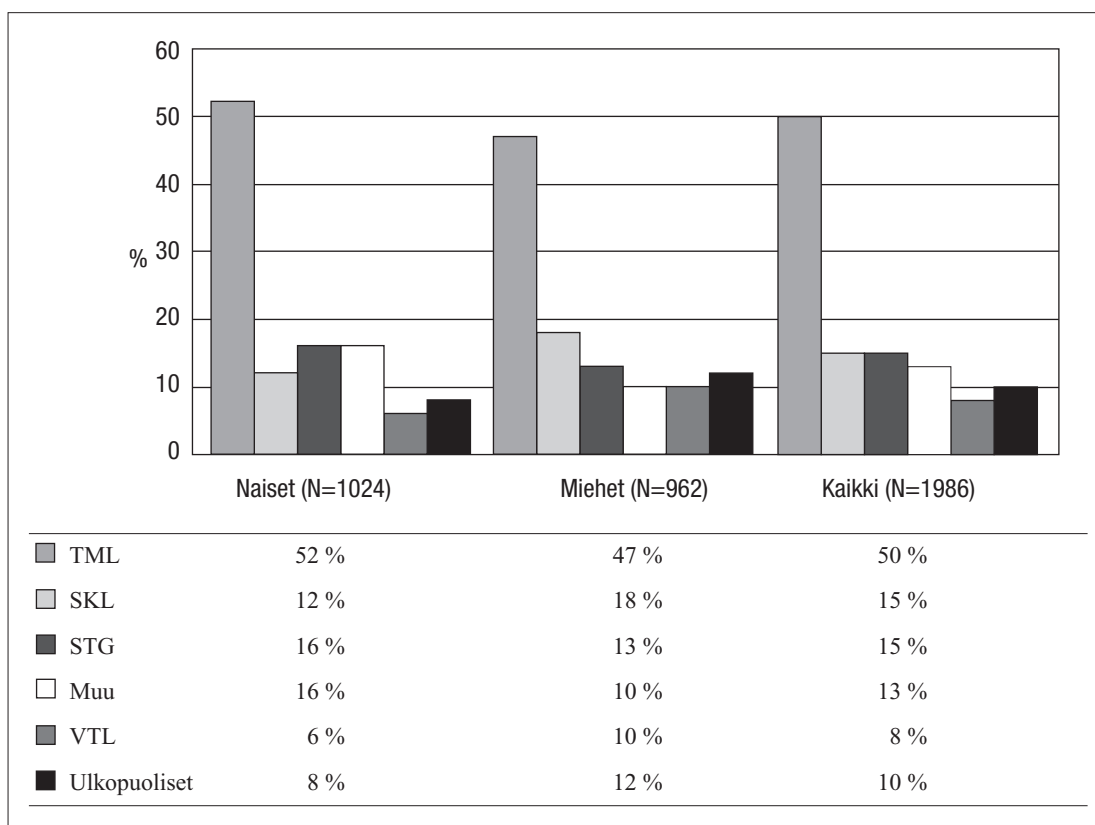
Liite 3. Tutkimusaineisto sukupuolen ja ammattijärjestön mukaan

Liitetaulukko 2. Tutkimusaineiston ammattijärjestöt sukupuolen mukaan

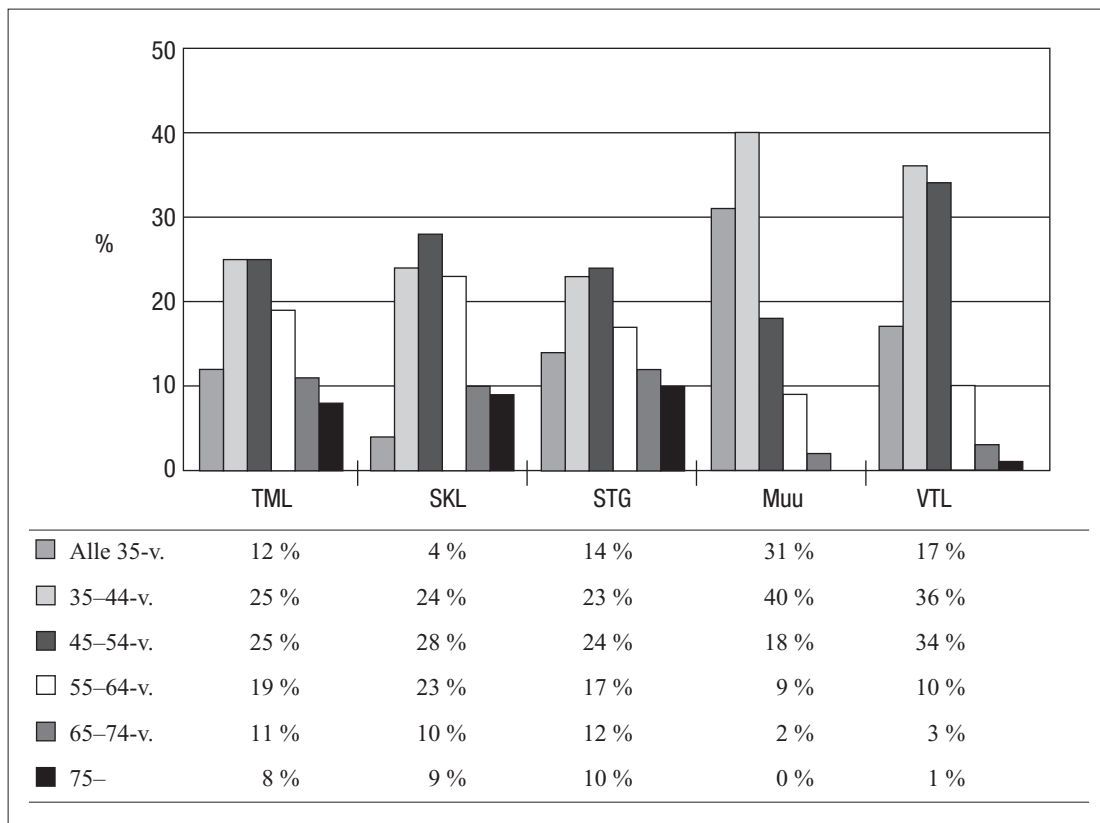
Järjestö	Naiset	%	Miehet	%	Kaikki	%
TML	536	54	449	46	985	100
SKL	127	43	169	57	296	100
STG	165	57	127	43	292	100
Muu	165	64	92	36	257	100
VTL	62	39	95	61	157	100
Ulkopuoliset	81	40	120	60	201	100
Kaikki	1 024	52	962	48	1 986	100

Huom! Sama henkilö voi kuulua useaan järjestöön.

Liitekuvio 2. Tutkimusaineiston naiset ja miehet ammattijärjestön mukaan, %

Liitekuvio 3. Tutkimusaineiston ammattijärjestöt ikäpolvittain, %

Liite 4. Tutkimusaineiston opiskelumaat ikäpolven ja ammattijärjestön mukaan

Liitetaulukko 3. Tutkimusaineiston opiskelumaat ikäpolvittain (N=1986)

Maa	Alle 35-v.	35–44-v.	45–54-v.	55–64-v.	65–74-v.	75 tai yli	Kaikki
	lkm	lkm	lkm	lkm	lkm	lkm	lkm
Alankomaat	8	11	6	1	1	–	27
Australia	–	1	1	–	–	–	2
Belgia	6	2	1	–	–	–	9
Britannia	17	30	7	8	2	–	64
Bulgaria	–	–	2	1	–	–	3
Chile	–	–	–	1	1	–	2
Egypti	–	1	–	1	–	–	2
Espanja	7	6	3	–	1	1	18
Etelä-Afrikka	–	1	–	–	–	–	1
Etiopia	–	1	–	–	–	–	1
Indonesia	–	1	–	–	–	–	1
Irlanti	–	1	–	–	–	–	1
Islanti	4	1	–	–	–	–	5
Israel	–	–	2	–	–	–	2
Italia	6	10	7	13	6	5	47
Itävalta	–	3	1	2	3	1	10
Japani	–	1	2	–	–	–	3
Kanada	1	–	–	1	–	–	2
Kiina	–	1	–	1	–	–	2
Kreikka	1	–	–	–	–	–	1
Kuuba	1	–	–	–	–	–	1
Liettua	1	–	–	–	–	–	1
Meksiko	–	1	–	1	–	–	2
Norja	3	4	1	–	–	2	10
Puola	3	3	3	2	–	–	11
Ranska	12	13	7	9	15	23	79
Romania	–	–	1	–	–	1	2
Ruotsi	10	12	20	8	5	6	61
Saksa	11	12	–	2	1	–	26
BRD	–	2	4	3	–	–	9
DDR	–	–	1	–	–	1	2
Singapore	–	–	–	1	–	–	1
Sveitsi	1	1	–	1	1	1	5

Maa	Alle 35-v.	35–44-v.	45–54-v.	55–64-v.	65–74-v.	75 tai yli	Kaikki
	lkm	lkm	lkm	lkm	lkm	lkm	lkm
Tanska	3	4	1	3	2	2	15
Tšekki	2	3	1	–	–	–	6
Tšekkoslovakia	–	1	1	2	–	–	4
Turkki	–	–	2	–	–	–	2
Unkari	1	3	4	1	1	1	11
Neuvostoliitto	–	4	15	6	3	5	33
Venäjä	3	2	2	1	–	–	8
Vietnam	1	–	–	–	–	–	1
Viro	6	7	5	–	2	–	20
Yhdysvallat	5	21	13	11	3	5	58
<i>N</i>	247	492	512	360	210	165	1 986
Eri maita kpl	23	31	26	23	15	13	43

Liitetaulukko 4. Tutkimusaineiston opiskelumaat ammattijärjestöittäin (N=1986)

Maa	TML	SKL	STG	Muu	VTL	Ulkop.	Kaikki
	lkm	lkm	lkm	lkm	lkm	lkm	lkm
Alankomaat	13	5	2	6	3	1	27
Australia	1	1	–	–	–	–	2
Belgia	6	1	1	3	–	–	9
Britannia	21	6	7	31	11	3	64
Bulgaria	2	1	–	–	–	–	3
Chile	1	–	1	–	–	1	2
Egypti	2	–	–	–	–	–	2
Espanja	11	1	4	3	1	1	18
Etelä-Afrikka	1	–	–	–	–	–	1
Etiopia	1	–	–	–	–	–	1
Indonesia	1	–	–	–	–	–	1
Irlanti	1	–	–	–	–	–	1
Islanti	1	–	1	3	–	–	5
Israel	–	–	–	–	–	2	2
Italia	26	12	6	5	1	3	47
Itävalta	3	1	3	2	–	2	10
Japani	2	–	1	–	–	–	3
Kanada	–	1	–	1	–	–	2
Kiina	2	–	–	–	–	–	2
Kreikka	1	–	–	–	–	–	1
Kuuba	1	–	–	–	–	–	1
Liettua	1	–	–	–	–	–	1

Maa	TML lkm	SKL lkm	STG lkm	Muu lkm	VTL lkm	Ulkop. lkm	Kaikki lkm
Meksiko	1	–	1	–	–	–	2
Neuvostoliitto	18	4	6	2	1	4	33
Venäjä	4	1	3	2	–	–	8
Norja	8	–	1	1	–	2	10
Puola	5	3	3	3	1	–	11
Ranska	47	10	14	7	1	8	79
Romania	1	–	2	–	–	–	2
Ruotsi	23	10	9	12	5	9	61
Saksa	18	2	–	7	3	1	26
BRD	6	–	1	–	–	2	9
DDR	–	1	1	–	–	–	2
Singapore	1	–	–	–	–	–	1
Sveitsi	1	2	–	1	1	1	5
Tanska	7	2	3	2	1	1	15
Tšekki	3	3	–	2	–	–	6
Tšekkoslovakia	2	–	–	–	1	1	4
Turkki	1	1	1	–	–	–	2
Unkari	5	1	4	1	–	2	11
Vietnam	–	–	–	1	–	–	1
Viro	9	2	5	6	–	–	20
Yhdysvallat	37	6	4	14	5	4	58
<i>N</i>	985	296	292	257	157	201	1 986
Eri maita kpl	39	23	24	22	13	18	43

Tilastotietoa taiteesta -sarjan (ISSN 0788-0278) julkaisut: Facts about the arts series:

- no 1 Ritva MITCHELL & Eeva-Sisko VEIKKOLA: Yritysten tuki taiteille 1987. (Company support for the arts in Finland in 1987. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1990. ISBN 951-47-3719-9.
Tilastokeskus. Helsinki 1990. ISBN 951-47-3719-9.
- no 2 Paula KARHUNEN. Läänien taidetoimikunnat taiteen tukijoina. (Regional arts councils as supporters of the arts in Finland. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1990. ISBN 951-47-4034-3.
- no 3 Esa RANTANEN. Säätiöiden tuki taiteille. (Foundations as supporters of the arts in Finland. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1990. ISBN 951-47-4053-X.
- no 4 Esa RANTANEN: Arvostelijat ja apurahat. (Critics and state grants. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4054-8.
- no 5A Kyllikki KIVEKÄS: Alueoopperat ja yleisöt. (Regional operas and their audiences. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4055-6.
- no 5B Pekka OESCH: Alueoopperoiden toiminta ja talous 1979-1988. (Regional operas: functioning and financing 1979-1988. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-5494-8.
- no 6 Sari KARTTUNEN: Valtion valokuvataiteen tuki vuosina 1980-1991. (State support for photographic art in Finland 1980-1991. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-5659-2.
- no 7 Timo CANTELL: Musiikkijuhlien yleisöt – Kaustinen, Kuhmo, Viitasaari. (The Audiences of Finnish Music Festivals - Kaustinen Folk Music Festival, Kuhmo Chamber Music Festival, Viitasaari – Time of Music. English Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1993. ISBN 951-47-7752-2.
- no 8 Pekka OESCH : Yritysten tuki taiteille 1990. (Company support for the arts in Finland in 1990. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1993. ISBN 951-47-6092-1.
- no 9 Paula KARHUNEN: Teatterikoulutus ja työmarkkinat. (Theatre training and the labour market. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1994. ISBN 951-47-9570-9.
- no 10 Sari KARTTUNEN: Taideteollinen korkeakoulutus ja työmarkkinat. (Art and design training and the labour market. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1994. ISBN 951-47-9839-2.
- no 11 Pekka OESCH: Yritysten tuki taiteille 1993 & taiteen tuen vaihtelut vuosina 1984-93. (Company support for the Arts in Finland in 1993 and changes in support during the period 1984-93. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1995. ISBN 951-53-0555-1.
- no 12 Paula KARHUNEN & Annikki SMOLANDER: Tanssitaiteilija lähikuvassa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1990-luvun vaihteessa. (The social and economic position of Finnish dance artists. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1995. ISBN 951-53-0621-3.

- no 13 Mari YLÄ-SANKOLA: Lastenkulttuuri ja apurahat. Taiteen keskustoimikunnan tuki lastenkulttuurille 1988-1995. (Children's culture and state grants. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1995. ISBN 951-53-0623-X.
- no 14 Timo CANTELL: Kaupunkifestivaalien yleisöt. Kuopio Tanssii ja Soi, Tampereen Teatterikesä, Turun musiikkijuhlat, Ruisrock. (City festival audiences in Finland. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1996. ISBN 951-53-0896-8.
- no 15 Pekka OESCH: Julkiset kulttuurimäärärahat 1994. (Public expenditure on the arts and culture in Finland 1994. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1996. ISBN 951-53-0941-7.
- no 15a Pekka OESCH: Julkiset kulttuurimäärärahat 1994. 2. tarkistettu p. (Public expenditure on the arts and culture in Finland 1994. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1997. ISBN 951-53-1510-7.
- no 16 Paula KARHUNEN: Kuvataiteen korkeakoulutus ja työmarkkinat. Selvitys Suomen Taideakatemian koulussa ja Kuvataideakatemiassa opiskelleiden työtilanteesta ja tyytyväisyydestä koulutukseen. (Training in the Fine Arts Academy and the labour market. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1996. ISBN 951-53-1012-1.
- no 17 Pekka OESCH: Musiikkiteollisuus Suomessa. Rakenne, työllisyys ja talous. (The music industry in Finland. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1998. ISBN 951-5253-01-5.
- no 18 Paula KARHUNEN: Musiikkialan korkeakoulutus ja työmarkkinat. Selvitys Sibelius-Akatemiassa opiskelleiden työtilanteesta ja koulutustyytyväisyydestä. (Training at the Sibelius Academy and the Labour Market. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta, Sibelius Akatemia. Helsinki 1998. ISBN 952-5253-05-8.
- no 19 Timo CANTELL: Yleisfestivaalien yleisöt – Helsingin Juhlaviikot, Joensuun Laulujuhlat. (Festival audiences in Finland: Helsinki Festival, Joensuu Festival. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1998. ISBN 952-5253-08-2.
- no 20 Pekka OESCH: Yritysten tuki taiteille 1996. (Company support for the arts and heritage in Finland in 1996. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1998. ISBN 952-5253-09-0.
- no 21 Merja HEIKKINEN ja Auli IRJALA: Taideteollisuuden ja sarjakuvan ammattilaisten työtilanne ja kansainvälinen toiminta. Raportti kyselytutkimuksesta Ornamon, Grafian ja Sarjakuvantekijät ry:n jäsenille. (Working conditions and international activities of professionals in design and comics. Survey of the members of artists' organizations in the fields of design and comics. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-10-4.
- no 22 Virpi MINKKINEN: Taiteellinen työ ja apurahat. Tutkimus valtion apurahan saajista. (Artistic work and grants. A survey of state grant recipients. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-12-0.
- no 23 Pekka OESCH: Säätiöiden tuki taiteille 1993 ja 1997. (Foundations as supporters of the arts. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-13-19.
- no 24 Pekka OESCH: Kulttuuri- ja taideyhdistysten rakennemuutos. (Finnish cultural and art associations in transition in the 1990s. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2000. ISBN 952-5253-21-X.

- no 25 Ilkka HEISKANEN: Kulttuurin julkinen rahoitus Suomessa – tilastot ja todellisuus. Rahoitustilastojen käyttökelpoisuudesta ja 1990-luvun rahoitustilanteesta taide- ja kulttuurilaitosten kannalta. (Public financing of the arts and culture - statistics and reality in Finland. Methodological issues and identification of the 1990s turning points that re-shaped the conditions of cultural and art institutions. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2000. ISBN 952-5253-23-6.
- no 26 Tiia KURKELA: Hyvinvointivaltion lippuluukulla. Teattereiden ohjelmistopoliittiset ja taloudelliset selviytymiskeinot rahoitusympäristön muutoksissa. (Finnish theatres at the box office of a welfare state. Repertoire changes and managerial strategies of adaptation in the new era of financing. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2000. ISBN 952-5253-18-X.
- no 27 Pekka OESCH: Yritysten tuki taiteille 1999. (Company support for the arts and heritage in Finland 1999. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2001. ISBN 952-5253-18-X.
- no 28 Ilkka HEISKANEN: Muuttuivatko laitokset, miksi ja miten? Taide- ja kulttuurilaitosten institutionaalinen muutos 1990-luvulla. (Performing to the tunes of institutional change. Strategies of Finnish cultural and arts institutions under the new conditions of late 1990s. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2001. ISBN 952-5253-36-8.
- no 29 Ilkka HEISKANEN: Public financing of the arts and culture: Statistics and reality in Finland. Methodological issues and identification of the 1990s turning points that re-shaped the conditions of cultural and art institutions.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2002. ISBN 952-5253-32-5.
- no 30 Pekka OESCH: Valtion tuki kulttuurille 2001. Opetusministeriön hallinnonalan määrärahat. (State support for culture in 2001. Cultural appropriations provided by the Ministry of Education. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2002. ISBN 952-5253-43-0.
- no 31 Timo CANTELL: Nykytanssin yleisöt. Tutkimus Tanssiareena 2000-festivaalin kävijöistä. (The audience of contemporary dance in Finland. A study on the audience of the contemporary dance festival Dance Arena 2000. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2003. ISBN 952-5253-46-5.
- no 32 Pekka OESCH: Kulttuuriyhteisöjen harkinnanvarainen tuki. Valtionavustusjärjestelmän muutokset ja yhteisöjen toimintamahdollisuudet. (Discretionary aid to cultural organisations. Changes in the Government transfer system and opportunities of organisations. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2004. ISBN 952-5253-49-X.
- no 33 Paula KARHUNEN: Kuvan ja median koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus ammatillisen tutkinnon suorittaneista. (From visual and media training to the labour market. Survey on the situation of graduates. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2004. ISBN 952-5253-50-3.
- no 34 Pekka OESCH: Yritysten tuki taiteille 2003 ja tuen muutokset 1993–2003. (Company support for the arts and heritage in Finland in 2003 and changes in the support 1993–2003. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2005. ISBN 952-5253-53-8.
- no 35 Paula KARHUNEN: Musiikin koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus toisen asteen ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista. (Music graduates on the labour market. Survey on Finnish music graduates from secondary and polytechnic level education. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2005. ISBN 952-5253-56-2.

- no 36 Paula KARHUNEN: Tanssin ja teatterin koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus ammatillisen ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista. (Finnish dance and theatre graduates on the labour market. Survey on graduates from secondary and polytechnic level education. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2006. ISBN 952-5253-58-9.
- no 37 Sari KARTTUNEN: Kuvataiteilijoiden koulutusurat. Ammattiopinnot Suomessa ja ulkomailla. (Educational profiles of visual artists. Professional studies in Finland and abroad. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2006. ISBN 952-5253-60-0.

Muut julkaisusarjat

Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja
Työpapereita
Tilastotiedote

Toimitus

Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikkö

Tilaukset ja tiedustelut

Taiteen keskustoimikunta
Tutkimusyksikkö

Maneesikatu 7, PL 293, FIN-00171 Helsinki, Finland
tel. +358 9 1607 7066, fax. +358 9 1607 7069
tkt-kirjasto@minedu.fi

www.taiteenkeskustoimikunta.fi | www.artscouncil.fi

Other publication series

Publications of the Arts Council of Finland
Working Papers
Facts and Figures

Edited by

Research Unit of the Arts Council of Finland

Orders and Information

Arts Council of Finland
Research Unit